

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1948

ANDRA KAMMAREN

Nr 32

14—26 juli.

Debatter m. m.

Sid.

Lördagen den 17 juli.

Svar på interpellation av herr Johansson i Mysinge ang. ändrade bestämmelser för beviljande av trafiktillstånd m. m.	3
Svar på interpellation av herr Sveningsson ang. utredningen rörande det enskilda vägväsendet samt på fråga av herr Stjärne ang. utredningen av frågor rörande enskilda väghållningen	11
Svar på interpellationer av	
herr Johnson i Kastanjegården ang. ombyggnaden av Blekinge-järnvägarna	14
herr Adolfsson ang. förbättrade anställningsförhållanden för banarbetarna vid statens järnvägar	20

Måndagen den 19 juli.

Svar på interpellationer av	
herr andre vice talmannen Carlström ang. stegringen av byggnadskostnaderna	25
herr Skoglund i Umeå ang. industriell verksamhet i Örviken	31
herr Jonsson i Skutskär ang. prövningen av behovet av pensionärs-hem	33
herr Pehrsson-Bramstorp ang. fördelningen av byggnadsmaterial-tillgångarna, m. m.	41
herr Edberg ang. ändrade grunder för flottningslagstiftningen	51
herr Kristensson ang. förslag till lag om rätt för hantverkare att sälja gods, som är kvar hos honom.	52
Svar på frågor av	
herr Sveningsson ang. kompensation till jordbrukare för ökade transportkostnader till följd av den skärpta bensinskatten ...	54

	Sid.
herr Ohlin ang. säkerställande av tillräckliga inköpsmöjligheter för bröd	56
Svar på interpellationer av	
herr Östlund ang. priskontrollnämndens beslut om priserna på järnmanufaktur	64
herr Hagberg i Malmö ang. ransoneringen av tvål och tvättmedel	68
herr Hedlund i Rådom ang. vårt försörjningsläge	73
herr Utbult ang. fiskerilånefonden	76

Tisdagen den 20 juli.

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater	77
Svar på interpellationer av	
herr Hansson i Skediga ang. översvämningar i jordbruksom- råden, m. m.	104
herr Hedlund i Rådom ang. övervakningen av karteller inom nä- ringslivet	107
herr Hjalmarson ang. upphandlingen av kontorsmateriel m. m. för statens verk och inrättningar	111
herr Haeggbloom ang. grunderna för dyrortsgrupperingen	116

Samtliga avgjorda ärenden.

Tisdagen den 20 juli.

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 20, ang. överenskommelse om ekono- miskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta stater....	77
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 31, med föranledande av kamrar- nas beslut om tryckfrihetsförordning m. m.	104
<i>Särskilda utskottets</i> memorial nr 2, med föranledande av kamrarnas beslut om ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen	104

Onsdagen den 14 juli.

Kl. 10 fm.

§ 1.

Justerades protokollen för den 29 och den 30 nästlidne juni samt den 1, den 2 och den 3 innevarande juli.

§ 2.

Herr *Lager* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 611, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 297, angående godkännande av överenskommelse angående ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Förenta staterna.

Denna motion hänvisades genast till utrikesutskottet.

§ 3.

Justerades ett protokollsutdrag.

§ 4.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Larsson i Stockholm under 14 dagar fr. o. m. den 12 innevarande månad.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 10.03 fm.

In fidem

Gunnar Britth.

Lördagen den 17 juli.

Kl. 2 em.

§ 1.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll,

hållet inför statsrådet och tillförordnade chefen för justitiedepartementet den 15 juli 1948.

Till justitiedepartementet hade den 9 juli 1948 från länsstyrelsen i Södermanlands län inkommit fullmakt för riksdagsmannen Victor Larson, Nyköping, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens andra kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför tillförordnade chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:

Stefan Stiernstedt.

Vid detta protokoll var fogad den däri omförmälda fullmakten för typografen Victor Larson i Nyköping att inträda såsom ledamot av kammaren för tiden till den 1 januari år 1949.

Härefter meddelade herr talmannen, att herr Larson i Nyköping intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Svar på interpellation ang. ändrade bestämmelser för beviljande av trafiktillstånd *m. m.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på interpellation ang. ändrade bestämmelser för beviljande av trafiktillstånd m. m.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade: Herr talman! I en till mig riktad interpellation har herr Johansson i Mysinge framhållit, att den höjning av bensinskatten, som i år genomförts bl. a. i syfte att genom begränsning av bensinkonsumtionen spara främmande valutor, borde föranleda vissa lättnader i fråga om rätten att utan särskilt tillstånd mot ersättning transportera gods och passagerare med motorfordon. Interpellanten förmenar, att dubbelkörningar skulle kunna undvikas och därigenom bensinbesparing åstadkommas, om biltransporter i privat trafik finge kombineras med transporter av gods för annans räkning samt om s. k. skolbussar finge utan särskilt tillstånd användas även för annan personbefordran. I anslutning härtill har interpellanten frågat mig, om jag är beredd att skyndsamt pröva dessa spörsmål och medverka till en förbättring av tillståndsgivningen, som möjliggör ett friare utnyttjande av bilismens resurser, samt huruvida jag är beredd att, om riksdagens medverkan kräves härför, framlägga erforderliga förslag i ämnet.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Såsom interpellanten antytt har 1944 års trafikutredning framlagt vissa förslag, vilka till sin innebörd i huvudsak sammanfalla med interpellantens önskemål. I fråga om lastbilstrafiken har utredningen sålunda föreslagit, att sådana transportkonsumenter, som i syfte att tillgodose gemensamma behov av lastbilstransporter bildat bolag, förening eller annan sammanslutning med detta ändamål, skulle efter visst anmälningsförfarande få utföra transporter för gemensam räkning utan att denna trafik skulle anses hänförlig till yrkesmässig trafik. Dylik trafik har utredningen benämnt »kooperativ körning». Därjämte har utredningen föreslagit, att personbilägare utan hinder av bestäm-

melserna om tillståndstvång skulle vid färd för egen räkning få medtaga passagerare i bilen mot betalning under förutsättning att anmälan härom skett till polismyndigheten i den ort, där bilägaren är bosatt.

Förslaget om kooperativ körning har vid remissbehandlingen tillstyrkts av nio länsstyrelser, i flertalet fall dock med tvekan eller med väsentliga erinringar av restriktiv innebörd, ävensom av kommerskollegium, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och lantbruksstyrelsen samt av ett antal organisationer inom handeln och industrien. Avstyrkande yttranden ha däremot avgivits av fjorton länsstyrelser, biltrafiknämnden, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, järnvägarnas samarbetsnämnd, Landsorganisationen och vederbörande huvudorganisationer för trafikbilägarna. Beträffande förslaget om en uppmjukning av tillståndstvånget för personbefordran föreligger en liknande splittring i uppfattningarna bland remissinstanserna.

De bestämmelser, som beröras av trafikutredningens nu ifrågavarande förslag, återfinnas i 1940 års förordning angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. Denna förordning, som i fråga om tillståndstvångets omfattning icke innebar något mera vittgående avsteg från de tidigare gällande, i 1930 års motorfordonsförordning meddelade bestämmelserna i ämnet, tillkom efter långvariga och ingående utredningsarbeten, vilka pågingo under större delen av 1930-talet. Några större meningsskiljaktigheter om regleringsåtgärdernas omfattning förelågo icke vid tidpunkten för tillkomsten av den nu gällande förordningen. Härvid är att märka, att den krisartade utvecklingen på transportmarknaden, som förekom under 1930-talets första år och då hotade att nedbryta såväl den yrkesmässiga biltrafikens som järnvägarnas ekonomi, till en början hade föranlett överväganden om en

Svar på interpellation ang. ändrade bestämmelser för beviljande av trafiktillstånd m. m.

skärpning av regleringen i konkurrensbegränsande syfte. Med de förbättrade konjunkturer, som därefter inträdde, kom emellertid konkurrensproblemet att förlora allt mera av den hotande karaktär, som det förut under depressionen haft, och i samma mån växte betänkligheterna mot att kringskära den relativa frihet i yrkesutövningen, som den yrkesmässiga biltrafiken inom ramen för gällande bestämmelser åtnjutit och allttjämt åtnjuter.

Under nuvarande reglering har den yrkesmässiga trafiken nått en utveckling och stabilisering, som enligt min mening måste betecknas som i stort sett tillfredsställande för såväl transportkonsumenterna som yrkesutövarna. Till allmänhetens förfogande står sålunda ett vitt utbrett och rikt förgrenat system av biltrafikföretag, som äro underkastade transportplikt och taxekontroll. Genom behovsprövningen vid beviljande av nya trafiktillstånd finnas möjligheter att förhindra, att denna transportapparat genom överdimensionering berövas sitt ekonomiska underlag. Systemet innebär sålunda givna fördelar, men samtidigt uppkomma vissa nackdelar för de bilägare, som icke ha sin verksamhet inom den yrkesmässiga trafiken, därigenom att de icke få utnyttja sina bilar för transporter för annans räkning och sålunda sakna möjlighet att på detta sätt skaffa sig tillskott till finansieringen av sina bilkostnader. Begränsningen av den icke yrkesmässiga trafikutövningen medför också, att transportkonsumenterna i vissa fall icke kunna få sina transportbehov tillgodosedda lika smidigt och billigt som skulle bli fallet, om privata bilägare vid behov finge anlitas.

Mot trafikutredningens förslag om införande av rätt till fri kooperativ körning har invänts bl. a., att denna skulle komma att väsentligt inkräkta på trafikunderlaget för den yrkesmässiga lastbiltrafiken och för övriga transportme-

del och därigenom minska förutsättningarna för dessa att fylla sin uppgift i landets transportförsörjning. Det har framhållits, att den kooperativa körningen visserligen skulle kunna innebära fördelar ur privatekonomisk synpunkt för vissa transportkonsumenter men att den samtidigt skulle medföra försämrade och fördyrade transportmöjligheter för de många trafikanter, som av en eller annan anledning icke kunna ansluta sig till de kooperativa företagen. Liknande synpunkter ha framförts beträffande förslaget om lättnader i tillståndstvånget beträffande personbefordran. Utredningen har visserligen tänkt sig att man, för att säkra allmänhetens behov av transportlägenheter på sådana vägsträckor eller inom sådana områden, där den kooperativa körningen kunde tänkas uttränga den yrkesmässiga trafiken, skulle genom särskilda beslut kunna undantaga sådana sträckor eller områden från tillämpningen av bestämmelserna om kooperativ körning. Här emot har emellertid invänts, att en sådan undantagsordning skulle vara svår att tillämpa i praktiken.

För egen del vill jag till en början framhålla att om möjlighet finnes att tillfredsställande ordna transportförhållandena i landet med en mera begränsad reglering av den yrkesmässiga biltrafiken än den nuvarande, är jag givetvis beredd att medverka till alla erforderliga lättnader i detta hänseende. Vad beträffar trafikutredningens förslag om uppmjukning av koncessionstvånget har jag icke kunnat finna, att utredningen på ett så övertygande sätt klarlagt vilka verkningar de föreslagna åtgärderna skulle få för landets transportförsörjning, att jag utan vidare vill beteckna detta system som en bättre lösning av frågan än den nuvarande ordningen, vilken, såsom tidigare nämnts, tillkommit efter mycket ingående överväganden och visat sig fungera jämförelsevis tillfredsställande.

Svar på interpellation ang. ändrade bestämmelser för beviljande av trafik tillstånd m. m.

Med hänsyn härtill och då meningarna om förslagen varit mycket delade bland remissmyndigheterna, har jag ansett att dessa frågor böra få ytterligare mogna, innan de upptagas till slutligt avgörande.

I fråga om de av interpellanten anförda skälen för genomförande av lättnader i tillståndstvånget, nämligen önskemålet att undvika dubbelkörningar och därigenom spara bensin, må framhållas att en överflyttning av vissa transporter från den yrkesmässiga trafiken till privat trafik icke alltid torde komma att ge de resultat, interpellanten tänkt sig. Om den föreslagna omläggningen icke skall leda till en avsevärd försämring av transportmöjligheterna för de trafikanter, som icke ha tillfälle att anlita privata bilar, läser nämligen den yrkesmässiga trafiken ändock få upprätthållas i betydande utsträckning vid sidan av den icke yrkesmässiga men kommer då att åtminstone delvis få övertaga de svårigheter att skaffa kompletterande frakter, som utgöra anledningen till interpellantens önskemål om en ändring i den nuvarande ordningen. För övrigt synes det mig som om de eventuella vinsterna ur bensinbesparingssynpunkt av en uppjukning av trafikregleringen utgöra en faktor av mindre betydelse vid bedömandet av de betydelsefulla problemen för landets transporthushållning, som den ifrågasatta reformen för med sig.

Sammanfattningsvis får jag som svar på interpellantens frågor meddela, att jag icke för närvarande är beredd att framlägga förslag om ändring i gällande bestämmelser om reglering av den yrkesmässiga biltrafiken i de av interpellanten angivna avseendena.

Vidare anförde:

Herr JOHANSSON i Mysinge: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartemen-

tet få framföra mitt tack för att han besvarat min interpellation, men samtidigt måste jag beklaga, att dess innehåll enligt min mening är väl negativt.

Det torde vara obestriddigt att tilldelningen av trafik tillstånd inte alltid fyller de önskemål allmänheten har rätt att ställa. Den »monopolism», som det nuvarande systemet skapat, för med sig stora nackdelar, som äro kännbarast på landsbygden, medan den kanske har mera sekundär betydelse i städer och samhällen. Det är väl troligen dessa nackdelar, som ju också statsrådet påpekar att de förefinnas, som varit grundläggande för den inställning till frågan om lättnader i berörda lagstiftning, som 1944 års trafikutredning tagit. Länsstyrelserna förefalla vara restriktiva då det gäller ansökningar om trafik tillstånd, även om de synas vara mycket berättigade ur olika orters synpunkt. Och naturligtvis avstyrkas också som regel dessa ansökningar av berörda branschorganisationer, när de få dem på remiss för yttrande. Detta sker även i många fall, när det gäller deras egna medlemmar. Följden har blivit att med trafik tillstånd utrustade bilar blivit en begärlig handelsvara, vars prissättning långt ifrån alltid sker med beaktande enbart av bilens värde. Såväl allmänheten som företagaren får därigenom ofta vidkännas omkostnader, som säkerligen kunnat vara mindre, om en friare konkurrens kunnat göra sig gällande.

Statsrådet tycks mena, att även om olägenheter vidlåda det nuvarande systemet, äro dessa dock inte av den storleksordning, att de motivera någon omedelbar ändring. Han stöder sig därvid bl. a. på de synpunkter, som anförts av vissa remissinstanser, som avstyrkt 1944 års trafikutrednings förslag. Klart är att i dessa yttranden inte allmänhetens intressen främst kommit till uttryck, utan att vissa andra intressen blivit särskilt framhävda. Jag har inte heller ur interpellationssvaret kunnat

Svar på interpellation ang. ändrade bestämmelser för beviljande av trafiktillstånd m. m.

utläsa, att statsrådet bestritt att i den nya bensinbristsituationen den statliga trafiktillståndspolitiken och bensinregleringen direkt motverka varandra. Statsrådet har endast hävdad, att detta inte är tillräcklig motivering till ändring av gällande lag. Men, herr statsråd, om en mjölkbil går genom en bygd till ett mejeri, vilket den kan göra utan trafiktillstånd, får den ej ta varor i retur från affärer, kvarn, lantmannaaffärer o. s. v. Skall då en annan bil åka efter med dessa varor? Eller skall den enskilde med uppoffring av tid och arbetskraft sätta in häst eller cykel i stället? Frågan är motiverad, därför att mjölkbilens ägare både vill och kan ombesörja dessa frakter med ungefär samma bensinförbrukning, medan den med trafiktillstånd utrustade väl kanske vill men inte alltid kan påtaga sig denna transport bl. a. på grund av inskränkt bensintilldelning. I varje fall är det hela onödigt och knappast tillfredsställande.

Som jag förut sagt förefalla länsstyrelserna vara mycket restriktiva vid tilldelning av trafikrättigheter. Jag har förut även framhållit, att det haft en viss prisstegrande inverkan vid handeln med sådana bilar. För en lekman på området är det svårt att bedöma efter vilka grunder denna tilldelning sker, om det sker med nödig hänsyn till behovet av en naturlig spridning eller ej. Jag har en känsla av att det blivit en överdimensionering i städerna och en underdimensionering på landsbygden med alla de nackdelar detta för med sig. Jag ifrågasätter detta av den anledningen, att i min hembygd svårigheterna varit avsevärda att få tillstånd till person- och beställningstrafik för en därvarande skolbuss. Tillståndet är visserligen nu beviljat, men det tog ett år och skedde först efter starka påtryckningar av bl. a. kommunala och statliga myndigheter. Behovet var otvetydigt. Allmänheten i berörda trakter

hade svårt att förstå varför den inte skulle få utnyttja en buss, som gick genom dessa trakter, för transport till begravningsplatser o. s. v., skolbarnen inte få använda sin egen buss till skolresor och ortens fotbollslag inte få utnyttja den för sina resor. Däremot fick man rekvirera buss från en 2,5 mil därifrån belägen storstad med en fram- och tillbakakörning på fem mil för en resa på kanske en à två mil, medan ortens buss stod till ingen användning. Jag tror inte att det är så, men man föranledes lätt att göra den reflexionen, att vederbörande handla som om allmänheten skulle vara till för trafikutövarna i stället för tvärtom.

Inte kan man heller påstå, att i dessa exempel, som ej äro enstaka, trafiktillståndsreglerna klaffa med statsmakternas syfte att spara bensin. De motverka i stället detta syfte. Den reflexionen kan då ligga nära till hands att statens egna mål och syften motverkas av statens egna åtgärder, och vad värre är, att regleringarna då också bli självändamål. Jag kan förstå, att statsrådet ser på problemen med utgångspunkt från de intressen han som chef för kommunikationsdepartementet närmast har att bevaka, men jag tror, att också folkhushållningsministerns maningar i bensinbesparande syfte böra beaktas i Kungl. Maj:ts kansli.

Statsrådet säger bl. a. i sitt svar, att »om möjlighet finnes att tillfredsställande ordna transportförhållandena i landet med mera begränsad reglering av den yrkesmässiga trafiken än den nuvarande, så är han beredd att medverka till alla erforderliga lättnader i detta hänseende». Jag hoppas, att statsrådet trots allt lägger tyngdpunkten för sitt fortsatta handlande i denna fråga på detta uttalande och inte i sin sammanfattning av svaret. Om statsrådet också inlägger en snäv tolkning i orden »för närvarande» i sin sammanfattning, ger det dock förhoppning om att stats-

Svar på interpellation ang. ändrade bestämmelser för beviljande av trafiktillstånd m. m.

rådet inom en inte alltför avlägsen tid skall ägna denna fråga sitt intresse. För allmänheten främst på landsbygden är det ett stort problem, så sant som kommunikationerna där ha ett avgörande inflytande på landsbygdens utveckling och befolkningens trivsel.

Herr ANDERSSON i Falun: Herr talman! Interpellantens uppgift att länsstyrelserna tillämpa en rätt restriktiv politik vid beviljande av nya trafiktillstånd är riktig. Jag vill emellertid erinra om att länsstyrelserna på grund av försörjningsläget i fråga om bilförnödenheter knappast någon gång efter kriget varit fullt obundna vid tillståndsgivningen. När bensinen frigavs omedelbart efter krigets slut, fortsatte i alla fall regleringen beträffande gummiringar, och den är icke upphävd den dag som i dag är. Därför har man vid prövningen av ansökningar om trafiktillstånd under åren närmast efter kriget måst ta hänsyn till försörjningsläget och inte kunnat tillåta en utökning av det totala antalet fordon i yrkesmässig trafik. Under 1948 hade vi först den stränga körtillståndsprövningen, som praktiskt taget uteslöt varje möjlighet att medgiva insättande av nya fordon i trafik, och sedan ha vi fått bensinransoneringen, som verkar i samma riktning. Syftet med dessa restriktioner har varit att totalt skära ned biltrafiken och tvinga trafikanterna att övergå till andra trafikmedel för att på så sätt spara på bilförnödenheter. Det är därför enligt min mening oriktigt att säga, att länsstyrelserna bedriva en restriktiv tillståndspolitik med hänsyn till bestämmelserna i förordningen om yrkesmässig biltrafik. De ha än så länge varit tvungna att ta hänsyn till knappheten på bilförnödenheter.

Interpellanten nämnde ett fall, då en mjölkbil, som trafikerade en route, inte varit i tillfälle att ta återfrakt. En sådan

sak är dock lätt ordnad. Såvitt jag vet ha alla, som sökt sådant tillstånd i det län jag representerar, fått s. k. sörmlandstillstånd, vilket innebär en begränsad linjetrafikrättighet, så att mjölkbilen får ta återfrakt på den route bilen gör. Mig veterligt har ett sådant trafiktillstånd inte blivit vägrat, om vederbörande gått till högsta instans. Att det kan finnas en och annan länsstyrelse, som varit alltför lyhörd för organisationernas monopolistiska krav, håller jag för ganska sannolikt. Dessa sörmlandstillstånd ha emellertid meddelats i stor utsträckning, och de böra komma till användning överallt där förutsättningar därför finnas.

Jag har velat säga detta, icke som försvar för länsstyrelsernas politik — jag vet inte ens hur den är beskaffad utom i mitt eget län — utan som förklaring till att man inte varit obunden av andra hänsyn, när det gällt att avvåga storleken av den yrkesmässiga trafiken. Själv har jag varit med om att tillstyrka alla lättnader, som föreslagits av trafiksakkunniga.

Herr SVENINGSSON: Herr talman! Jag delar för min del interpellantens uppfattning, att myndigheterna äro alltför snäva vid tillståndsgivningen när det gäller yrkesmässig biltrafik. I det läge vi nu befinna oss i kan det knappast bero på gummiringarna. Jag vet inte, om det är riktigt, men försäljarna av personbilsringar säga, att det är mycket gott om ringar och att det är meningslöst att bibehålla ransoneringen av bilringar. Jag känner till åtminstone en gummifabrik, vars chef sagt, att fabriken fått inskränka tillverkningsav bilringar på grund av att den inte kunnat sälja så mycket som den kan tillverka.

Vidare hålla trafikbilägarnas branschorganisationer igen så mycket som möjligt för att skydda de nuvarande

Svar på interpellation ang. ändrade bestämmelser för beviljande av trafiktillstånd m. m.

yrkesutövarna. Jag har erfarenhet av det från min egen hemsocken. En trafikbilägare där, som blev inkallad till militärtjänst, när kriget började, var inte intresserad av att montera gengasaggregat på sin bil. När kriget var slut, sökte han få tillbaka sitt trafiktillstånd. Han fullföljde ansökningen ända upp till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet men fick ej sådant tillstånd. Nu befinna vi oss i denna socken, som har 2 600 invånare, i det läget, att samtliga trafikbilar äro upptagna under skoltiden med skolskjutsar både på morgonen och på eftermiddagen. Under den tid skolskjutsning förekommer, finns ingen möjlighet att få en trafikbil. Detsamma är förhållandet på lördagar och söndagar. Då är det framför allt musikkårer och idrottsfolk, som ta trafikbilarna i anspråk, och andra mycket nödvändiga körningar kunna trafikbilarna inte ombesörja. Jag vill för min del påstå, att bortsett från bensinransoneringen finns det en del fel och brister i denna biltrafikapparat, som borde rättas till.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON: Herr talman! Det kan naturligtvis alltid när det gäller en reglering anföras enstaka exempel, där man kan påvisa, att den verkar oförmånligt — i fråga om förevarande reglering på så sätt att det skulle ha blivit bensinbesparing, därest man fått använda sig av fordon, som inte ha trafiktillstånd. Emellertid har jag redan i mitt interpellationssvar understrukit, att frågan om vår trafikapparats dimensionering är av så betydelsefull karaktär, att man inte med utgångspunkt från den nuvarande bensinknappheten utan vidare kan revidera densamma. Jag vill i det sammanhanget understryka, att man tidigare gjort erfarenheter, som inte äro så värst godartade. Därför tror jag, att man måste

se på denna fråga ur nationalekonomisk synpunkt i stort. Då krävs det större erfarenhetsmaterial och en mera ingående undersökning, innan man kan ta slutgiltig ställning till ett sådant problemkomplex.

Jag tror — i varje fall säga mig mina erfarenheter detta — att man kan motivera praktiskt taget hur många trafiktillstånd som helst under hänvisning till den nuvarande bensinknappheten. Om man skulle tillmötesgå önskemålen från bygderna, skulle vi i bensinknapphetens namn få en trafikapparat med ett mycket stort antal motorfordon, som säkerligen icke skulle leda till de verkningar i bensinbesparande syfte, som interpellanten uttryckt önskemål om.

Med anledning av vad som här sagts om mjölkbilarna vill jag endast hänvisa till herr Anderssons i Falun förklaring, att det finns möjlighet att utnyttja mjölkbilarna för transport av gods på de sträckor, som de ha anvisade för sina mjölkkörslor. Jag har det intrycket, att länsstyrelserna tillämpa bestämmelserna med ganska stor smidighet, och i de enstaka fall, då länsstyrelsernas beslut överklagats hos Kungl. Maj:t, har Kungl. Maj:t intagit samma ståndpunkt som herr Andersson i Falun förklarade, att man gör i hans län.

Med anledning av vad herr Sveningsson nyss yttrade om beviljande av trafiktillstånd vill jag säga, att det nog kan äga sin riktighet, att man varit restriktiv, när det varit fråga om att bevilja tillstånd åt sådana, som tidigare hade dylika men som inte under de dagar, då vi tvingades övergå till gengasdrift, monterade aggregat på sina bilar. De hade dock transportplikt men överläto transporter och det obehag, som var förenat med gengasdriften, på andra bilägare. Det är förklarligt, att man ansett, att de, som under den tid då motorfordonstrafiken hade att kämpa med stora svårigheter inte visat så stort intresse för sin verksamhet, att de påtogo sig

Svar på interpellation ang. ändrade bestämmelser för beviljande av trafiktillstånd m. m.

de obehag som voro förenade med gasen, även i fortsättningen borde kunna ägna sig åt den verksamhet, som de utövat under den tid då motorfordons- trafikerna hade att kämpa med dessa svårigheter.

Vad jag kan säga är, att man kommer att, såvitt på mig ankommer, tillämpa det nuvarande systemet med all den smidighet som kan vara erforderlig, men att man i avvaktan på ytterligare erfarenhet om verkningarna av det nuvarande systemet måste skjuta på ställningstagande till en så betydelsefull fråga som den interpellanten här tagit upp.

Herr JOHANSSON i Mysinge: Herr talman! Jag tar fasta på statsrådets löfte, att han med uppmärksamhet följer frågan och att han ämnar medverka till att det nuvarande systemet kommer att tillämpas med allt möjlig smidighet för att tillgodose olikartade behov. Det är tacknämligt. Dessutom hoppas jag, som jag också framhöll i slutet av mitt förra anförande, att statsrådet även så skyndsamt som möjligt skall göra de undersökningar, som kunna finnas vara av behovet påkallade för att om möjligt lätta på restriktionerna på detta område. Kvar står nämligen, att på ett sådant område som trafikens är det oerhört svårt att reglera. Varje reglering på detta område medför mycket stora nackdelar, icke minst på landsbygden, därför att där är det svårt för en ägare av trafikbil av vad slag det vara må att under alla förhållanden kunna få körningar i sådan utsträckning, att han kan försörja sig enbart på en sådan verksamhet. Han behöver ofta förena denna verksamhet med något annat yrke, och det är tacknämligt, om så kan ske, ty därigenom kunna också omkostnaderna nedbringas. Det är av stor betydelse att man på landsbygden kan utnyttja det trafikmedel,

som bilen utgör och som ger landsbygden speciella möjligheter att hävda sig.

Herr SVENINGSSON: Herr talman! Jag vill bara säga statsrådet, att jag för min del skulle önska, att man såge litet mera till allmänhetens och litet mindre till de enskilda yrkesutövarnas intressen. Jag kan inte finna, att det är riktigt att de, som inte ville montera gasaggregat på sina bilar, skola straffas för detta. Särskilt vill jag understryka, att man bör uppmärksamma vad jag sagt om skolskjutsarna, så att inte trafikbilarna bli alltför mycket upptagna med regelbundna körningar vid viss tidpunkt varje dag.

Herr ANDERSSON i Falun: Herr talman! Frågan om hur man skall förfara med de utövare av yrkesmässig biltrafik, som ställde upp sina bilar under gengastiden, har varit föremål för överläggningar i många olika sammanhang. Jag vill fästa herr Sveningssons uppmärksamhet på hur saken ligger till. Såväl enligt nu gällande som enligt den tidigare gällande förordningen om yrkesmässig biltrafik har stadgats trafikplikt, d. v. s. vederbörande innehavare av rättigheten är skyldig att tillhandaga allmänheten i den mån han inte är upptagen av andra körningar. De som vid krisens inbrott ställde upp sina bilar av den anledningen, att det var för besvärligt med gengasdriften, hade själva förverkat rätten till att inneha trafiktillstånd. Tillståndet är nämligen inte något privilegium. Det är en koncession. Ett tillstånd kan när som helst återkallas, om vederbörande inte fyller de åtaganden, som han förbundit sig fullgöra genom att hålla en bil i allmän trafik. Jag vill alltså försäkra, att det inte skett någon orätt mot dem, som under tre, fyra år underlåto att utnyttja sina tillstånd, när de sedermera inte

Svar på interpellation ang. utredningen rörande det enskilda vägväsendet samt på fråga ang. utredningen av frågor rörande enskilda väghållningen.

fått dem tillbaka. Myndigheterna ha varit i sin fulla rätt, inte bara juridiskt utan även moraliskt, att företa ny prövning av behovet. I den mån andra kommit till som skaffade sig gengasaggregat och höllo trafiken i gång under de svåra tiderna, är det ganska naturligt att dessa fått behålla sina tillstånd, medan de som av bekvämlighetsskäl ställde upp sina bilar, när besvärigheterna började, fått bli utan tillstånd.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Svar på interpellation ang. utredningen rörande det enskilda vägväsendet samt på fråga ang. utredningen av frågor rörande enskilda väghållningen.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade: Herr talman! I en till mig rikad interpellation har herr Sveningsson framställt följande fråga:

Är herr statsrådet villig medverka till att den med det enskilda vägväsendet arbetande utredningen, som tillsattes för mer än 3 år tillbaka, under 1948 slutför sitt arbete och till att förslag grundat på detta utredningsarbete snarast möjligt kommer att föreläggas riksdagen?

Därjämte har också herr Stjärne frågat mig om när nämnda utredningsarbete väntas bli slutfört och när proposition i frågan kan föreläggas riksdagen.

Då de båda frågorna ha i stort sett samma innehåll, har jag ansett lämpligt att besvara dem i ett sammanhang.

Såsom i herr Sveningssons interpellation angivits har Kungl. Maj:t genom beslut den 11 maj 1945 uppdragit åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och skogsstyrelsen att gemensamt — i sam-

råd med egnahemsstyrelsen och norrlandskommittén — skyndsamt verkställa utredning rörande möjligheterna att under ekonomiskt rimliga former förbättra vägförbindelserna genom landets mera avlägsna skogsområden även som andra i samfärdselhänseende missgynnade bygder. Den 10 maj 1946 meddelade Kungl. Maj:t vissa direktiv för det fortsatta utredningsarbetet. Vid besvarandet av herr Sveningssons interpellation vid 1946 års höstriksdag angående den nu ifrågavarande utredningen lämnade jag en närmare redogörelse för utredningsarbetets omfattning och uppläggning, och jag torde därför icke nu behöva upptaga tiden med någon ytterligare redogörelse i detta hänseende.

Jag meddelade i mitt förra interpellationssvar, att utredningsarbetet blivit fördröjt på grund av svårigheter för vederbörande verk att disponera för arbetet lämpad personal. Med hänsyn till dessa svårigheter förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 23 maj 1947 särskild utredningsman att biträda med utredningen samt ställde en sekreterare till dennes förfogande. Sedan den först förordnade utredningsmannen avlidit, har Kungl. Maj:t den 20 februari 1948 tillsatt ny utredningsman. Denne har meddelat, att han beräknat kunna avsluta den del av utredningen, som avser frågan om samordning av bidragsbestämmelser och handläggningsätt samt ändrade statsbidragsgrunder — alltså den del som torde få anses mest brådskande — i så god tid att förslag i ämnet torde kunna framläggas för nästa års riksdag. Vad angår avslutandet av den därefter återstående delen av utredningsuppdraget, omfattande försöksinventering av vägbehovet, är det icke möjligt att nu avgöra tidpunkten härför. Det har emellertid meddelats mig, att slutförandet av detta arbete kommer att väsentligt underlättas genom tillkomsten av de nya lantbruks-

Svar på interpellation ang. utredningen rörande det enskilda vägväsendet samt på fråga ang. utredningen av frågor rörande enskilda väghållningen.

nämnderna, vilka beräknas bli till stor nytta som samarbetsorgan vid inventeringen.

Härefter anförde:

Herr SVENINGSSON: Herr talman! Till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ber jag att få uttala ett tack för svaret på min interpellation. Om utredningsarbetet kommer att fortgå i den takt som statsrådet räknar med, och om det löfte om att proposition i ämnet i så fall kommer att föreläggas nästa års riksdag blir infriat, så kan jag ju säga, att jag är ganska tillfredsställd med det lämnade svaret.

Jag kan förstå, att den mycket beklagliga olyckshändelse, som inträffat med den först förordnade utredningsmannen, i viss mån har fördröjt utredningsarbetet under innevarande år. Även om riksdagen vid flera tillfällen sagt, att detta utredningsarbete bör påskyndas, så har under de senaste åren också med anledning av motioner och framställningar i riksdagen utredningsuppdraget utökats med den ena uppgiften efter den andra för främjande av den enskilda väghållningen. Orsaken till att jag återkommit med denna interpellation är inte bara att jag fruktade, att utredningsarbetet skulle bli fördröjt genom denna utökning av utredningens arbetsuppgifter, utan även det uttalande som statsrådet gjort under rubriken enskild väghållning under sjätte huvudtiteln i årets statsverksproposition. I detta uttalande tycktes statsrådet vilja göra gällande, att tillgången på statsbidragsmedel för byggande av enskilda vägar var rikligare än som i verkligheten är fallet, och statsutskottet och riksdagen ha även godtagit detta uttalande. Man kunde kanske också få den uppfattningen av detta uttalande i statsverks-

propositionen, att statsrådet inte var så starkt intresserad av denna gren av våra kommunikationer. Jag har genom interpellationssvaret stärkts i den uppfattningen, att dessa misstankar voro oberättigade och att nämnda uttalande får anses vara dikterat av hänsynen till det allmänna ekonomiska läget och av viljan att minska investeringarna.

Jag delar statsrådets uppfattning, att det mest brådskande i utredningsarbetet är att åstadkomma ändrade bidragsbestämmelser, en samordning av bidragsbestämmelserna och en ändring av sättet för handläggning av dessa ärenden. Det är mycket angeläget, att en ändring av statsbidragsbestämmelserna kommer till stånd, ty som det nu är få många i små ekonomiska omständigheter svara för mycket betydande kostnader för enskild väghållning. När en interpellation rörande nedläggandet av en järnväg i Skåne besvarades av statsrådet för någon tid sedan, uttalades i debatten, att staten har ett socialt ansvar när det gäller kommunikationerna på landsbygden och att det är en betydelsefull social angelägenhet att skapa bättre kommunikationer för vanlottade människor. Dessa synpunkter kunna med skäl anläggas på problemet om de enskilda vägarna, ty om man kan säga, att några människor äro vanlottade, så är det dessa, som bo långt ute i bygderna och enbart ha tillgång till dåliga vägförbindelser. Och vill man, att människor skola bo kvar litet varstans ute i bygderna, så är det nödvändigt att åstadkomma bättre vägförbindelser, ty som det nu är, går avfolkningen i hastig takt i de områden, där man är vanlottad på väl framkomliga vägar, som kunna trafikeras med moderna trafikmedel. Även om många människor i vårt land ha sin bostad och verksamhet förlagda till sådana platser, att de aldrig behöva trafikera någon enskild väg, så utgöra dock dessa vägar en viktig del av våra kom-

Svar på interpellation ang. utredningen rörande det enskilda vägväsendet samt på fråga ang. utredningen av frågor rörande enskilda väghållningen.

munikationer, något som hittills alltför litet har uppmärksammats.

Jag tror också, att vi äro inne på en utveckling i rätt riktning, när vi bygga vidare på det statsbidragssystem, som vi redan ha. Jag för min del sträcker inte mina förhoppningar så långt som de, vilka här i riksdagen framfört förslag om att staten helt skulle övertaga underhållet och förbättringarna av de enskilda vägarna. Detta skulle bli en alltför stor, dyrbar och svårhanterlig apparat. Det är inte utan stora svårigheter, som staten klarar underhållet och arbetet med de allmänna vägarna. Om vägförvaltningarna skulle ta hand om även de enskilda vägarna, skulle administrationskostnaderna bli mycket stora. Nu äro sådana kostnader för de enskilda vägarna nästan obefintliga. Vägförvaltningarna böra dock enligt min mening hålla en maskinpark, särskilt anpassad och lämpad att användas för de enskilda vägarna, vilken kunde lånas ut till väghållarna. En sak kan man fastslå, nämligen att varje krona staten betalar ut i bidrag till den enskilda väghållningen kommer till mycket god användning.

Den försöksinventering, som ifrågasvarande utredning skall verkställa för att få klarlagt vilka enskilda vägar staten framdeles skall understödja, utgör enligt min mening en mycket viktig del av utredningsarbetet. Jag hoppas att även detta arbete med lantbruksnämndernas hjälp skall bli slutfört inom en icke alltför avlägsen framtid.

I förhoppning om att de löften, som ligga i statsrådets svar, bli infriade ber jag att ännu en gång få tacka för svaret.

Herr STJÄRNE: Herr talman! Även jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min fråga. Mitt speciella intresse i denna sak avser att få

till stånd en ändring i grunderna för statsbidraget, så att sådant kan givas i vidare omfattning än hittills. Statsrådets meddelande, att förslag i denna del av det stora utredningskomplexet är att vänta till nästa års riksdag, anser jag synnerligen tillfredsställande.

Som bekant äro enligt 1939 års lag sådana enskilda vägar, som icke äro genomfartsvägar eller som icke äro gemensamma för en bygd, utslutna från statsbidrag. Jag har själv sett och erfårit vilka stora förbättringar som åstadkommits för dem, som enligt denna lag bildat vägsamfälligheter och erhållit statsbidrag till förbättring och underhåll av sina vägar. Men det är i högsta grad önskvärt, att möjlighet till statsbidrag även kunde beredas för sådana enskilda utfartsvägar, som ej nu kunna inrangeras i ovannämnda grupper, alltså sådana vägar, som begagnas av endast en eller ett fåtal gårdar eller lägenheter. Dessa ha givetvis det största besväret att själva kunna klara sina vägfördrag.

Jag är fullt medveten om svårigheterna att i nuvarande ansträngda ekonomiska läge kunna gå in för någon större utökning av statsbidragen. Denna sak är dock enligt mitt förmenande av stor betydelse i det stora komplex av frågor, som måste lösas, om folkströmmen från landsbygden — särskilt då från i kommunikationshänseende missgynnade trakter — i någon mån skall kunna hejdas. Det hela är ett program på lång sikt, men även med ett sådant är det angeläget, att konturerna så snart som möjligt bli skönjbara.

För egen del är jag övertygad om att en lagstiftning, som vidgar ramen för ifrågasvarande statsbidrag, kommer att i sin mån medverka till en lösning av nämnda stora sociala problem, detta även om det skulle dröja någon tid, innan fullt tillräckliga belopp för ändamålet kunna anslås.

Överläggningen var härmed slutad.

Svar på interpellation ang. ombyggnaden av Blekingejärnvägarna.

§ 4.

Svar på interpellation ang. ombyggnaden av Blekingejärnvägarna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Johnsson i Kastanjegården har i en till mig riktad interpellation framställt följande frågor:

1. Kan herr statsrådet lämna en redogörelse för huru långt arbetet med planeringen av den beslutade ombyggnaden av Blekingejärnvägarna fortskridit och i vilken omfattning järnvägsstyrelsen tillämpat bemyndigandet att i samband med det löpande underhållet av bananläggningen utföra vissa arbeten, som skulle underlätta ombyggnaden?

2. Kan det väntas någon proposition till 1949 års riksdag om principbeslut rörande ombyggnad av de järnvägar i Småland och Östergötland, som 1943 års järnvägskommitté föreslagit i sitt senaste betänkande?

Till svar å den första frågan får jag anföra följande.

Med bifall till en av 1943 års järnvägskommitté gjord, av järnvägsstyrelsen tillstyrkt framställning bemyndigade Kungl. Maj:t den 7 februari 1947 styrelsen att vid underhåll av och materialanskaffning för smalspåriga järnvägslinjer, vilka jämlikt riksdagens beslut framdeles skola ombyggas till normalspåriga, i lämplig utsträckning vidtaga sådana åtgärder, vilka kunna underlätta införandet i sinom tid av normalspårsdrift.

I anslutning till detta bemyndigande upptog järnvägsstyrelsen i sitt förslag till kostnadsstat för budgetåret 1947/48 under rubriken »bantjänst» för ändamålet ett belopp av 185 000 kronor, avseende bl. a. omdikningar och breddning av järnvägsbankar m. m. samt

förlängning av trummor. Förslaget fastställdes av Kungl. Maj:t.

Av det i kostnadsstaten upptagna beloppet ha hittills 111 000 kronor tagits i anspråk för stakningar och undersökningar på linjen Sölvesborg—Gullberna, utflyttning av diken på linjen Växjö—Bredåkra, anordnande av avlopps- och dräneringsledning, avtäcknings- och andra arbeten i grusgropar, utkörning av fyllning för bankbreddning samt omgrävning och rensning m. m. av befintliga diken.

För ifrågavarande arbeten ha inga arbetare — utom stakningspersonal — nyanställts, men å andra sidan ha till skillnad mot vad eljest är brukligt inga permitteringar av säsongarbetare skett under den gångna vintern, som ur arbetssynpunkt varit gynnsam.

I avvaktan på stakningens färdigställande ha några större arbeten ännu icke kunnat igångsättas, utan arbetet har hittills i huvudsak inriktats på att förbättra banans standard, i första hand genom fördjupning och utflyttning av diken, upprensning av skärningar i lämplig omfattning o. d. Samtidigt med dessa arbeten pågå förberedelser för ordnande av markfrågorna, vilket utgör en nödvändig förutsättning för att några större åtgärder för linjens breddning skola kunna vidtagas.

Som en förberedelse för breddningen kan även räknas pågående utbyggnad av Dönhults grusgrop med släpskrapespel och lastfickor. Denna kan dock på grund av den långa leveranstiden för elektrisk materiel icke beräknas bliva färdig att tagas i bruk under innevarande år.

Till slut må framhållas, att järnvägsstyrelsen i sitt förslag till kostnadsstat för budgetåret 1948/49 medtagit ett belopp av 240 000 kronor för fortsättande av de arbeten, varom här är fråga. Förslaget har fastställts av Kungl. Maj:t. Nämda belopp är avsett att disponeras i huvudsak för fortsatta undersökningar och mätningar, omdik-

Svar på interpellation ang. ombyggnaden av Blekingejärnvägarna.

ning, breddning av bankar m. m., förlängning av trummor samt ballastpåfyllning.

För att de för nästkommande budgetår planerade åtgärderna skola kunna genomföras fordras anställning av ytterligare arbetare, som böra insättas på de olika linjesträckorna efter hand som stakningen blir färdigställd. Huruvida arbetstillstånd och erforderlig arbetskraft kunna erhållas för dessa arbeten, är beroende av de byggnadsreglerande myndigheternas prövning.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att järnvägsstyrelsen tillämpat och är beredd att tillämpa det av Kungl. Maj:t lämnade bemyndigandet i all den utsträckning, som befunnits och kan finnas möjlig, med hänsyn dels till att vissa förberedande arbeten måste vara avslutade, innan några vidlyftigare åtgärder kunna sättas i gång, dels till rådande förhållanden på arbetsmarknaden.

Till frågan huruvida 1943 års järnvägskommittés senaste betänkande kommer att föranleda proposition till nästa års riksdag har jag ännu ej kunnat taga ställning. Betänkandet har under våren och försommaren remissbehandlats och kommer nu att beredas i kommunikationsdepartementet under hösten.

Härpå anförde:

Herr **JOHNSSON** i Kastanjegården: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

När jag nu fått detta statsrådets svar, kan jag inte undgå att göra den reflexion, som människor i allmänhet göra i en förtvivlad situation, nämligen att så länge det finns liv, finns det hopp. Om jag emellertid i detta fall skall bedöma hoppets styrka efter det svar statsrådet lämnat, måste jag konstatera,

att hoppet är ganska svagt. Jag har sett i tidningarna, att statsrådet i dagarna besökt våra bygder, men jag vet inte på vad sätt statsrådet rest. Jag har vidare sett, att man i Kalmar län har för avsikt att göra en större utredning, enligt vilken vissa kommuner skulle anslå medel till utredningen av en bana, som skulle sammanbinda östkusten med Norrköping i första hand och därefter med Stockholm. Jag vet inte, om statsrådet varit nere i de ärendena, men jag hoppas att statsrådet dock har rest på våra smalspåriga järnvägar, om han nu haft tid därtill. Skulle så vara fallet kanske hoppet blir större. Jag säger — om statsrådet haft tid — därför att en företrädare till statsrådet för ett par tre år sedan besökte våra bygder och att vi då mycket allmänt hoppades att han skulle undersöka våra järnvägars tillstånd. Det berättas emellertid, att han förklarat att han mycket gärna skulle ha velat göra detta, som hans avsikt varit, men att han, när han närmare synat tidtabellen, funnit att det var omöjligt. För en resa mellan Kristianstad och Karlskrona, som det därvidlag var fråga om, fick han nämligen avsätta en tid av 4 à 5 timmar, medan han inte kunde disponera mer än de 2,5 timmar, som åtgäingo för motsvarande bilresa.

Det är, såvitt jag kan förstå, mycket beklagligt att man sammanblandat ombyggnadsprojekten där nere med frågan om tillgången på arbetskraft. 1946 års riksdag beslöt, enligt en på 1943 års järnvägskommittés förslag grundad proposition, att de smalspåriga järnvägarna i Blekinge skola byggas om till normalspår, varvid det förutsattes, att ombyggnaden skulle utföras såsom ett led i åtgärder för sysselsättande av friställd arbetskraft. Statsutskottet uttalade emellertid vid behandlingen av ärendet, att tidpunkten för ombyggnadsarbetenas igångsättande måhända icke uteslutande kunde bestämmas med hänsyn till läget på arbetsmarknaden. Det av utskottet förordade principbeslutet finge nämli-

Svar på interpellation ang. ombyggnaden av Blekingejärnvägarna.

gen anses innebära, att mer avsevärda till nuvarande spårssystem hänförliga förbättringsarbeten icke kunde ifrågakomma. Med hänsyn till denna omständighet och då banornas materiel vore föråldrad och försliten, ansåg utskottet att ombyggnaden icke kunde uppskjutas någon längre tid. Sedermera bemyndigades järnvägsstyrelsen att vidta sådana åtgärder, som kunde underlätta införandet i sinom tid av normalspårdrift på linjer, vilka enligt riksdagsbeslut skola byggas om till normalspår. Det är väl med anledning härav, som statsrådet nu förklarar, att 111 000 kronor kunna tagas i anspråk för vissa arbeten, som ha utförts där nere, nämligen stakningar och undersökningar på linjen Sölvesborg—Gullberna, utflyttning av diken på linjen Växjö—Bredåkra, anordnande av avlopps- och dräneringsledning, avtäcknings- och andra arbeten i grusgropar, utkörning av fyllning för bankbreddning samt omgrävning och rensning m. m. av befintliga diken. Jag måste ju säga, att detta belopp, 111 000 kronor, inte kan anses vara så särskilt betydande och i synnerhet inte om man bland dessa arbeten även skall inräkna moderniseringen av Dönhults grusgrop, där väl det mesta arbetet måst nedläggas. Denna grusgrop är mycket värdefull och måste moderniseras, även om järnvägen i fråga aldrig skulle bli normalspårig. Enligt min mening är det under sådana förhållanden inte så underligt, att man inte får se fler människor på järnvägarna där nere; man ser ju inga tecken på att någonting blir åtgjort i saken.

Jag skall i detta sammanhang inte beröra alla de olägenheter, som den smalspåriga trafiken för med sig såsom exempelvis svårigheterna med omlastning och annat, som det så mycket talats om. Vem som helst där nere kan inte undgå att se, att banorna undan för undan försämras. Ingenting göres åt dem, ty det sägs att det naturligtvis är alldeles omöjligt att tänka sig att man

skall lägga ner något större arbete på en sådan järnväg, när man nu projekterar en ombyggnad av densamma. Men detta ombyggnadsprojekt dröjer, och järnvägarna bara försämras. Ingen ny industri vågar sig dit, trots att det funnits många förslag att bygga upp olika industrier där. Men det hela har så småningom fått falla och det som regel med den motiveringen, att den smalspåriga järnvägsdriften för med sig allihanda obehag såsom försening av transporterna på grund av omlastning, förärvat gods o. d.

Jag tror mig kunna säga, att vi allmänt därnere förväntade att det nämnda riksdagsbeslutet skulle leda till ett hastigare arbete på detta område än som vi hittills kunnat konstatera. I vår tidningspress ha vi också beträffande ombyggnadsprojekt för övriga smalspåriga järnvägar i sydöstra Sverige sett, att flera remissvar varit synnerligen negativa. Detta förhållande väcker naturligtvis också en känsla av olust i hela denna del av vårt land med dess besvärligheter i kommunikationshänseende. Dessa besvärligheter erkänns ju också från alla håll. Alla tyckas vara på det klara med att bygden skulle ha sett betydligt annorlunda ut än den nu gör, om vi hade haft normalspåriga järnvägar där nere. Det finns mycket framstående personer, som då de inte kunnat gå med på förslaget om en ombyggnad av dessa järnvägar rekommenderat, att bygden skulle få någon ersättning på ett eller annat sätt för det handikap, som de dåliga järnvägsförbindelserna utgjort. Men det är inte detta vi vilja, utan vi vilja ha en järnväg, som inte skrämmar människorna från bygden utan som kan betjäna våra industrier och helst är ägnad att skaffa nya sådana och därmed får människorna att stanna kvar.

Jag hoppas, att statsrådet, när han nu till hösten kommer att låta bereda 1943 års järnvägskommittés betänkande, mycket nog kommer att beakta de re-

Svar på interpellation ang. ombyggnaden av Blekingejärnvägarna.

missvar, som avgivits över detsamma av länsstyrelserna i Blekinge, Kronobergs och Kalmar län samt av hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Blekinge, av trafikinspektören i Kalmar och av Smålands och Blekinge handelskammare. Jag tror att dessa remissinstanser ha gott grepp om förhållandena sådana de nu äro och kunna bedöma, hur utvecklingen under de närmaste åren kommer att gå, om man inte på högsta ort tar krafftug till en förbättring av järnvägsnätet. Jag skall inte besvära kammaren med att återge mera av vad remissinstanserna skrivit än följande yttrande i ett av dem. Det heter där: »Det finns en allmän önskan hos befolkningen i de berörda trakterna, att utredningsskedet nu skall vara slut och att statsmakterna, som efter förstatligandet ha ansvaret för järnvägarnas utveckling, snarast skola taga ställning till frågan om smalspårsbanornas framtid och därefter utan onödigt dröjsmål sätta de uppgjorda planerna i verket.»

I detta yttrande instämma många för att inte säga *alla* människor i de ifrågasvarande bygderna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON: Herr talman! Bara ett par ord i anledning av herr Johnssons i Kastanjegården anförande.

Herr Johnsson förklarade inledningsvis, att hoppets låga flämtade mycket svagt efter det interpellationssvar jag lämnat. För mitt vidkommande trodde jag, att det väsentligaste i detta sammanhang var att jag för interpellanten kunde påpeka, att man verkligen från järnvägsstyrelsens sida vidtager åtgärder, som visa att man på det hållet är inställd på att banorna skola breddas. Det är ju den saken, som man tycks hysa vissa farhågor för inom det berörda trafikområdet. Det kan säkerligen anföras en hel rad exempel på önskvärdheten av att trafikförhållandena bli

bättre än de för närvarande äro. Bara det faktum att jag på sin tid varit med om att utarbete en proposition, som utmynnade i ett principbeslut om att järnvägarna skulle breddas, torde väl ådagalägga, att jag i detta avseende inte har någon annan uppfattning än den som interpellanten givit uttryck åt både i interpellationen och i sitt anförande här.

Men det är en annan sak, som man inte kan förbigå, nämligen förhållandena på arbetsmarknaden och det allmänna ekonomiska läge, i vilket landet för närvarande befinner sig. Jag vill göra den ärade interpellanten uppmärksam på att hans egna politiska meningsfränder i olika avseenden kritiserat regeringen i fråga om investeringarna och därvid gjort gällande, att vi inte skulle ha dragit åt skruven så hårt som enligt herr Johnssons i Kastanjegården meningsfränders uppfattning bort ske. Det förhåller sig nog så, att vi både när det gäller industrien, transportmedlen och bostäderna i dag befinna oss i ett sådant ekonomiskt läge, att vi tvingas skjuta på investeringsobjekt, som ur andra synpunkter kunde anses önskvärda att nu genomföra. Även om man sålunda lokalt sett kan anförä alla de skäl, som herr Johnsson i Kastanjegården framdrog, få vi nog vara överens om att detta är ett investeringsobjekt, som man i betraktande av den ekonomiska situationen och tillgången på arbetskraft måste anse såsom värande av sådan karaktär, att man icke omedelbart bör sätta i gång med mera omfattande arbeten.

Vad sedan beträffar de önskemål, som uttalades av interpellanten om ett snabbt beslut på grundval av det förslag, som 1943 års järnvägskommitté framlagt, vill jag säga, att det är klart att jag skall ta hänsyn till de remissinstanser, som herr Johnsson i Kastanjegården här hänvisat till. Men jag måste understryka, att jag kommer att gå igenom alla de remissvar, som kommit in i anledning av kommitténs betänkande.

Slutligen vill jag göra herr Johnsson

Svar på interpellation ang. ombyggnaden av Blekingejärnvägarna.

i Kastanjegården och övriga, som voro intresserade av att ett principbeslut fattades angående breddning av det smalspåriga järnvägsnätet i Blekinge uppmärksamma på att det då framhölls, att det var av yttersta vikt att detta principbeslut kom till stånd, men att man sedan fuller väl hade förståelse för att man under nuvarande förhållanden fick skjuta på arbetets genomförande. Man anförde detta som särskilt argument för att just vid den tidpunkten ett principbeslut skulle fattas, ehuru jag, skulle jag tro, var tveksam om det angelägna i att principbeslutet just då fattades, eftersom man ju inte omedelbart kunde igångsätta arbetet. Men herr Johnsson och flera med honom ansågo då, att om bara principbeslutet komme till stånd skulle det vara tillräckligt för att företagen skulle kunna se fram mot en framtid, då en normalspårig järnväg skulle bli till, och att bara det skulle göra att folk skulle förlägga industrier och andra företag vid de berörda linjerna. Nu äro vi framme vid samma förhållande i fråga om järnvägarna i Småland. Att herr Johnsson i Kastanjegården nu önskar ett beslut så fort som möjligt är begripligt, men då komma vi väl också att inom en inte alltför avlägsen framtid stå inför nya pockande anspråk på att man snarast möjligt skall omsätta beslutet i verklighet. Jag kan i och för sig förstå detta, men man kan dock inte komma ifrån, att vi just nu med hänsyn till det ekonomiska läget och bristen på arbetskraft trots allt måste skjuta på detta liksom på många andra önskvärda arbeten.

Herr ADOLFSSON: Herr talman! Jag känner väl den bygd som dessa järnvägar genomlöpa och har ofta tillfälle att resa där. Fördenskull anser jag mig böra lämna ett vittnesmål i den fråga som nu debatteras.

Med anledning av herr Johnssons i Kastanjegården uttalande om den tids-

utdräkt, som är förenad med resor på dessa järnvägar, vill jag i sanningsen namn säga, att sedan statens järnvägar övertogo dessa banor ha förhållandena förbättrats. Detta gäller icke minst banan Karlshamn—Vislanda, där jag hade tillfälle att resa senast i går kväll. Även å andra sträckor vet jag, att förhållandena förbättrats i betydande grad.

Enligt min mening är emellertid denna fråga om passagerartrafiken och tidtabellens utformning icke den väsentligaste delen av detta problem. Det gäller i varje fall i mera betydande utsträckning icke bara att tillgodose passagerarna utan det gäller framför allt att främja den industriella utvecklingen i dessa bygder. Till följd av att järnvägarna varit smalspåriga har denna utveckling icke förlöpt på sådant sätt, som ur bygdens synpunkt och med hänsyn till samhällsekonomiska intressen hade varit behövligt.

Även om jag tror, att vad jag nu vill påpeka icke är okänt för herr statsrådet, så skulle jag vilja säga, att en ombyggnad av dessa järnvägar hastar också med hänsyn till att den rullande materielen är synnerligen försliten och slites i mycket snabb takt. Med hänsyn till spårvidden måste jag ställa frågan: Var skall man skaffa ersättningsmateriel för den materiel, som i hög grad förslitits och icke längre är användbar? Såvitt jag kan förstå kan materielen icke ersättas med mindre man bygger nytt, och det kan ju icke vara någon förnuftig investeringspolitik.

För egen del har jag här i riksdagen tidigare motionerat om att man skulle sätta i gång dessa arbeten så snart de förberedande arbetena vore genomförda. Utskottet uttalade visserligen önskvärdheten av att så skulle ske men hänvisade till att de arbetsmarknadspolitiska skälen finge tillmätas avgörande betydelse. Jag kan icke finna, att statsrådet eller regeringen hittills handlat på något annat sätt än vad vid riksdagsbeslutet förutsatts. Men detta hind-

Svar på interpellation ang. ombyggnaden av Blekingejärnvägarna.

rar ej, att jag anser att detta arbete bör ur samhällsnyttans och samhällsekonomiens synpunkt genomföras så fort som över huvud taget är möjligt.

Nu vet jag icke, om ett av skälen till dröjsmålet möjligen kan vara materielbrist. Det kan jag icke bedöma. Men jag vet, att man anser ett starkt argument för att skjuta på arbetets utförande ligga i det arbetsmarknadsläge som vi numera ha. Till detta sistnämnda skulle jag gärna vilja anföra, att jag är aldeles övertygad, att en väsentlig del av den arbetskraft, som ett sådant arbete skulle kräva, torde kunna skaffas i de bygder som dessa järnvägar genomlöpa, emedan det där finns en synnerligen stor arbetskraft, som har sysselsättning endast under viss del av året. Således skulle man kunna säga, att man skulle kunna få arbetet utfört utan att det skulle kosta så särdeles mycket i arbetskraftshänseende.

Innan jag slutar vill jag bara säga, att det föreligger en verklig risk för avfolkning av de bygder, som genomkorsas av dessa järnvägar, och att en breddning av ifrågavarande järnvägar säkerligen skulle förhindra en sådan avfolkning. Bygdens folk känner sig nämligen eftersatt när det gäller kommunikationsmedel.

Med anledning av herr statsrådets senaste yttrande beträffande de åtgärder, som statsmakterna hittills vidtagit, vill jag hävda den meningen, att de vidtagna förberedande åtgärderna äro alltför knapphändiga för att de skulle kunna ingiva befolkningen någon vidare tröst.

Jag vill alltså vädja till herr statsrådet, att han måtte främja en så snabb lösning av denna fråga som möjligt. Jag vill också tillägga, att enligt min mening är det icke alltid den bästa ekonomiska politiken att spara på materiel och arbetskraft. Jag är övertygad om att här finnes en ur samhällsekonomisk synpunkt mycket räntabel investering, som statsmakterna kunna göra. Enligt

min mening borde de göra den så fort det över huvud taget är möjligt.

Herr JOHANSSON i Kastanjegården: Herr talman! Jag har aldrig förmärkt, det måste jag tillstå, att herr statsrådet icke varit positivt inriktad på dessa ombyggnadsprojekt. Om jag således kan säga, att vi på den punkten äro eniga, måste nog å andra sidan herrarna tillstå, att vi också borde vara eniga på en annan punkt, som är väsentlig i detta sammanhang och är allvarligare än vad de flesta människor tro. Det är också det förhållande, som herr Adolfsson pekade på, nämligen att materielen är försliten och att det snart är omöjligt att köra riskfritt på dessa banor. Det är taktens i arbetet vi icke äro eniga om.

När statsrådet säger, att han är av samma mening som mina meningsfränder, att man skall vara mycket försiktig i fråga om investeringar, samt ifråsätter, om vi nu ha råd att börja bygga om dessa järnvägar, så måste jag säga, att jag rent personligen har den uppfattningen, att vi ha icke råd att låta bli att bygga om dem, ty vi måste se till att också dessa bygder komma att intaga den ställning i kommunikationshänseende, som befolkningen med skäl kan fordra. Det är ju dock här fråga om bygder, som ha någonting att giva. Det är endast järnvägarna, som för oss utgöra ett hinder och ett handikap, som vi ej kunna bemästra.

Herr Adolfsson nämnde, att när det gällde resandetrafiken hade förhållandena blivit bättre sedan staten övertagit järnvägarna. Jag skall mycket viligt medgiva, att när vi fingo våra rälsbussar på järnvägarna där nere var det en betydlig förbättring. Men dessa rälsbussar en gång om dagen åt varje håll sluka icke trafiken ens tillnärmelsevis. Det är många som säga, att de kunna icke passa rälsbussarna, ty de riskera att icke få plats och dess-

Svar på interpellation ang. förbättrade anställningsförhållanden för banarbetarna vid statens järnvägar.

utom stanna rälsbussarna i regel endast i städerna eller andra större samhällen. De ibland ganska överfulla persontågen gå emellertid inte med annan fart än den vanliga.

Vi där nere äro ju rätt vana vid våra järnvägar. Vi äro födda där och vana att resa på ett sätt, som man icke reser på annorstädes. Men det kan ju hända, att man ibland kommer in i kupéer i tågen, där man träffar människor från andra bygder, och då bruka vi sannerligen få veta vilka järnvägar vi ha.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.**Svar på interpellation ang. förbättrade anställningsförhållanden för banarbetarna vid statens järnvägar.**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Adolfsson har frågat mig, om jag har för avsikt att påskynda en lösning av frågan om tillgodoseende av banarbetarkårens önskemål om kontinuerligt arbete i statens järnvägars tjänst och om en sådan anställningsform, att banarbetarnas anställning efter viss tjänstetid blir tryggad.

Vad först beträffar frågan om att bereda banarbetarna en mera kontinuerlig sysselsättning bör erinras om att banarbetarnas arbetsuppgifter till stor del omfatta arbeten, som äro beroende av rådande väderleks- och klimatiska förhållanden och omöjliggöras eller i hög grad försvåras, då marken är tjälad. Detta är exempelvis fallet beträffande sådana arbeten som slipersbyte, ballastning samt justering av spårläget. De banarbeten, som utan större olägenhet kunna utföras även vintertid, äro jämförelsevis begränsade och bestå nor-

malt huvudsakligen av vissa dräneringsarbeten, bergrensningar och ompikning av spår. Detta har lett till att en del av arbetsstyrkan uppsäges mot vinterns inträde.

Vissa åtgärder ha emellertid på senare tid vidtagits för att bereda arbetare med längre anställningstid arbete året runt. Av dessa åtgärder må här nämnas följande.

Efter samråd med svenska järnvägsmannaförbundet har järnvägsstyrelsen i skrivelse till distriktscheferna den 12 september 1945 förordnat, att vid uppkommande behov av tillfällig arbetskraft vid maskin- och trafikavdelningarna skall i första hand från banavdelningen entledigade arbetare beredas anställning. Dylika arbetare skola därvid äga företräde framför vid maskin- och trafikavdelningarna redan anställd »icke rekryteringspersonal». Detta har medfört, att ett större antal banarbetare haft kontinuerligt arbete de senaste åren. Det gynnsamma resultat som hittills uppnåtts torde dock till någon del ha berott på den rådande högkonjunkturen. Lika goda möjligheter att på denna väg förbättra sysselsättningen för banarbetarna synas icke föreligga vid en sjunkande trafik.

Under den gångna vintern ha inom S. J:s IV och V distrikt, där säsongutjämningsfrågan har störst aktualitet, tillfälliga omflyttningar av äldre banarbetare skett från banmästaravdelningar, där tillgång på arbete vintertid varit mindre god, till avdelningar, där god tillgång på arbete funnits, t. ex. på grund av något pågående större ombyggnadsarbete. Dylika äldre banarbetare från en främmande avdelning ha därvid haft företrädesrätt framför arbetare på den egna avdelningen med kortare anställningstid. Detta förfaringsätt skall också försöksvis tillämpas under den kommande vintern.

Den 22 augusti 1945 tillsattes en kommitté med representanter från järn-

Svar på interpellation ang. förbättrade anställningsförhållanden för banarbetarna vid statens järnvägar.

vägsstyrelsen och järnvägsmannaförbundet för att undersöka möjligheterna att bereda banarbetarna jämnare systerställning. Kommittén, som avgav sitt betänkande i mars 1947, har varit enig om att en begränsning av hela antalet banarbetare måste ske och att sådana arbeten, som utan olägenhet kunna utföras under andra årstider, endast i brådskande fall skola utföras under högsäsongen. I anslutning härtill har järnvägsstyrelsen anbefallt distriktscheferna att företaga en noggrann planering av arbetena så, att alla sådana arbeten, som på ett tillnärmelsevis ekonomiskt sätt kunna utföras under vintersäsongen, också skola utföras under denna del av året.

Såsom jag inledningsvis berört är det på grund av klimatiska förhållanden tyvärr omöjligt att helt undvika säsongarbete för banarbetarna. Jag har fått det intrycket att järnvägsstyrelsen med uppmärksamhet följer säsongutjämningsfrågan och söker att i samförstånd med vederbörande personalorganisationer åstadkomma de förbättringar, som inom ekonomiskt rimliga gränser kunna ifrågakomma på detta område. Tillgängliga statistiska uppgifter utvisa också, att en ganska avsevärd utökning av arbetssäsongen successivt inträtt under de senaste åren, och min förhoppning är att denna utveckling skall fortsätta. Styrelsen har sålunda vidtagit och kommer även framdeles att vidtaga åtgärder för att inom det möjligas gräns tillmötesgå de önskemål, som framförts av banarbetarkåren.

Vad vidare angår frågan om en förbättring av banarbetarnas sociala förhållanden vill jag erinra om att förhandlingar för närvarande pågå mellan statens avtalsnämnd och statstjänarkartellen om gemensamma bestämmelser för all kollektivavtalsanställd personal vid statsverken. I avvaktan på slutförandet av dessa förhandlingar torde det icke kunna komma i fråga att utbryta en

viss grupp ur förhandlingarna, i synnerhet som personalorganisationerna enat sig om en gemensam linje för all den personal varom förhandlas.

Frågan om en fastare anställningsform för banarbetarna har vid olika tillfällen diskuterats mellan parterna. En kommitté har på finansdepartementets föredragning den 30 april 1948 tillsatts för att utreda frågan om avgränsning mellan löneplansreglerad tjänstemannaanställning och kollektivavtalsanställning inom statsförvaltningen. Innan denna utredning avlämnat sitt betänkande, är jag icke beredd att upptaga banarbetarnas anställningsfråga till separat diskussion.

Vidare anförde:

Herr ADOLFSSON: Herr talman! Jag tackar herr statsrådet för svaret på min interpellation. Jag konstaterar också, att han i varje fall icke polemiserat mot de synpunkter på frågan, som jag anlade i interpellationen.

Å andra sidan måste jag nog bekänna, att jag icke blivit riktigt klar över statsrådets egen inställning till den viktigaste av de frågor jag framställt i min interpellation, nämligen frågan om en fastare anställningsform för banarbetarna. Statsrådet hänvisade till en i våras tillsatt utredning, vilken skall — för att nu citera direkt ur svaret — »utreda frågan om avgränsning mellan löneplansreglerad tjänstemannaanställning och kollektivavtalsanställning». I avvaktan å denna utrednings resultat är statsrådet icke beredd att taga upp banarbetarnas anställningsfråga till separat diskussion. Jag förstår, att statsrådet menar, att det redan finns en organisation för behandling av dessa frågor. Jag måste medgiva, att så är förhållandet — vilket jag också kände till den gången jag skrev min interpellation.

Statsrådets egen inställning till frågan om en fastare anställningsform för

Svar på interpellation ang. förbättrade anställningsförhållanden för banarbetarna vid statens järnvägar.

banarbetarna är alltså ej utsagd i den formulering, som interpellationssvaret fått. Om jag vågar tolka svaret gynnsamt är det med hänsyn till att det ej är för statsrådet obekant, att en tryggad anställningsform är något som banarbetarna fullkomligt sakna och något som de slagits länge för att få genomfört. Att banarbetarna efter två eller tre decenniers tjänst hos statens järnvägar fortfarande icke ha en tryggad anställning, icke ha möjlighet att avancera på något sätt och fortfarande icke åtnjuta högre lön än en nyantagen aspirant, är ett förhållande, som jag tycker borde vara den svenska staten ovärdigt.

Banarbetarna ha som bekant länge ehuru utan resultat arbetat för att få en bättre tingens ordning till stånd, men motparten vid avtalsförhandlingarna har hårdnackat vägrat att gå med på dessa banarbetarnas krav. Men jag tycker, att det borde vara självklart, att banarbetarna borde erhålla en fastare anställning efter t. ex. fem års tjänst, vilket banarbetarnas organisationer på sista tiden så energiskt krävt.

Banarbetarkåren vid statens järnvägar är en grupp, som beträffande löner och andra avtalsbetingelser alltid varit i hög grad missgynnad. Det tror jag att statsrådet icke har någon som helst önskan att förneka. Kåren har statistiskt sett alltid legat synnerligen långt nere bland låglönegrupperna. Jag tog med mig upp till talarpodiet statistiken över genomsnittslönerna för banarbetarkåren inom statens järnvägar, men jag tror att jag föredrar att ej foga något av denna statistik till protokollet. Jag vill bara säga, att den är i det närmaste förfärande.

Jag har också belyst dessa förhållanden tidigare här i andra kammaren, och jag belyste dem kortfattat i min interpellation, vars frågor sålunda icke endast rörde kontinuiteten i arbetet och en fastare anställning.

Beträffande frågan om en jämnare

sysselsättning, som ju statsrådets svar huvudsakligen uppehåller sig vid, anförde jag i min interpellation den bristande kontinuiteten och de därmed försämrade utkomstmöjligheterna såsom ett av flera förekommande skäl till att söka förbättra förhållandena över huvud taget för banarbetarna och att tidvis söka placera banarbetare i annan statens järnvägars tjänst än ban- och byggnadsarbeten.

Herr statsrådets svar uttrycker ett starkt intresse för att sådan sysselsättning beredes banarbetarna. Det är jag glad över, och det tror jag att banarbetarna komma att tacksamt notera. Jag måste ändå, utan att vara oförnöjd, påpeka att denna lösning träffar endast ett av flera problem, som banarbetarna ha kämpat med. För att giva en liten bakgrund till kravet på en fastare anställning än banarbetarna nu ha, d. v. s. en fastare anställning som också inkluderar de olika förmåner den ordinarie personalen vid statens järnvägar har, måste jag erinra om, att vid förhandlingarna har arbetarnas motpart sagt ifrån, att man aldrig kommer att medverka till ett förverkligande av arbetarnas önskemål på bland annat den punkt jag nu nämnde. Kategoriskt har man förklarat detta. Det tvååriga avtal, som nu genomförts, förkastades av banarbetarnas majoritet, eftersom de minimikrav som avtalskonferensen ställde prutades ned till hälften. Men så skrev man under vid bordet mot banarbetarnas majoritets vilja. Om detta var ett led i den proklamerade starka återhållsamheten i lönepolitiken vet jag ej. Det vill jag icke diskutera vid detta tillfälle.

Under alla förhållanden är det klart, att banarbetarna börjat misströsta om möjligheterna att vid vanliga avtalsförhandlingar få sina önskemål tillgodosedda. Särskilt gäller detta den fastare anställningen och de bättre sociala förmånerna, frågor som diskuteras i all oändlighet utan att leda till

Svar på interpellation ang. förbättrade anställningsförhållanden för banarbetarna vid statens järnvägar.

något som helst resultat. Banarbetarnas sociala förmåner — semester, sjukersättning, olycksfallsersättning, fribiljetter och vad det allt kan vara — äro mycket sämre än för den ordinarie personalen. Jag tycker verkligen, att dessa frågor borde kunna lösas.

Eftersom det förhandlas om dessa s. k. sociala förmånens utformning för den kollektivavtalsanställda personalen i allmänhet och sålunda icke bara för banarbetarna, är jag villig att hålla med herr statsrådet om det olämpliga i att bryta ut en viss grupp ur dessa förhandlingar. Jag måste emellertid beträffande övriga problem för banarbetarna resa en liten frågeställning innan jag slutar.

När banarbetarna sedan mycket lång tid tillbaka ställt ett så pass blygsamt krav som att i löne- och andra hänseenden bli jämställda med ordinarie personal i 9—13 löneklasserna och att få en fastare anställningsform, men sedan detta vid avtalsuppgörelse efter avtalsuppgörelse förvägrats dem — i det senaste fallet mot majoritetens uttryckta vilja — måste man fråga: Vad skola banarbetarna egentligen göra? Skola de strejka sig till sin rätt eller är det orimligt att begära, att statsmakterna ingripa för att förhindra en sådan utveckling? Som saken nu ligger till har jag ansett att statsmakterna böra ingripa på ett eller annat sätt för att befämja en utveckling, som banarbetarna önska och som är rimlig, och detta är anledningen till att jag tagit mig friheten att framställa min interpellation. Den statistik över banarbetarnas löner och andra förhållanden, som Svenska järnvägsmannaförbundet årligen ger ut och som jag nyss hänvisade till men inte citerade, ger bevis för att ett ingripande behövs så snart som möjligt.

Jag tror knappast att banarbetarnas majoritet önskar anställning på konstitutorial, men för att det inte skall uppstå något missförstånd beträffande min

egen inställning vill jag påpeka, att en fastare anställning kan ordnas inom kollektivavtalsystemets ram. För egen del anser jag att en sådan lösning skulle vara den bästa, och jag tror att majoriteten bland banarbetarna tycker det samma. Om en sådan anställningsform komme till stånd, skulle banarbetarna få samma s. k. förmåner och löner som fast anställd personal av motsvarande kategorier, och därmed skulle ett irritationsmoment vara ur världen och lugnare förhållanden kunna inträda. Jag förstår att statsrådet inte alls är ogint inställd till de frågors lösande, som jag påpekade i min interpellation, men å andra sidan finnes ingenting riktigt klart utsagt härom. Jag tror att det med hänsyn till tidsutdräkten och banarbetarnas långa kamp för att få sina krav uppfyllda och till frågans stora vikt skulle väcka stor glädje om statsrådet här kunde ha svarat, att han är intresserad av att åstadkomma en fastare anställningsform för banarbetarna så snart de utredningar ha genomförts, som han åberopar i sitt interpellationssvar. Jag vet mycket väl, att statsrådet har haft en arbetsam eftermiddag, men jag vågar ändå säga, fastän det kanske är något oförsynt: Giv oss ett sådant svar, herr statsråd!

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NILSSON: Herr talman! Herr Adolfsson var enligt mitt förmenande ganska försiktig i sina uttalanden om det problem, som han väckt till diskussion. Jag satt en lång stund och funderade över vad hans anförande skulle utmynna i. På ett tidigare stadium var det ganska inlindat, och det var först mot slutet herr Adolfsson gav ett mera direkt besked. Det är kanske väl mycket begärt, herr Adolfsson, att jag skall ge svar på en fråga, som man håller på att utreda, men enbart det faktum, att det har tillsatts en

Svar på interpellation ang. förbättrade anställningsförhållanden för banarbetarna vid statens järnvägar.

utredning, som skall undersöka förutsättningarna att åstadkomma en tryggare anställningsform för banarbetarna och även andra grupper av statsanställda, utgör ett bevis för att regeringen är intresserad av att komma fram till en lösning av detta problem och torde därför kunna anses som ett svar på frågan. Jag hoppas herr Adolfsson är tillfredsställd med detta svar, som han erhållit i förväg genom tillsättandet av utredningen.

Beträffande frågan om en säsongutjämning av sysselsättningen vill jag säga, att jag under hela den tid jag varit verksam i departementet varit intresserad härav. Jag har vid flera tillfällen när jag haft kontakt med järnvägsstyrelsen understrukit önskvärdheten av att man försöker komma fram till en bättre ordning än den som tidigare varit förhärskande. Jag har också följt statistiken över sysselsättningen — den kommer inte enbart från järnvägsstyrelsen, utan även från järnvägsmanaförbundet — och den visar, att det har skett en viss förbättring. År 1940 varierade anställningstiden i medeltal från 6 och upp till högst 8 månader. 1943 hade den ökat till från 8 och upp till 10 månader, och 1946 var den från 8 och upp till 10½ och 11 månader. Detta utgör enligt mitt förmenande ett bevis för att man hyst intresse för att tillmötesgå banarbetarnas mycket rimliga önskemål om en jämnare sysselsättning.

Jag vill inte uttala mig om herr Adolfssons påstående, att banarbetarna äro lönemässigt missgynnade. Ostridigt är att det finns andra statsanställda, som befinna sig i ett sämre läge än banarbetarna. Det tillkommer inte mig att göra jämförelser mellan banarbetarna, andra statsanställda och i privat drift anställda, men jag vill ändå säga, och jag tror att herr Adolfsson i detta avseende har samma principiella uppfattning om jag, att det är önskvärt att

frågor om löner och övriga förmåner, som herr Adolfsson nämnde i sitt anförande, klaras ut mellan företagen och de berörda personalorganisationerna. Fackföreningsrörelsen har deklarerat sin bestämda principiella uppfattning härutinnan, och jag utgår från att herr Adolfsson i huvudsak ansluter sig till denna mening. I varje fall gör jag det. Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse angående ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater;

konstitutionsutskottets memorial nr 31, med föranledande av kamrarnas beslut beträffande utskottets utlåtande nr 30 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 230 till riksdagen med förslag till tryckfrihetsförordning m. m. ävensom i ämnet väckta motioner; samt

särskilda utskottets memorial nr 2, med föranledande av kamrarnas beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 244, till riksdagen med förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

§ 7.

Anmäldes och godkändes särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 448, till Konungen i anledning av viss del av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, m. m.

§ 8.

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 3.39 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Måndagen den 19 juli.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Svar på interpellation ang. stegringen av byggnadskostnaderna.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **MÖLLER**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Carlström till mig framställt följande frågor.

Anser statsrådet, att den stegring av byggnadskostnaderna, som pågått under senare åren, nått en sådan höjd, att densamma för vårt folk i sin helhet och i synnerhet för jordbrukets utövare kan leda till allvarliga svårigheter samt än ytterligare skärpa den penningvärdeförsämring som pågår här i landet?

Om så är fallet, finner statsrådet att utredningsarbetet i byggnadskostnadsfrågan nu fortskridit så långt, att ett klarläggande av spörsmålet snarast kan förväntas och att därvid jordbrukets byggnadskostnader särskilt bli föremål för beaktande så att förslag i ärendet om möjligt kan föreläggas nästa års riksdag?

Till svar på interpellantens frågor får jag anföra följande.

Alla som de senare åren har haft något med bygge att göra har fått känna på att byggnadskostnaderna stigit starkt under och efter kriget. Det är emellertid svårt att få ett säkert grepp på storleken av kostnadsstegringen. Den har icke varit lika stark i alla delar av landet. Socialstyrelsens båda byggnadskostnadsserier, den ena avseende flerfamiljshus av sten i Stockholm, den andra avseende enfamiljshus på landsbygd och mindre orter, visa en stegring från 1939 till 1948 på omkring 50 procent. Härvid har -- väl att märka --

ingen hänsyn tagits till sådana kostnadsstegringen motverkande faktorer som mera rationella byggnadsmetoder, bättre materialhushållning, fördelaktigare finansieringsvillkor. Emellertid visar en annan indexserie, konstruerad av statens forskningskommitté för lantmannabyggnader, för såväl bostäder som ekonomibyggnader inom jordbruket en stegring av drygt 70 procent mellan 1939 och 1947. Differensen mellan de båda serierna torde till större delen vara ett uttryck för att löner och priser på rena landsbygden var relativt lägre än i tätorter 1939 och att en utjämning numera inträtt.

Vad beträffar kostnadsutvecklingen under de senare åren är att notera att under det första året efter kriget en svag tendens till sänkning av byggnadskostnaderna gjorde sig märkbar men att denna tendens bröts under år 1946 och en ny kostnadsstegring satte in, betingad av höjningar av såväl arbetslöner som materialpriser. Från sommaren 1946 till hösten 1947 gjorde sig även gällande en dragning uppåt av kostnaderna utöver den nivå, som bestämdes av materialpriser och avtalsenliga löner, vilket hade samband med överansträngning av resurserna till följd av den starkt svällande byggnadsvolymen. Enligt vad som uppgives från bostadsstyrelsen har dock denna rent inflatoriska ansvällning av byggnadskostnaderna uppenbarligen börjat gå tillbaka under de senaste månaderna. Från olika håll har till bostadsstyrelsen rapporterats, att läget på byggnadsmarknad och byggnadsmaterialmarknader håller på att saneras.

Beträffande de olika kostnadselementens andel i byggnadskostnadsutvecklingen har från bostadsstyrelsen uppgivits att byggnadsarbetarlönernas uppgång spelat en relativt underordnad

Svar på interpellation ang. stegringen av byggnadskostnaderna.

roll i den totala kostnadsstegringen under krigs- och efterkrigsåren. För trähusbebyggelsen har exempelvis träprisernas stegring, särskilt under senare år, betydligt långt mera. Av beräkningar som gjorts på grundval av socialstyrelsens index för enfamiljshus av trä framgår att den del av byggnadskostnaderna, som utgöres av löner till egentliga byggnadsarbetare, sjunkit relativt sett sedan 1939. Av den totala byggnadskostnadsökningen 1939—1947 svara dessa löner endast för mindre än en åttondel medan exempelvis prisstegringen på trävaror och snickerier svarar för mellan en tredjedel och en fjärdedel.

Det är emellertid tydligt att byggnadskostnaderna icke stigit mera än prisnivån i övrigt. Vid bedömande av de anförda procenttalen rörande kostnadsstegringen bör man hålla i minnet att levnadskostnaderna nu ligga omkring 55 procent högre än 1939 och partiprisnivån omkring 80 procent. Lantbruksförbundets index för produkter vid jordbruket visar en stegring på 72 procent mellan 1939 och 1947 och dess index för driftsmedel 90 procent. Uppgifter rörande nettointäkterna av jordbruksfastigheter föreligga icke för åren 1939 och 1947, men det är icke utan intresse att i detta sammanhang erinra om att — enligt i proposition nr 275 framlagda uppgifter — mellan år 1938 och 1946 sagda nettointäkter stigit i norra Sverige med 150 procent och i södra Sverige med 100 procent. Man kanske också i detta sammanhang bör erinra om att under tidigare prisstegringsperioder i vårt land byggnadskostnaderna stigit betydligt starkare än priserna i allmänhet, något som under senare åren upprepats i andra länder. Enligt vad från bostadsstyrelsen uppgives tyda alla uppgifter på att stegringen av byggnadskostnaderna även i sådana länder som haft en med den svenska någorlunda jämförlig prisutveckling, såsom Danmark, Norge, Eng-

land, Schweiz och USA, varit långt starkare än här i landet.

Även om stegringen av byggnadskostnaderna vällat svårigheter, ter den sig sålunda i relation till övriga prisrörelser icke särskilt skrämmande. Från det allmännas sida har — när det gäller bostadsbyggandet — åtskilliga åtgärder vidtagits i syfte att neutralisera verkningarna av stegringen. Jag syftar här främst på de bostadspolitiska stödåtgärder, som vidtagits under senare år, men jag vill också påminna om den verksamhet i materialbesparande syfte, som bedrivits av byggnadslånebyrån och för vars resultat jag lämnat en utförlig redogörelse i svar på interpellation i första kammaren vid 1946 års höstriktsdag.

Genom dessa åtgärder har det blivit ekonomiskt möjligt även för hushåll med begränsade inkomster att erhålla en nöjaktig bostad — i den mån icke bristen på byggnadsmaterial och arbetskraft lagt hinder i vägen. Att detta även gäller jordbrukarhemmen torde framgå av det förhållandet att byggnadsverksamheten på landsbygden visat en stegring under år 1947 i förhållande till år 1946 och att bostadsförbättringsverksamheten i synnerhet varit av stor omfattning.

Under de senare åren har intresset för rationaliseringsåtgärder inom husbyggandets område ökat. Från statens sida ha vissa initiativ tagits i syfte att främja strävandena att genom effektivisering av byggnadsindustrin sänka byggnadskostnaderna. Interpellanten själv anför de viktigaste av de statliga utredningar, som från olika utgångspunkter bearbeta härmed sammanhängande problem. Dessa äro också föremål för undersökningar inom enskilda företag. Enligt min mening kan man dock icke förvänta, att man genom åtgärder för effektivisering av byggnadsindustrin på kort tid skall kunna åstadkomma en avsevärd sänkning av kostnaderna. De produktions-

Svar på interpellation ang. stegringen av byggnadskostnaderna.

problem det här gäller äro så invecklade och skiftande, att betydelsefulla resultat kunna nås först så småningom. Härav följer jämväl att en undersökning av den typ interpellanten synes förordade icke kan väntas leda till praktiska resultat. Problemen måste, såsom redan i viss utsträckning sker, angripas på olika sätt och ur olika synpunkter genom serier av utredningar samt genom forskning och experimentverksamhet. Särskild uppmärksamhet synes i nuvarande läge böra ägnas frågan om samordning av utrednings- och forskningsverksamheten inom husbyggnadens område. Denna fråga är f. n. föremål för prövning av 1947 års utredning för byggnadsfrågor. Enligt vad jag erfarit avser utredningen att inom kort framlägga förslag rörande samordning av nämnda verksamhet. Under sådana förhållanden torde förslag i ämnet kunna framläggas vid nästa års riksdag.

Härmed, herr talman, anser jag mig hava besvarat interpellantens fråga.

Vidare yttrade

Herr andre vice talmannen **CARL-STRÖM**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det avgivna svaret på min interpellation.

Först som sist kan jag ju gärna bekänna, att jag icke väntat att svaret skulle innehålla några löften om omedelbart igångsättande av snabba åtgärder för byggnadskostnadernas nedbringande. I ett tidsläge kännetecknat av bristande tillgång på bostäder, arbetskraft och materialtillgång är det givetvis icke lätt att på ett verksamt sätt taga itu med denna fråga. Dessutom är det ju så, att orsakssammanhanget i fråga om de stegrade byggnadskostnaderna går ganska långt tillbaka i tiden och redan under senare delen av förra världskriget började verka oroande. Ty de nuvarande höga

byggnadskostnaderna äro egentligen icke främst en produkt av det krisläge, som det senaste världskriget medfört. De äro snarare endast en påbyggnad på den grund, som under senare årtionden lagts, genom på alla områden stegrade arbetslöner och ökade krav på en höjd standard i fråga om byggnadernas beskaffenhet. I och för sig är en sådan utveckling ingenting att jämra sig över, då ju stegrade arbetslöner i regel vittna om ökad efterfrågan på arbetskraft, vilken i sin tur bör emanera från ökad företagsamhet och höjd produktion. Och kravet på en höjd byggnadsstandard är likaledes enbart glädjande under förutsättning att bostadskostnaderna ej överstiga vederbörandes förmåga att genom sina inkomster täcka desamma.

Emellertid är det härvidlag en ganska angelägen sak, att den framryckning som sker på detta område håller något så när jämna steg med utvecklingen på andra samhällslivets områden, så att dessa ej bliva lidande på den forcerade takten. Trots statsrådets påstående att man genom bostadspolitiska stödåtgärder, vilka företagits under senare år, gjort det ekonomiskt möjligt även för hushåll med begränsade inkomster att erhålla nöjaktiga bostäder, kan det icke hjälpas att man i detta nu gör sig den frågan: Hur kommer det att ställa sig i det långa loppet med förräntningen och amorteringen av byggnadskostnaderna om vi råka ut för en omsvängning i konjunkturerna, som medför en viss stagnation inom näringslivet med ty åtföljande svårigheter för såväl staten som kommunerna och den enskilde? Kunna då de tiotusentals egnahemsägarna, som med statens och kommunernas hjälp och utan något egentligt eget kapital skaffat sig nya och moderna byggnader, klara upp situationen? Nu kan det ju invändas, att vi icke »ha råd till» någon lågkonjunktur. Vi skola ordna med högkonjunktur jämt, såsom jag tror att nå-

Svar på interpellation ang. stegringen av byggnadskostnaderna.

gon regeringsledamot uttryckte sig för ett par år sedan. Men detta förutsätter ju att staten skaffar sig något instrument för att upphäva de ekonomiska lagarna, och jag är icke så övertygad om att detta verkligen kan uppfinnas.

De försök som redan nu i detta avseende tillämpas genom t. ex. hyresregleringen kunna väl icke gärna i längden uppehållas, även om de nu under denna kristid måste tillgripas. Detta åstadkommer ju redan en snedbelastning i fråga om hyrorna där staten måste gå emellan, och att på dessa vägar hålla nere en normal hyresstegring i längden är väl tämligen hopplöst. Staten kan visserligen helt övertaga den enskilda byggnadsverksamheten genom skilda ingripanden, men då återstår spørsmålet, om staten som byggmästare kan åstadkomma billigare byggnader och tillräckligt med bostäder åt vårt folk.

Vad jag hittills anfört rör ju byggnadskostnaderna såväl i stad som på landsbygden, och enligt min mening är detta problem så allvarligt, att man icke kan förbigå det i sin helhet. Men eftersom jag såsom landsbygdsrepresentant och jordbrukare tidigare här i kammaren särskilt intresserat mig för landsbygdens byggnadsfråga, är det bara naturligt att jag i min interpellation främst velat rikta uppmärksamheten på byggnadskostnadsfrågan för landsbygdens och jordbrukets del. I min interpellation har jag framhållit, att redan sedan flera år tillbaka förhållandena på byggnadsområdet därute varit sådana, att en förräntning av byggnadskostnaderna icke kunnat ske med de priser på produkterna som varit gällande och att läget nu har så förvärrats, att man kan befara, att, om ingenting kan åtgöras för att nedbringa dessa kostnader, den så kallade avfolkningen från jordbruket kommer att medföra för hela folkhushållet rent av ödesdigra verkningar. Detta kan låta som en överdrift. Men i själva verket

är det nu så, att de jordbruksfastigheter av småbruks- och bondejordbrukskaraktär, där byggnadsbeståndet börjar bli sådant att ombyggnad i större utsträckning är nödvändig, icke längre kunna uppehållas, för så vitt icke jordbruksprodukternas priser kunna bringas till en höjd, som jag förmodar att landets konsumenter av livsmedel icke gå med på att betala. Jag vet vad jag talar om, eftersom jag i egenskap av ordförande i mitt hemläns jordbrukskommission ideligen stött på denna fråga under de sista åren.

Nu säger herr statsrådet i sitt svar, att byggnadskostnaderna icke stigit mera än prisnivån i övrigt här i landet. Levnadskostnaderna ligga omkring 55 procent högre än 1939, och parti-prisnivån omkring 80 procent högre än då. Lantbruksförbundets index för produkter vid jordbruket visar en stegring på 72 procent mellan 1939 och 1947, och dess index för driftsmedel 90 procent. Siffror för nettointäkterna av jordbruksfastigheter föreligga visserligen icke för dessa år, men enligt i propositionen nr 275 vid årets riksdag framlagda uppgifter ha sagda nettointäkter mellan åren 1938 och 1946 stigit i norra Sverige med 150 procent och i södra Sverige med 100 procent. Ja, jag hörde dessa siffror framdragas av statsrådet Sträng under debatten om jordbruksregleringen i kammaren, och jag tänkte då: statistiken är nu ett förunderligt medel, med vars hjälp man kan lägga saker och ting till rätta. I synnerhet norrlänningarna böra ju på sistone ha haft goda tider, och allt tal om den landsändans svårigheter för jordbruket bör väl hädanefter förstummas. Men det är ju möjligt, att statistiken för Norrlands vidkommande rört sig mera om trä än om livsmedel. För övrigt skulle det vara intressant att veta, även då det gäller landet söderöver, hur mycket av nuvarande byggnadskostnader som inkluderas i dessa siffror.

Svar på interpellation ang. stegringen av byggnadskostnaderna.

Att jordbruk, vars byggnadsbestånd icke krävt ny- eller ombyggnad under senare år, ha kunnat bära sig nöjaktigt med de priser på produkterna som nu varit gällande under krisåren skall ingalunda förnekas, och jag har aldrig sällat mig till dem som tro att ständigt höjda livsmedelspriser äro enda räddningen för jordbruket. Jag inser fuller väl den återverkan dessa draga med sig över hela linjen. Men jag är också på det klara med att därest de nu gällande byggnadskostnaderna vid jordbruket skola slå igenom i produktpriserna, komma vi så småningom in på ohållbara vägar för folkhushållet.

Jag skall anföra några exempel för att ge en bild av läget sådant det nu är. För ett par veckor sedan var jag kallad till en arrendevärdering å en kronan tillhörig jordbruksfastighet i mitt hemlän. Fastigheten hade tidigare varit uppdelad i tvenne brukningsdelar med var sin arrendator. Då byggnaderna på båda lotterna började kräva reparationer och huvuddelen av dem nybyggnad, sammanslog man båda — vilka eljest var för sig utgjorde tillräckliga familj jordbruk — till en arrendegård, som då fick en omfattning av bortåt 35 hektar odlad jord. Å denna har nu i sommar uppförts en ladugård för ett pris av 51 000 kronor, bostadshuset skall på höstsidan renoveras för 29 000 kronor, varjämte en del mindre ekonomibyggnader snart nog tarva förbättring för något tusental kronor. Byggnadskostnaderna för i år gå emellertid på 80 000 kronor ungefär.

Vilket arrende kunde nu staten betinga sig för denna jordbruksfastighet? Ja, det är ledsamt att behöva säga, att värderingsmännen måste stanna vid 1 800 kronor i årligt arrende. Gården är visserligen delvis stenbunden och svårbrukad, och den nuvarande arrendatorn, som har optionsrätt, var icke säker på om han kunde gå i land med arrendet. Och jag förstår honom till dels, ty här behövdes minst två an-

ställda jordbruksarbetare och en kvinnlig hjälp för att bruka gården ordentligt, och hans egna barn ville bort från slitet vid jordbruket. Kronans närvarande ombud resonerade så, att det icke fanns mer än två alternativ: antingen att odla skog på hela fastigheten eller att nybygga densamma. Men staten kan icke för skams skull lägga ned jordbruket, även om driften innebär en årlig förlust på mellan 2 000 och 3 000 kronor. Detta exempel kan ju låta en smula otroligt, men vi kunna ju ta ett par andra från det av staten nyligen förvärvade Bogesund. Där ha vi en arrendegård Nöble-Gåsvik, som nu enligt domänstyrelsens förslag skall nybyggas. Den har en areal av 31 hektar åker och 14 hektar betesmark. Den beräknas föda 2 hästar, 20 stycken kor och 12 ungdjur. Arbetskraftsbehovet beräknas till brukaren och två man. Byggnadskostnaderna beräknas på följande sätt: ladugårdsbyggnad 42 000 kronor, arrendatorsbostad 35 000 kronor, arbetarbostäder för två familjer 40 000 kronor, reparation av redskapshus 5 000 kronor, diverse kostnader 3 000 kronor, summa kostnader 125 000 kronor. Ett annat mindre ställe under Bogesund, vilket närmast kan betecknas som ett torpställe och vilket beräknas föda en häst, tre kor och två ungdjur, drager en beräknad reparations- och ombyggnadskostnad av 40 000 kronor. Flera liknande exempel skulle kunna anföras från Bogesund, men detta kan ju räcka för att ge en bild av nuvarande byggnadskostnader vid jordbruket. Reflexionerna böra kunna göra sig själva över vad produkterna skola komma att kosta för att dessa jordbruk skola kunna »bära sig».

Nu kan man ju påstå, att då staten skall bygga å sina jordbruksfastigheter, så blir det dyrare än för enskilda, åtminstone för det mindre jordbruket. Där kan man ju alltid utföra en del arbeten själv, vilket förbilligar kostnaderna. Ja, i det sammanhanget kan man inte

Svar på interpellation ang. stegringen av byggnadskostnaderna.

gärna komma ifrån frågan om huru mycket en jordbrukare egentligen kan göra själv i fråga om byggnadsarbeten eller huru mycket han kan få lov att anlita bygdens folk till hjälp. Den frågan var uppe på skarpen då jag förra gången 1942 interPELLERADE i samma ämne. Jordbrukaren själv hinner nu inte med att utföra något vidare byggnadsarbete å sin gård, även om han kan göra det, och nu ha byggnadsarbetarnas organisationer uppsugit och undanträngt det folk på landsbygden som tidigare stod till buds för rimliga arbetslöner.

Här talas i detta land om utjämning och rättvisa då det gäller människornas möjligheter att få en dräglig levnadsstandard, och man vet snart inte för vilken gång i ordningen det försäkrats att jordbrukets folk skall få en med andra jämförliga grupper likvärdig arbetsinkomst. Men om man reflekterar över vad en småbrukare som går in för ombyggnad eller reparation av sin bostad får betala i dagspenning till byggnadsarbetaren, målaren, rörläggaren och elektrikern, finner man att kostnaden, när allting blir mätt och färdigt, uppgår till mer än tre gånger så mycket som vad han själv kan påräkna i dagspenning, om han utför arbetet med tillhjälp av hustru och hemmavarande barn. Nu säger emellertid herr statsrådet att arbetslönerna ha tämligen ringa del i de höga kostnaderna och att lönerna på byggnadsarbetarsidan i varje fall icke stigit i proportion till de andra kostnaderna under de senaste åren. Jag skall icke ta upp någon debatt om denna sak vid detta tillfälle, men jag vill understryka vad herr statsrådet säger i svaret, att differensen mellan de båda byggnadskostnadsserierna — med indexstegring av respektive 50 och 70 % — torde bero på att en utjämning av löner och priser inträtt efter 1939 mellan tätorter och landsbygd.

Vad sedan gäller materialkostnaderna, så är det tydligen även här fråga

om en prissättning som i kraft av ringbildningar och karteller icke kan anses normal eller betingad av hänsyn till en rimlig avans. Från ömse sidor då det gäller såväl arbetslönerna som materialpriserna har tydligen den fria prisbildningen kringskurits på detta område, och resultatet har blivit de förhållanden vari vi nu befinna oss. Den ena utredningen följer den andra, och åtgärder utlovas, men problemet blir för var dag mera olösligt, synes det.

Men staten är ju icke överksam, menar man. Erbjuder den inte alla möjliga lån och bidrag för byggnadsverksamheten både i städerna och på landsbygden, och ha vi inte just i år på regeringens förslag i riksdagen skapat ökade låne- och bidragsmöjligheter i nya former och med ökade organisatoriska resurser sökt komma byggen skapen till hjälp? Vad landsbygden beträffar stå vi ju nu i begrepp att effektuera det omfattande förslag som den s. k. 27-mannakommittén under flera år brottats med att kläcka fram. Detta förslag syftar ju till att inte blott lösa frågan om rationalisering av jordbruket genom åstadkommande av »bärkraftiga» jordbruksenheter utan också lösa byggnadsfrågan å de rationaliserade jordbruken. Ja, man kan fråga sig vad detta »berg» kommer att föda i verkliga levande livet. De rationaliserade och sammanslagna jordbruken där om- och tillbyggnader måste vidtagas enligt »mönster Bogesund» komma troligen inte att bli synnerligen bärkraftiga, även om staten går in för betydande subventioneringar utöver de nu utlovade. Ty så länge det allmänna bara sätter in sina ansträngningar på att bereda lättnad genom att avlyfta trycket »i toppen på byggnadskostnaderna», så sker här i själva verket ingenting annat än att nya kostnader uppstå och man står snart på samma ställe. Det är ifrån grunden som problemet måste angripas om verkligen någon bättring skall komma till stånd. Om inte grunden sa-

Svar på interpellation ang. industriell verksamhet i Örviken.

neras är föga hulpet med alla konstlade ingrepp, ty i längden måste de ekonomiska lagarna i alla fall bli utslagsgivande för vad som bär sig eller inte bär sig.

Herr statsrådet säger nu, att han för sin del inte kan finna de stegrade byggnadskostnaderna särskilt skrämmande, och han tröstar sig med att det är minst lika illa ställt i andra med Sverige jämförbara länder i detta avseende. Om jag inte misstar mig såg jag emellertid i en tidning alldeles nyligen att vårt land har de dyraste hyrorna i hela världen, då det i stället borde vara så att vårt land, med våra råvarutillgångar för byggnadsbehov, borde vara det billigaste jämfört med andra i hyreshänseende.

Då jag här änyo tagit upp denna fråga är det ingalunda för att mästra regeringen för vad som gjorts eller inte gjorts. Som jag redan i början sade, förstår jag fullväl de svårigheter som här uppresas, och jag är givetvis tacksam för att herr statsrådet utlovar att inte släppa taget utan hoppas på att åtminstone något resultat skall kunna framläggas redan vid nästa års riksdag. För min del måste jag allt fortfarande finna den nu pågående utvecklingen på byggnadskostnadsområdet skrämmande, särskilt då för landsbygdens och jordbrukets del. Ty i den mån vi få allt flera avfolkade jordbruk på grund av svårigheten att underhålla och nybygga husen till rimliga kostnader, desto svårare blir det att återställa den jämvikt på näringslivets område som nu mer och mer håller på att förloras, måhända till obotlig skada för vårt folkhushåll.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2.

Svar på interpellation ang. industriell verksamhet i Örviken.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **MÖLLER**, som anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Skoglund i Umeå till mig riktat följande fråga: Vilka åtgärder kan och ämnar regeringen vidtaga för att tillföra Örviken ny industriell verksamhet?

I anledning härav får jag anföra följande.

Såsom framhålles i interpellationen har en särskild kommitté under landshövding Elof Lindbergs ordförandeskap sedan i januari månad 1947 handlagt vissa omställningsfrågor i samband med nedläggandet av Öhrvikens sulfittfabrik. Därvid har man från kommitténs sida särskilt inriktat sig på att söka få ny industri lokaliserad till Örviken. I januari 1948 överlämnade kommittén till Kungl. Maj:t en redogörelse för sin verksamhet. Av denna framgick bl. a., att svårigheter förelegat att från Öhrvikens AB erhålla vissa preciserade uppgifter beträffande bolagets avvecklingsplan och rörande de hyresbelopp, som bolaget skulle betinga sig för lokalerna, för den händelse någon eller några företagare kunde intresseras för att i Örviken starta ny industri.

Med anledning av dels kommitténs framställning dels herr Skoglunds interpellation ha i socialdepartementet överläggningar ägt rum med representanter för Sveriges industriförbund och Öhrvikens AB. Därvid har från bolagets sida utfästelse lämnats, att annan industriell tillverkning skall upptagas vid Örviken i den nedlagda sulfittfabrikens ställe. Sålunda meddelades under överläggningarna, att förhandlingar ägde rum mellan Öhrvikens AB och en annan industriföretagare i Norrland om samverkan i nämnda syfte. Enligt vad som sedermera inhämtats, äro dessa förhandlingar ännu icke slutförda.

Från regeringens sida kommer frågan att vara föremål för fortsatt uppmärksamhet.

Svar på interpellation ang. industriell verksamhet i Örviken.

Härpå yttrade:

Herr SKOGLUND i Umeå: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det svar han lämnat på den av mig framställda interpellationen.

Frågan om en ny industri i Örviken har blivit en mycket lång historia. Driften vid Öhrvikens aktiebolags sulfidfabrik nedlades, såsom framhölls i interpellationen, redan den 1 mars 1947. Meddelande om att driften skulle komma att nedläggas hade lämnats i december 1946, och av den anledningen hade en kommitté tillsatts som skulle taga frågan under omprövning. Detta hade skett redan i början av år 1947. Landshövding Elof Lindberg var ordförande i kommittén, och i densamma sutto representanter även för Öhrvikens aktiebolag. Vad man ville ha fram var en avvecklingsplan ävensom vissa besked från bolaget, hur detta ställde sig i fråga om uthyrning o. s. v. Med kommittén träffades överenskommelse, att uppgifterna skulle lämnas redan samma månad, alltså i januari 1947. Men det blev ingenting av med det. Bolaget sköt på frågan och sade sig ligga i underhandlingar med än den ena än den andra. Till slut utfäste man sig att den 26 november 1947 lämna definitivt besked. Den 26 november 1947 kom, men det blev intet definitivt besked. Bolaget ville ha ytterligare respit, och kommittén föll undan. Den 15 december 1947 skulle vara den sista tidpunkt då besked skulle lämnas. Icke heller detta datum kom besked. Då meddelade kommittén bolaget, att om icke bolaget kunde lämna besked om en avvecklingsplan och om dess medverkan för att sätta i gång en ny industri så att de 200 personer, som eljest skulle bli arbetslösa, kunde åtminstone delvis beredas sysselsättning, skulle kommittén se sig nödsakad att vända sig till regeringen. Det kom alltjämt

intet besked, och den 8 januari i år expedierade kommittén en skrivelse till regeringen. Det är av den anledningen som från departementets sida vissa undersökningar gjorts och ingripanden företagits.

Jag måste beklaga att frågan förhålls. De människor, som leva däruppe, ha över huvud taget icke möjlighet att bedöma hur det blir i framtiden. De ha fastigheter, som de lagt ned pengar i, de ha affärer och en del andra småföretag, och de äro beroende för sin fortsatta existens av att det finns en företagarverksamhet av en något så när rimlig storleksordning i Örviken. Genom denna förhållning har åtminstone i två fall tillfället att få en industri till Örviken i stället för den av bolaget bedrivna försommats. Ulriksforsföretaget och kanske framför allt Robertsforsföretaget har gått till väga på ett helt annat sätt: man var angelägen att innan driften lades ned skaffa garanti för att en ny industri skulle komma i stället. Jag trodde att ett företag av typen Öhrvikens aktiebolag icke längre existerade utan att man numera hade att göra endast med företag med social känsla och socialt ansvar.

Jag tager, herr talman, fasta på två saker i interpellationssvaret. Den första är vad som sägs om bolagets utfästelse att se till, att en annan industriell tillverkning skall upptagas vid Örviken i stället för den tillverkning, som bedrivits vid den nedlagda sulfidfabriken. Jag hoppas och vågar tro, att bolaget skall visa sig angelägnare att infria sin utfästelse till regeringen än sin utfästelse till den för ändamålet tillsatta kommittén. Jag tager vidare fasta på statsrådet Möllers förklaring, att frågan kommer att vara föremål för fortsatt uppmärksamhet från regeringens sida. Jag är emellertid rädd för att det trots bolagets utfästelse kan bli nödvändigt att regeringen icke bara har sin uppmärksamhet riktad på saken utan även får ingripa.

Svar på interpellation ang. prövningen av behovet av pensionärshem.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **MÖLLER**: Herr talman! Jag har icke mycket att tillägga till interpellationssvaret. Jag vill bara säga, att det som kanske gjort, att ärendet icke forcerats så våldsamt är, att det enligt de upplysningar jag fått icke råder någon aktuell arbetslöshet däruppe. Den nedlagda sulfittfabrikens arbetare ha åtminstone hittills kunnat skaffas annat arbete fastän någon ny industri icke kommit till stånd.

Jag måste erkänna, att interpellanten har rätt däri — och även i socialdepartementet ha vi det intrycket — att vederbörande ägare till den gamla sulfittfabriken har förfärligt svårt att bestämma sig. Interpellationssvaret har dröjt helt enkelt därför att jag har trott att jag en dag skulle kunna svara: Nu är saken klar, och uppgörelse har träffats med en ny företagare. Tyvärr har ännu icke denna klarhet skapats. Jag måste konstatera, att uppgörelse ännu icke föreligger, men jag hoppas att det skall vara möjligt att inom en ganska snar framtid få en sådan till stånd. Det finns hågat industrifolk, som vill upp-
rätta en ny industri i Örviken, bara vederbörande kunna komma överens med bolaget om hyresvillkoren eller försäljningspriset.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Svar på interpellation ang. prövningen av behovet av pensionärshem.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **MÖLLER**, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Jonsson i Skutskär till mig riktat följande fråga.

Anser sig socialministern kunna medverka till att behovet av pensionärshem i jämförelse med föreliggande behov av ålderdomshem prövas av socialstyrelsen i samråd med statens byggnads-

lånebyrå i syfte att därigenom åvåga bringa en sådan social avvägning, att de ålderdomshemsbyggen kunna komma till utförande, som prövas vara mera angelägna än planerade pensionärshemsbyggen och som kunna färdigställas med sålunda frigjorda medel av pensionärshemskvoten?

På interpellantens fråga vill jag svara följande.

Någon särskild »kvot» för byggnadstillstånd för pensionärshem har icke uppställts av byggnadsberedningen. Däremot avräknas — då det gäller s. k. kvotorter — varje pensionärshemsbygge på bostadskvoten. Man anser nämligen att ett pensionärshem ökar bostadsbeståndet på orten och därför hör hemma under bostadskvoten. Vid avräkningen motsvara två pensionärshemslägenheter en vanlig lägenhet. En kommun kan sålunda välja mellan att bygga vanliga bostäder eller pensionärshem. Då även ålderdomshemmen äro en form för bostad, torde det vara motiverat att även beträffande dessa medge en motsvarande valfrihet. Det bör naturligtvis endast ske i sådana fall, då de kommunala myndigheterna finna ett ålderdomshemsbygge så angeläget att de anse sig böra taga ansvaret för en mot ålderdomshemmet svarande reduktion av bostadsbyggnadskvoten.

I den mån ett dylikt kvittningsförfarande icke anses böra förekomma på en ort, torde byggnadstillståndet få givas enligt hittills tillämpade regler, d. v. s. inom ramen för den s. k. ålderdomshemskvoten.

Den av interpellanten väckta frågan huruvida ålderdomshemsbyggen böra gå före pensionärshemsbyggen kan icke besvaras generellt utan endast från fall till fall under beaktande av föreliggande behov på en ort. Någon central prövning — som interpellanten tänker sig — av denna fråga anser jag icke böra förordas utan böra kommunerna själva få träffa avgörande i aktuella fall.

Svar på interpellation ang. prövningen av behovet av pensionärshem.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellantens fråga.

Vidare yttrade:

Herr JONSSON i Skutskär: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få frambära mitt tack för det svar jag erhållit på min interpellation. Jag måste erkänna, att jag hade hoppats att i svaret kunna återfinna något mer av positiv inställning till den fråga jag ställt än som framgår av svaret. Där säges egentligen ingenting annat än att kommunerna vid byggande av ålderdomshem liksom då det gäller byggande av pensionärshem få finna sig i en reduktion av bostadsbyggnadskvoten. Som bekant finnas inga s. k. kvotorter bland landskommunerna, och därför blir det ganska svårt för kommunalmännen att göra en avvägning härvidlag, då de inte ha någon kommunal bostadskvot att utgå ifrån, utan det blir väl länsbostadskvoten och de anslag staten lämnat för byggande av pensionärshem och ålderdomshem som bli utslagsgivande. I år har staten anslagit 6 miljoner kronor för byggande av pensionärshem. Till sammans med de kommunala bidragen för ändamålet kommer det att betyda, att det finns 20 miljoner kronor tillgängliga för byggande av pensionärshem, medan man för ålderdomshem räknar med endast 3 miljoner kronor. Det är denna fördelning som jag för min del anser vara alldeles på tok med hänsyn till det nödläge som råder och som jag ganska utförligt redogjort för i min interpellation. Många tyckas tro, att de förbättrade folkpensionerna och de nytillkomna pensionärshemmen starkt minska behovet av ålderdomshem. Tyvärr är det inte så. Pensionärshemmen bli nämligen i många fall endast tillfälliga tillflyktsorter. Förr eller senare hamna de som kommit på pensionärshem på ålderdomshem, kroni-

kerhem eller hem för lättskötta sinnessjuka. Detta förhållande att de som från en dålig bostad fått komma på ett modernt pensionärshem förr eller senare hamna på ett mindervärdigt ålderdomshem anser jag orimligt. Där får de finna sig att blandas ihop inte bara med kroniskt sjuka utan även med lättskötta sinnessjuka och givetvis med normalt åldrande personer. Det kan enligt min mening inte vara riktigt att ha åldringsvården ordnad på detta sätt.

Jag har också i min interpellation påvisat, att vi ha en platsbrist i våra ålderdomshem på inte mindre än 28 000, i kronikerhemmen på 14 000 och i hemmen för lättskötta sinnessjuka på 5 000. Så står det till med kommunernas möjligheter att fylla sin uppgift att ta hand om de gamla som de enligt av riksdagen stiftad lag äro skyldiga att ta hand om. Det kan inte hjälpas, herr talman, att man, när man ställes inför dessa problem, frågar sig om inte dessa sociala bostadsfrågor alltför mycket kommit i efterhand. Vi ha dock sedan 1939 byggt nya bostäder här i landet för cirka en miljon människor. Vi ha byggt 357 större eller mindre pensionärshem. Hur många ålderdomshem, kronikerhem och hem för lättskötta sinnessjuka ha tillkommit under samma tid? Hos socialstyrelsen ligga ansökningar om nybyggnad samt om- och tillbyggnad av 154 ålderdomshem. Utan att vilja underskatta det svåra ekonomiska läge efterkrigstiden ställt oss inför dristar jag mig dock framhålla, att byggnadstillstånd borde lämnas utom i de rena katastroffallen i fråga om våra ålderdomshem åtminstone åt sådana kommuner som sålt sina ålderdomshem till staten. Detta är som vi veta förhållandet i Mölndal, Uddevalla, Gävle och Älvkarleby för att nämna några. Därigenom skulle man kunna slippa använda ålderdomshem som hem för lättskötta sinnessjuka och därmed erhålla en välbehövlig avlastning av sådana från ålderdomshemmen, som böra vara

Svar på interpellation ang. prövningen av behovet av pensionärshem.

till för normalt åldrande personer. Här vill jag passa på tillfället att framhålla med anledning av att jag hört från en del kommunalmäns sida, att de tro, att det är stelbent byråkrati hos socialstyrelsen som är orsaken till att de fått sina framställningar om byggande av ålderdomshem avslagna, att socialstyrelsen inte kan lastas för detta, ty det beror på faktorer som socialstyrelsen inte kan göra något åt. Då så inte är förhållandet, måste jag passa på att framhålla, att man inte kan klandra socialstyrelsen för detta, ty det beror på faktorer, över vilka socialstyrelsen inte har något inflytande.

När det nu inte tycks gå för sig att ordna den centrala prövning av frågorna, som jag ifrågasätter i min interpellation, vill jag till sist, herr talman — och jag vet att jag då talar i många kommunalmäns namn — rikta en fråga till socialministern, att han tillsammans med inrikesministern tar upp våra sociala bostadsproblem och söker lösa dem på ett bättre sätt än som hittills varit fallet. Om så icke sker, komma dessa sociala bostadsproblem att växa våra kommuner över huvudet.

Herr HOLMSTRÖM: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att den ärade interpellanten inte kunde vara nöjd med svaret. Det förvånade mig att det var så kort, och herr statsrådet får ursäkta om jag tycker, att det också var rätt så intetsägande.

Det är en mycket viktig fråga, som interpellanten har fört fram. Jag har under min rätt långa riksdagstid livligt intresserat mig för sociala frågor och ofta yttrat mig i sådana. Då detta med säkerhet kommer att bli mitt sista anförande här i riksdagen hoppas jag, att herr talmannen och kammaren förlåter mig, om jag begagnar några minuter för att säga min mening i denna angelägenhet. Jag skulle i stort sett kunna

instämma med den ärade interpellanten, men jag skall be att därutöver få framföra några synpunkter.

Jag är övertygad om att alla, som arbeta inom socialvården i vårt land, äro mycket tacksamma för att denna interpellation blivit framställd. Det var ord i rättan tid. Det är med verklig oro som man under de senaste åren sett hur eftersatt vården av de gamla och sjuka blivit. Interpellanten har på ett skrämmande men fullt verklighetstroget sätt skildrat missförhållandena på detta område.

De ålderdomshem, som kommunerna ha för ändamålet, fylla i regel icke på långt när måttet. De äro otidsenliga i flera hänseenden. Som interpellanten påpekat såväl i sin interpellation som här nyss från talarstolen har man på dessa hem med själsligt friska åldringar måst sammanföra sinnessjuka eller på annat sätt psykiskt defekta personer. Detta är stridande mot en av de viktigaste principerna för den moderna socialvården.

Hur har då situationen blivit sådan? Interpellanten har pekat på en av anledningarna. Tilldelningen av byggnadstillstånd för nya ålderdomshem eller för utvidgning och modernisering av sådana är så till ytterlighet snäv, att den praktiskt taget kan sägas vara obefintlig.

Interpellanten har framhållit, att dessa missförhållanden ha olyckliga verkningar även inom sinnessjukvården. Han nämnde att de ålderdomshem, som staten har inköpt för att användas som sinnessjukhus, inte kunna tagas i bruk för detta ändamål förrän kommunerna överfört klientelet till nya hem. Och då några nya sådana icke ha fått byggas, har följden blivit, att ingenting kunnat göras för att råda bot mot den verkligt skriande bristen på vårdplatser för sinnessjuka. Detta är till verkligt kännbar skada för såväl de sjuka själva som deras anhöriga och omgivning i övrigt.

Svar på interpellation ang. prövningen av behovet av pensionärshem.

Medan sålunda byggnadsverksamheten beträffande ålderdomshemmen legat nere, har den varit så mycket livligare när det gäller pensionärshem. Detta är, vågar jag påstå, en fullständigt missriktad socialpolitik. Det är nämligen ofantligt mycket mer angeläget att skapa tidsenliga ålderdomshem än att bygga pensionärshem, vilket jag här skall söka visa.

Pensionärshemmen äro till för personer, som kunna reda sig själva, sköta sin bostad, bädda sin säng, laga sin mat o. s. v. Ålderdomshemmen äro avsedda för personer, som på grund av ålderdomsskröplighet eller sjukdom icke kunna reda sig själva ute i livet, utan måste ha hjälp och vård, men som icke äro föremål för lasarettsvård eller vård på hem för kroniskt sjuka. De, som hyra i pensionärshemmen, ha i regel dessförinnan icke saknat tak över huvudet. De ha helt enkelt flyttat från en bostad in i en annan. I detta sammanhang kan erinras om att en ytterst liten procent av folkpensionärerna blir hjälpt genom pensionärshemmen. För dem som bo på pensionärshemmen kommer, som interpellanten nyss här framhöll, förr eller senare den dag, då de inte längre kunna reda sig själva. Då blir i de flesta fall deras tillflyktsort ålderdomshemmet.

Det har sagts, att ålderdomshemmen i framtiden komma att bli överflödiga, då deras uppgifter kunna övertagas av pensionärshemmen. Det är lätt att inse hur okunnigt ett sådant resonemang är. Man har talat om att anställa hjälp för de gamla i pensionärshemmen. Skillnaden mellan ålderdomshem och pensionärshem bleve då den, att de senare bleve mycket dåliga ålderdomshem. Ty vården av skröpliga åldringar är på sitt speciella sätt mycket krävande. Det fordras sjukvårdskunnig, förstklassig personal och särskilda lokaler och utrustningar, som icke lämpligen kunna belasta ett pensionärshem. Ålderdomshemmen komma alltid att ha en viktig

uppgift så länge det finns mer eller mindre hjälplösa människor — inte endast åldringar — som måste tagas om hand för vård.

Socialvården — eller fattigvården som den alltjämt officiellt heter — har under de senaste årtiondena undergått en väldig omgestaltning. Det är ett stort steg från sekelskiftets primitiva »fattigstuga» till våra dagars kommunala ålderdomshem. Än större blir steget till de ålderdomshem, som kommunala myndigheter planerat men som icke kunnat uppföras på grund av rådande byggnadsförbud. Man har bland annat från de gamla ålderdomshemmens stora rum och salar, i vilka många personer bodde tillsammans, övergått till mindre rum, dubbelrum och enkelrum. I de modernaste hemmen och i ritningarna till dem, som man hoppats få bygga, är minst halva antalet rum enkelrum. Det har ordnats trevliga samlingslokaler, dagrum o. s. v. Det är icke alls ovanligt, att gamla personer söka sig in på ålderdomshem och betala för sig antingen själva eller genom anhöriga. Och denna tendens kommer att bli mera tydlig, när kommunerna fått möjlighet att bygga fullt moderna ålderdomshem. Jag erinrar om att enligt den nya folkpensioneringslagen de på sådana hem intagna skola för privat bruk få behålla en viss del av folkpensionsbeloppet. Utvecklingen har nått dithän, att ålderdomshemmen fått karaktären av inackorderingshem. Denna mycket lyckliga utveckling har nu stoppats upp med anledning av omöjligheten att få byggnadstillstånd.

Jag har nu velat bevisa, att det icke kan sägas vara ett trängande behov av pensionärshem, hur förträffliga dessa i och för sig än äro. Jag har också försökt bevisa, att det däremot råder ett mycket trängande behov av ålderdomshem. Att sörja för de människor, som på grund av ålderdom eller sjukdom icke kunna reda sig själva i livet, är en samhällets ovillkorliga plikt. Att bygga

Svar på interpellation ang. prövningen av behovet av pensionärshem.

pensionärshem kan i förhållande därtill på sin höjd sägas vara populärt. I ett läge, där dessa två hjälpformer blivit alternativ till varandra, bör det icke vara svårt att välja.

Jag började med att säga, att jag är övertygad om att alla som arbeta inom socialvården äro interpellanten mycket tacksamma för hans framstöt på det här området. Och jag får, liksom han, sluta med att säga, att jag är övertygad om att jag har alla inom socialvården verkamma bakom mig, då jag till herr statsrådet och chefen för kungl. socialdepartementet riktar en ertrågen vädjan att utnyttja den till förfogande stående byggnadskvoten i största möjliga utsträckning för byggande eller modernisering av ålderdomshem.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Jag avser inte att lägga mig i tvisten mellan herr Holmström och Kungl. Maj:t om byggande av ålderdomshem. Jag begärde ordet när jag hörde med vilken tvärsäkerhet man förklarar att det inte bygges några ålderdomshem men att däremot byggnadsverksamheten när det gäller pensionärshem är så mycket livligare. Jag skulle vilja lämna ett litet beriktigande av dessa uppgifter. Hela denna byggnadsverksamhet är ju helt beroende av de anslagsmedel, vilka riksdagen ställer till förfogande. Det är ju knappast möjligt — och det antar jag att interpellanten inte syftar till — att av riksdagen anvisade statsbidrag för byggandet av pensionärshem skulle utan riksdagens hörande av Kungl. Maj:t disponeras för att bygga ålderdomshem.

Det förhåller sig inte heller på det sättet, att byggnadsverksamheten i fråga om pensionärshem har varit så livlig. Under sistförflutna budgetår ha av de inkomna ansökningarna, som rört sig om ett belopp om cirka 10 miljoner kronor av de av riksdagen anvisade 12 miljonerna, ett par tre tiotal hittills bi-

fallits av Kungl. Maj:t, under det att alltjämt i dag i Kungl. Maj:ts kansli ligger något över 70 av statsorganet tillstyrkta ansökningar, rörande vilka Kungl. Maj:t icke har fattat något beslut och i vilka fall man sålunda icke har kunnat få byggnadstillstånd eller statsbidrag. Jag tror inte att jag minns alldeles fel om jag säger, att en mycket övervägande del av detta 70-tal ansökningar kommer från kommuner på den svenska landsbygden, i vilka man ännu inte har något pensionärshem men där man har ett faktiskt behov av ett sådant.

Jag måste vidare, herr talman, säga, att jag inte är så säker som de båda föregående talarna på att pensionärshemsklientelet sedan flyttar till ålderdomshemmet. De flesta kommunalmän som jag har träffat äro av den uppfattningen, att pensionärerna flytta från pensionärshemmet till kyrkogården.

Man har i detta sammanhang även rört sig med en annan uppgift, nämligen att folkpensionärerna redan ha bostäder och att det sålunda icke föreligger något behov av att uppföra pensionärshem. Men man får väl också ta hänsyn till — och jag föreställer mig att det är detta som fött intresset för folkpensionärshem hos de kommunala myndigheterna — hur dessa bostäder se ut, som de gamla folkpensionärerna bo i. Vid de undersökningar som man har gjort har det, herr Holmström, visat sig, att man knappast kan räkna med att 50 procent av de bostäder, som de i folkpensionärshemmen inflyttande lämna efter sig, kunna användas till bostäder för andra och sålunda bli ett tillskott på hyresmarknaden. De återstående drygt 50 procenten äro rivningslägenheter och sålunda av en sådan standard, att man inte bör säga, att bostadsfrågan för de människor som bott i desamma på något sätt var löst.

Jag avser inte, herr talman, att med detta inlägg skapa någon motsatsställ-

Svar på interpellation ang. prövningen av behovet av pensionärshem.

ning mellan ålderdomshem och pensionärshem. Ha herrarna rätt i att det föreligger ett verkligt behov av ålderdomshem — och jag tvivlar inte på dessa påståenden — synes det mig som om man skulle kunna aktualisera uppgiften att åstadkomma sådana utan att det till varje pris måste gå ut över en annan betydelsefull social byggnadsverksamhet. Det är detta jag har velat understryka.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! Jag skulle med hänsyn till de sista orden i herr Olssons i Gävle anförande ha kunnat avstå från att yttra mig.

Min uppfattning är att hela frågan är felaktigt ställd. Vad skall det tjäna till att göra denna angelägenhet till en konkurrensfråga mellan pensionärshemmen och ålderdomshemmen? Jag har i interpellationssvaret hänvisat till att om man kan komma till klarhet om huruvida byggandet av ålderdomshem kan ske i någon mån på bostadskvotens bekostnad, skulle man kunna reflektera på en sådan utväg. Det är ju kommunerna som ta initiativet i båda fallen. Det är kommunerna som ta initiativet till byggande av pensionärshem, och det är även kommunerna som ta initiativet till byggande av ålderdomshem. Det kan väl hända, att de därvid bli uppmuntrade av socialstyrelsen. Detta är bara bra; jag klandrar det inte på något vis, tvärtom. Men har man en gång lagt dessa uppgifter i kommunernas händer, måste man väl ändå erkänna, att det väl är bäst att kommunerna själva få avgöra om de vilja bygga ålderdomshem eller pensionärshem eller kanske båda delarna. Det bör ligga i kommunernas hand att bestämma, om de vilja avstå från att uppföra någon del av de lägenheter, som de enligt bostadskvoten skola få bygga för att i stället bygga ålderdomshem. Jag kan inte förstå, varför man inte kan accep-

tera den frågeställningen utan nödvändigt skall driva fram något slags motsatsförhållande mellan pensionärshem och ålderdomshem.

Herr JONSSON i Skutskär (kort genmäle): Herr talman! Jag känner ett behov av att säga några ord som förklaring till att jag har gjort jämförelser mellan pensionärshemmen och ålderdomshemmen. Det må ursäktas mig om jag vill sätta dessa båda sociala byggnadsföretag i direkt motsättning till varandra. Jag har som kommunalman ställts inför frågan: Skall man bygga pensionärshem eller ålderdomshem? När man har att sörja för åldringar, som inte bara äro i behov av bostad utan även av vård, måste man givetvis låta dessa gå före de friska åldringarna. Jag vill inte vara med om att bygga pensionärshem, vilka på grund av att byggnadskvoten är begränsad komma att uppföras på ålderdomshemmens bekostnad. Här har ändå från riksdagens sida beviljats anslag på 6, 10 eller 12 miljoner kronor till bidrag för byggandet av pensionärshem, vartill komma kommunala bidrag. I föl byggdes pensionärshem för 23½ miljoner kronor, om jag inte minns fel. Men för hur mycket byggdes det ålderdomshem? Jo, för 800 000 kronor. Detta är en orimlig proportion med tanke på det sociala behovet. Därför har jag för att freda mitt sociala samvete ansett mig böra påpeka detta missförhållande. Det är orimligt att vi inom kommunerna skola ha lagliga skyldigheter att ta hand om våra gamla samtidigt som möjligheter nekas oss att skaffa dem bostad och den vård de behöva.

Herr Olsson i Gävle sade i sitt anförande, att ett 70-tal ansökningar om uppförande av pensionärshem ligga obehandlade hos Kungl. Maj:t. Hos socialstyrelsen ligga emellertid 154 ansökningar, alltså dubbelt så många, om uppförande av ålderdomshem, som inte

Svar på interpellation ang. prövningen av behovet av pensionärshem.

på något sätt kunna beaktas på grund av den rådande investeringsbegränsningen på bostadsområdet. När man har en sådan trång sektor att röra sig inom, anser jag att det socialt nödvändiga måste gå före det socialt mindre nödvändiga. Därmed har jag inte velat uttala någon förkastelse om pensionärshemmen, långt därifrån. Jag har själv motionerat om byggandet av sådana både i riksdagen och inom min egen kommun. Men trots detta måste jag sätta sinnessjukvården, kroniker- vården och ålderdomshemsvården i första rummet och pensionärshemmen i andra rummet. Jag tror också att man visar den största sociala ansvarskänslan om man betraktar saken på detta sätt.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **MÖLLER**: Herr talman! Jag vill bara på detta svara, att jag tycker herr Jonsson uppriktigt sagt är litet sent ute. Varför inte ta upp denna fråga när anslaget till pensionärshem eller ålderdomshem behandlades i riksdagen? Om herr Jonsson i Skutskär har rätt i sin uppfattning, så äro alla hans förebråelser för en felaktig politik i lika hög grad riktade mot riksdagen som mot Kungl. Maj:t.

Herr **HOLMSTRÖM** (kort genmäle): Herr talman! Saken är nog inte så enkel som det kan förefalla av herr statsrådets och herr Olssons i Gävle anföranden. Jag tror för min del att fördelningen av byggnadstillstånden måste ledas centralt. Anledningen till att blickarna kommit att riktas mot pensionärshemmen är att dessa ju betraktas som sociala anordningar och att man därför tänkt sig att göra en omflyttning inom den för sociala anordningar disponibla byggnadskvoten mera till förmån för ålderdomshemmen.

Min ärade bänkamrat herr Olsson

i Gävle har från vår gemensamma hemstad erfarit vilka ofantliga svårigheter vi mött i vår strävan att få bygga ett nytt ålderdomshem. Vi ha sprungit i kanslihusets trappor och för övrigt begagnat alla möjliga tillfällen för att få byggnadstillstånd. Men ännu ha vi inte lyckats. Jag vet inte hur många pensionärshem som under tiden ha byggts i Gävle. En hel del sådana ha kommit till, allt under det vi fortfarande få dras med det gamla otidsenliga ålderdomshemmet, som vi naturligtvis inte gärna velat underkasta några omfattande reparationer, när avsikten ändå är att vi skola lämna det och få ett nytt.

Jag kan inte förstå vilken kommunalman det kan ha varit som sagt till herr Olsson i Gävle, att när pensionärerna flytta ifrån pensionärshemmen, så flytta de direkt till kyrkogården. Det torde nog vara undantag att pensionärerna kunna bo på pensionärshemmen tills de dö. Innan förflyttningen till kyrkogården sker, blir det för de flesta en melantid, då de på grund av tilltagande ålderdomssvagheter och sjukdom behöva vård. Jag ber om ursäkt, herr Olsson, men jag tror inte att någon kommunalman har kunnat se saken så som herr Olsson relaterade, i varje fall inte någon, som varit insatt i förhållandena.

Herr **OLSSON** i Gävle (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara fästa de båda herrarnas uppmärksamhet på att anslaget till bidrag för byggande av pensionärshem av riksdagen i år har sänkts med 50 procent, ifrån 12 till 6 miljoner kronor.

Jag kan inte underlåta att säga till herr Jonsson i Skutskär, att hans behandling av denna fråga förefaller mig vara en smula felaktig. Han borde enligt min mening ha gått till väga på det sättet, att han när statsverkspropositionen avlämnades skulle ha motionerat om en höjning av anslaget till bidrag för byggande av ålderdomshem. Men

Svar på interpellation ang. prövningen av behovet av pensionärshem.

det glömde herr Jonsson i Skutskär, och så måste han tillgripa utvägen att interpellera för att fästa uppmärksamhet på frågan. På detta sätt är det emellertid inte möjligt att åstadkomma någonting.

Jag säger ännu en gång: Jag har ingenting emot byggande av ålderdomshem och att höja anslaget till denna verksamhet. Jag kan emellertid inte förstå varför man skall säga att det bygges för mycket pensionärshem. Dessa hem avräknas ju på byggnadskvoten. Vill man ha det ordnat på samma sätt beträffande ålderdomshemmen, tror jag inte detta skall möta något hinder. Om herr Jonsson i Skutskär, vilket också herr statsrådet ansåg att han borde ha gjort, passat på att motionera om en höjning av anslaget till byggandet av ålderdomshem, så kanske han så småningom kunnat komma fram till det resultat han vill uppnå utan att därmed lägga några hinder i vägen för de åldringar, som alltjämt kunna draga sig fram någorlunda hyggligt.

Herr JONSSON i Skutskär (kort genmäle): Herr talman! Bara ett par ord. Såväl herr statsrådet som den siste talaren anklagade mig för att vara sent ute. Herr Olsson i Gävle sade, att jag skulle passat på att motionera, när statsverkspropositionen framlades. Det har jag inte kunnat göra av den enkla anledningen, att man då inte hade någon kännedom om den kvot på 8 miljoner kronor, som tilldelats socialstyrelsen för denna sociala byggnadsverksamhet av byggnadsberedningen, som handlägger dessa ärenden. Det var inte så länge sedan detta blev bekant, och då var motionstiden i ärendet utgången. Det kan därför inte sägas, att jag skulle ha kommit med en motion i frågan, när jag inte själv visste hur stor investeringskvoten skulle bli för dessa byggnadsändamål.

Utän att på något sätt göra mig skyl-

dig till någon självöverskattning anser jag det vara fördelaktigt om jag kunnat medverka till att herr statsrådet i en kommande statsverksproposition beaktar det sociala bostadsbyggandet på ett helt annat sätt än som skett i år. Jag hoppas också, att statsrådet Ericsson på sitt område kommer att medverka till att de sociala byggnadsfrågorna komma att beaktas mera än vad hittills varit fallet.

Herr THORELL: Herr talman! Många av denna kammares ledamöter ha väl kommit i kontakt med den fråga, som här debatteras i sina egna hemkommuner. Jag har med stort intresse lyssnat till de olika inläggen och skulle kanske inte ha givit mig in i debatten, om inte herr Olsson i Gävle i sitt anförande gjort några uttalanden, som delvis voro felaktiga, åtminstone enligt de erfarenheter jag har från min hembygd. Han sade gentemot ett par föregående talare, att många kommunalmän som han träffat hade den uppfattningen, att de gamla gå direkt ifrån pensionärshemmen till kyrkogården utan att ta omvägen över ålderdomshemmen. Jag har varit fattigvårdsstyrelsens ordförande i min kommun under den tid, då vi endast hade den gamla fattigstugan. Vi höllo den någorlunda hygglig men naturligtvis utan att på något sätt kunna fylla nutidens fordringar. Vi hade många gånger stora svårigheter att kämpa med. De gamla fingo hjälpa varandra så gott de kunde, och vi lyckades kanske få dit någon gumma, som såg till dem när de blevo sjuka eller eljest voro i behov av vård. Förhållandena voro naturligtvis inte tillfredsställande. Till denna fattigstuga ville inte de gamla, såvitt de inte voro absolut tvungna. Gummorna stretade många gånger emot och ville vara kvar i sina stugor, trots att de visste att det var hart när omöjligt för dem att klara sig själva, och vi fingo ibland föra dem dit med halvt våld.

Svar på interpellation ang. fördelningen av byggnadsmaterialtillgångarna, m. m.

Emellertid byggde vi senare ett modernt ålderdomshem, som är gemensamt för flera kommuner. Jag har varit dess direktionsordförande i ganska många år och har sålunda även i det avseendet en viss erfarenhet. Det är inte så, herr Olsson i Gävle, att de gamla i de flesta fall gå från hemmen — i våra kommuner ha vi inte något pensionärshem — direkt till kyrkogården numera. Jag har den erfarenheten att de ofta komma in på ålderdomshemmen innan de dö. Vi ha på vårt ålderdomshem kunnig personal och kunna bereda de gamla en utmärkt vård. Det är alldeles riktigt som interpellanten här har påpekat att även åldringar, som kunna klara sig själva ekonomiskt, i många fall söka sig in på ålderdomshemmen och där betala ersättning för den vård de få. Detta beror i mycket stor utsträckning på den knapphet på kvinnlig arbetskraft som är rådande i hemmen på landet. En annan orsak härtil är att en del av deras barn eller kanske alla ha flyttat till städerna och där bo så trångt, att deras möjligheter att ta hand om föräldrarna äro minimala för att inte säga obefintliga. Våra moderna ålderdomshem blir då den naturliga tillflyktsorten för dessa gamla, och de ha det bra där den tid de ha kvar.

Jag har således i likhet med interpellanten och herr Holmström den uppfattningen, att vi kunna klara oss ganska bra utan pensionärshem i våra smärre landskommuner. De gamla, som kunna sköta sig själva, bo vanligtvis kvar i sina bostäder, och man behöver därför inte ha några bekymmer för deras räkning. Men att ta hand om dem som äro sjuka utan att ha tillgång till ordentliga ålderdomshem anser jag för min del ganska omöjligt. Samtidigt är ju avsaknaden av ett sådant ur de gamla synpunkt ytterst beklaglig.

Jag har endast velat göra detta understrykande, då jag tyckte, att herr Olssons i Gävle anmärkningar mot in-

terpellanten och herr Holmström intevoro rättvisa och inte rimmade med verkligheten.

Herr PEHRSSON-BRAMSTORP: Herr talman! Det är självfallet att var och en kan ha sin synpunkt på vilka av dessa båda typer av byggnader som äro mest behövliga. Med hänsyn till att det åligger kommunerna att ta hand om de gamla delar jag herr Jonssons i Skutskär syn på angelägenhetsgraden av dessa byggnader. Eftersom socialministern antydde, att herr Jonsson i Skutskär var sent ute, vill jag som min mening framhålla att jag inte tycker att detta är fallet. Ty om han hade framfört detta ärende, när socialministern ansåg att han borde ha gjort det, nämligen då statsverkspropositionen låg på riksdagens bord, kanske socialministern, som ändå är dirigent för det hela, hade tyckt att han hade varit för tidigt ute.

När nu herr Jonsson i Skutskär genom sin interpellation fäst uppmärksamheten på denna fråga, tycker jag att socialministern borde beakta de framförda synpunkterna och i nästa års statsverksproposition göra en sådan avvägning, att de föreslagna anlagen till denna byggnadsverksamhet stå i bättre överensstämmelse med de påtalade förhållandena.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Svar på interpellation ang. fördelningen av byggnadsmaterialtillgångarna, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet ERICSSON, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har interpellation framställt till mig av herr Pehrsson-Bramstorp, som ifrågasätter *dels* huruvida

Svar på interpellation ang. fördelningen av byggnadsmaterialtillgångarna, m. m.

ransoneringen och licensgivningen beträffande radiatorer, byggnadsjärn och cement behöva bibehållas, och om så anses vara fallet, huruvida icke en rättvisare fördelning av tillgångarna på byggnadsmaterial vore möjlig att åstadkomma, *dels ock* om den hittills tillämpade bränsleransoneringen alltså är nödvändig.

Jag vill först erinra om att under de senaste åren bedrivits ett omfattande planeringsarbete i avsikt att bl. a. förenkla regleringen av byggnads- och anläggningsverksamheten. Med början från och med 1947 utarbetas sålunda årligen en investeringsbudget, som skall bilda en ram för byggnadstillståndsgivningen under året. En allmän redogörelse för investeringsbudgeten för 1948 har lämnats riksdagen i bilaga till Kungl. Maj:ts proposition nr 286. Sedan praktisk erfarenhet nu vunnits av möjligheterna att hålla tillståndsgivningen i överensstämmelse med de i budgeten innefattade kvoterna för olika investeringsområden, har det visat sig genomförbart att vidtaga en genomgripande förenkling av den hittillsvarande administrationen av byggnadsregleringen, vilken i sina huvuddrag i stort sett fortgått enligt de riktlinjer som uppdrogs under samlingsregeringens tid.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 17 juni har från och med den 1 juli 1948 till länsarbetsnämnderna överflyttats beslutanderätten i det övervägande antalet ärenden angående tillstånd för bostäder samt byggnader och anläggningar för jordbruk, skogsbruk och fiske. Länsarbetsnämnderna komma sålunda att inom den fastställda investeringsbudgetens ram besluta i nyssnämnda ärenden. Härigenom avlastas de centrala myndigheterna i Stockholm mängder av ärenden. Under 1947 inkommo till de centrala myndigheterna omkring 33 000 ansökningar om byggnadstillstånd. Enligt det nya systemet skulle omkring 25 000 av dessa ansök-

ningar ha stannat hos länsarbetsnämnderna och icke behövt vidarebefordras till Stockholm. Omläggningen torde innebära fördelar för den tillståndssökande allmänheten, och väsentliga personalbegränsningar kunna göras hos de centrala myndigheterna.

En ny ordning kommer även att genomföras i fråga om licensgivningen av byggnadsmaterial. En ny blankett för ansökan om byggnadstillstånd är under utarbetande och i denna intages även ansökan om licens för byggnadsmaterial med undantag för vissa materialslag, för vilka det av praktiska skäl är lämpligare att låta entreprenörerna å särskild blankett söka licens för ett flertal byggnadsföretag på en gång. Det nya systemet för licensgivningen av byggnadsmaterial torde — liksom förenklingen av tillståndsgivningen — komma att innebära fördelar för den tillståndssökande allmänheten, som hädanefter i dessa frågor behöver ha att göra med endast *en* statlig myndighet.

Genom samordningen av byggnadstillståndsgivningen och licensieringen av behövlig byggnadsmaterial torde också eventuell bristande korrespondens mellan tillståndsgivning och licensiering av material kunna elimineras. Att som interpellanten taga en uppvaktning från Allmänna byggmästareföreningen i Stockholm såsom intäkt för en bestämd tendens till lagerökning av byggnadsmaterial hos *större* byggmästare torde emellertid vara förhastat redan av det skälet, att ifrågavarande förening huvudsakligen omfattar *mindre* byggmästare. Det är för övrigt icke ovanligt, att som argument för erhållande av byggnadstillstånd åberopas innehavet av visst material, vilket i och för sig icke kan få utgöra ett skäl för beviljande av tillstånd.

Vad angår försörjningen med byggnadsmaterial vill jag framhålla följande. Jag är helt ense med interpellanten om att ransoneringarna på detta områ-

Svar på interpellation ang. fördelningen av byggnadsmaterialtillgångarna, m. m.

de böra slopas, så snart materialtillgången det medger. Interpellanten har också själv erinrat om att ransoneringsen av vissa byggnadsmaterial, nämligen glas och tegel, slopats till följd av förbättrad tillgång på ifråvarande material. Det är givet, att så skall ske även med övriga materialregleringar, så snart förhållandena det medger.

Genom bristen på plåt råder fortfarande stor eftersläpning i fråga om leveranser av radiatorer och värmepannor. Tillverkningens omfattning bestämmes helt av tillgången på plåt, vilken i sin tur i stor utsträckning är beroende av importen. Någon ökning av plåtimporten är i nuvarande läge otänkbar. Att under sådana förhållanden slopa ransoneringsen av radiatorer och värmepannor är icke tillrådligt. Ett upphävande av ransoneringsen skulle för övrigt i första hand gå ut över egnahems- och villabygget samt liknande annan byggnation, t. ex. för jordbruk.

Försörjningen med armeringsjärn, som till cirka 50 % är beroende av import, är otillräcklig. För bostadsbyggen beviljas emellertid licenser för armeringsjärn med förtursrätt. Om denna ransoneringsen nu upphävdes, skulle detta säkerligen inverka menligt på bostadsbyggandet.

Tillgången på E-cement är god och denna är ej heller ransonerad. Genom den på behovsprövning grundade ransoneringsen av standardcement är tillgången på dylik cement, vilken erfordras för vissa högvärdiga betongarbeten, tillräcklig. Om denna ransoneringsen upphävdes, torde emellertid standardcementen i stor utsträckning komma att användas även för enklare betongarbeten, varvid säkerligen brist på sådan cement skulle uppstå för högvärdiga betongarbeten.

I nuvarande läge torde det sålunda icke vara tillrådligt att upphäva ransoneringsarna på radiatorer, värmepannor, armeringsjärn och standardcement. I den mån det lyckas myndighe-

terna att begränsa byggnadsverksamheten, kan detta bland annat väntas resultera i en förbättrad materialförsörjning, som kan medge lättnader i nyssnämnda ransoneringsar.

Vad slutligen angår interpellantens fråga, om bränsleransoneringsen allttjämt är nödvändig, vill jag framhålla, att tillgången på kol i och för sig skulle kunna motivera ett hävande av handelsregleringsen för denna vara. Valutasituationen är emellertid sådan, att vi tvingats att ytterligare begränsa bl. a. vår oljeimport. Den övergång från eldningsolja till kol, som härav blir följden, kommer att medföra påfrestningar för kolförsörjningen. Med hänsyn härtill samt även ur beredskapssynpunkt synes det vara nödvändigt att tills vidare bibehålla denna regleringsen, även om, såsom väl blir fallet beträffande kol, förbrukarna komma att erhålla full behovstäckning. Man har dock för avsikt att beträffande större förbrukare, vilkas kollager ligga under beslag, medgiva vissa lättnader. Dessa förbrukare skulle sålunda — under iakttagande av skyldigheten att hålla visst beredskapslager — få använda de myckenheter, de anse sig behöva. Föreskrifterna om månatlig tillståndsgivning skulle därmed tills vidare sättas ur kraft. Företag, som icke inneha lager av kol under beslag, skulle efter ansökan erhålla licens för inköp av sitt totala behov under bränsleåret.

Tillgångarna på koksbränslen medgiva icke några lättnader i licensförfarandet.

Försörjningsläget vad eldningsoljan beträffar har givetvis rönt inflytande av att vi tvingats reducera den totala oljeimporten med värdemässigt räknat inemot 40 %. Resultatet härav har blivit att tilldelning av eldningsolja 1 och 2 kan ske endast till villafastigheter för uppvärmning och till småindustrier med ungefär samma konsumtionsvolym som villafastigheterna samt för användning i sådana industriugnar,

Svar på interpellation ang. fördelningen av byggnadsmaterialtillgångarna, m. m.

där utebliven tilldelning skulle innebära avsevärd produktionsminskning. Först i andra hand blir tilldelning möjlig till större fastigheter.

Import av eldningsolja 3 mot betalning i dollar kan icke äga rum, och import mot dollarvaluta av råolja för raffinering inom landet skäres även ned. Följden av dessa inskränkningar kommer att betyda minskade tilldelningar för industrien även av denna olja. I den mån det kan genomföras, skall minskad produktionsvolym för exportindustrier genom minskad tilldelning av denna oljekvalitet undvikas.

Vad veden beträffar torde dess minskade betydelse för bränsleförsörjningen i och för sig skapa förutsättningar för ett upphävande av den reglerade vedhandeln. Försörjningsmyndigheten är emellertid av den uppfattningen, att licensieringen av ved tills vidare bör bibehållas för täckande av behovet av normalved för hushåll samt för stat och landsting tillhöriga anläggningar. Industriens vedbehov beräknas bli täckt genom avverkning i egen regi och genom inköp av licensfria bränslen. Frågan om en avveckling av regleringen av vedhandeln är emellertid föremål för uppmärksamhet från folkhushållningsdepartementets sida.

I interpellationen framhålles, att en nedskärning av antalet anställda inom bränslekommissionen borde vara möjlig. Härom må anföras, att i samma mån som bränslekommissionens arbetsuppgifter minskat på grund av vissa lättnader är ransoneringsförfarandet beträffande kol och ved, ha tyvärr nya arbetsuppgifter tillkommit, som omöjliggöra någon nedskärning av antalet anställda. Den nyligen genomförda regleringen av handeln med bensin har medfört en ökning av personalbehovet på de avdelningar och byråer, som handläggas därmed sammanhängande frågor. På vedavdelningen har dock en nedskärning av antalet befattningshavare skett. Vad beträffar bränslekonto-

ren har likaledes en icke obetydlig minskning av personalen kunnat genomföras under de senaste månaderna. I den mån systemet med produktionspremier till vedproducenterna efter den 1 juli börjar avvecklas, kommer en successiv fortsatt minskning av personalen att kunna genomföras, vilket även blir fallet, därest avverkningsålägganden för nästkommande avverkningsår icke komma att meddelas.

Härpå yttrade:

Herr PEHRSSON-BRAMSTORP: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet Ericsson få framföra mitt tack för det lämnade svaret, och jag vill tillägga att jag är särskilt tacksam för den utförlighet som utmärkt detta svar. Jag vill också uttala den förhoppningen, att statsrådet Ericsson skall vara angelägen om att i den mån läget medger vidtaga de personalreduceringar inom de olika organen som kunna åstadkommas. Det framgår ju även av svaret, att statsrådet Ericsson är villig härtil. Jag är dock övertygad om att denna uppgift kräver statsrådets uppmärksamhet i mycket hög grad. Ty det är nog på det sättet, att folk gärna vilja ha fortsatt sysselsättning, även om det emellanåt skulle vara mindre att göra än det egentligen borde vara.

Av svaret framgår att en decentralisering i viss utsträckning redan är genomförd, och detta är ju vad jag syftat till med min interpellation. Genom det beslut, som trädde i kraft den 1 juli i år, skulle ju på länsarbetsnämnderna överflyttas beslutanderätten i det övervägande antalet ärenden angående tillstånd för bostäder och övriga byggnader och anläggningar för jordbruk, fiske och skogsbruk. Jag gör då närmast den reflexionen, att den centrala myndigheten fortfarande har kvar en hel del byggnadsärenden exempelvis för samhällen. Under sådana förhållanden uppstår naturligtvis frågan, huruvida kvo-

Svar på interpellation ang. fördelningen av byggnadsmaterialtillgångarna, m. m.

ten för de lokala myndigheterna blivit tillräckligt stor, så att inte vederbörande sökande i brist på tillräcklig kvottilldelning för visst ändamål tvingas att gå till det centrala organet för att där söka öva påtryckning i syfte att få en bättre kvot. Som motivering skulle därvid kunna anföras, att byggnadsverksamheten inom vissa samhällen skulle vara väsentligt livligare än inom andra områden. Det är ju ganska viktigt att tillämpningen blir enhetlig, ty annars komma de sökande att först gå till de lokala myndigheterna och sedan klaga hos den centrala myndigheten, och då har man ju inte vunnit den fördel, som man ville vinna genom reformen.

Statsrådet Ericsson förklarade, att den nya ordningen, som skall genomföras i fråga om licensgivning av byggnadsmateriel, bl. a. skulle innebära att på en särskild blankett, som bifogas ansökan, skulle upptas byggnadsmateriel med vissa undantag. Man kan då fråga sig, vilka materielslag det är som undantagits. Är det radiatorer, rör och pannor? Skola de fortfarande ligga under industrikommissionen? I så fall är jag rädd för att en del av de lokala nämnderna bevilja en hel del byggnadstillstånd och att industrikommissionen sedan gör en sådan fördelning av kvoterna på byggnadsmateriel till länsorganen, att vederbörande icke kunna färdigställa de bostäder, till vilka de fått byggnadstillstånd. Många bostäder komma således fortfarande att stå utan den värmeanläggning, som är den mest praktiska och som man i vanliga fall använder. Under sådana förhållanden skulle man inte nå den fördel, som man velat vinna. Då få vederbörande sökande fortfarande att göra med mer än en statlig myndighet.

Jag drog den slutsatsen av den uppvaktning, som nyligen ägde rum inför Kungl. Maj:t rörande byggnadsregleringen, att vederbörande byggde sin framställning på vissa undersökningar, som bl. a. visat att det fanns värmeled-

ningsmateriel. Det förhåller sig väl på det sättet, att stora byggmästare, som bygga stora bostadshus, få sin tilldelning för en viss del av året, under det att villabyggare och de, som bygga enfamiljshus, få sin tilldelning under en annan del. De mindre byggmästarna, om vilka herr statsrådet bl. a. sade, att deras uttalanden icke grundade sig på verkligheten, ha dock icke samma förhållanden som de större. I realiteten går det väl till på det sättet, att industrikommissionen, när den lämnar sin licens för exempelvis värmeledningsmateriel, beviljar så stor tilldelning till de större byggmästarna, att de kunna ligga med vissa lager, som de sedan kunna använda, när de igångsätta ett nytt bygge. Det är enligt min uppfattning inte riktigt att dessa byggmästare under den tid, då de kanske inte ha något bygge i gång, skola kunna ligga på sina lager för att begagna dem först vid igångsättande av en ny bostadsproduktion, allt under det att de mindre byggmästarna kanske skola stå helt utan materiel.

Jag fick den uppfattningen att medlemmarna i den förening, som nyligen gjorde denna uppvaktning inför Kungl. Maj:t, hade goda grunder att anta, att det i verkligheten gick till på detta sätt. Det förefaller sannolikt, att en viss kategori för att tillgodose sina egna intressen skaffar sig vissa kvoter, som den har så att säga på lager. Dessa större byggmästare kunna på det viset utan någon ytterligare licens börja lägga in värmeledning i ett hus i avvaktan på att få de nya licensansökningarna beviljade.

Jag är fullt enig med statsrådet Ericsson om att vi icke böra ta risken att släppa en reglering fri så länge vi inte ha tillräckligt med materiel, exempelvis materiel för värmeanläggningar och den bästa cementen, den s. k. A-cementen. Jag fick emellertid det intrycket av byggmästarnas framställning i detta ärende, att det förelåg en relativt god

Svar på interpellation ang. fördelningen av byggnadsmaterialtillgångarna, m. m.

tillgång på värmeledningsmateriel och även annan byggnadsmateriel, men att sådan materiel i viss utsträckning lagrats för vissa för att finnas till hands när byggnadsproduktionen skulle sättas i gång. Samma gäller beträffande armeringsjärn och som jag tidigare framhöll även den s. k. A-cementen. Vi böra naturligtvis se till att vi använda denna byggnadsmateriel till de byggen, där den bäst behövs. Om det däremot är på det sättet, att det fattas materiel — det är ju den olyckliga valutasituationen, som vi ha att dragas med — så kunna vi enligt min mening inte häva regleringarna.

Beträffande sedan bränsleransoneringen anser jag, att vi för framtiden inte kunna säkert räkna med den för ögonblicket tillfredsställande tillgången på detta område och att försiktighet därför är på sin plats. Såsom framgår av statsrådets svar, vidtar man emellertid alla de åtgärder, som äro möjliga för att minska de anställdas antal och få dem över till annan verksamhet. Jag förmodar därför att hela denna fråga följs med uppmärksamhet, så att lättnader, i den mån de kunna genomföras, verkligen vidtas. Sedan är det ett beklagligt faktum att det vi kunnat lätta på inom bränsleförsörjningens område går åt till att handha bensinransoneringen. Men detta är väl ingenting att göra åt, så länge vårt valotaläge inte tillåter någon ökad bensinimport, så att vi kunna slippa ransoneringen. Även härvidlag kan jag således inte vara med om att man häver en ransonering med mindre än att man får in tillräckliga kvantiteter av den ransonerade varan.

Herr talman! Av vad jag kan utläsa av interpellationssvaret är statsrådet Ericsson besjälad av omsorgen att vidta alla de åtgärder, som över huvud taget kunna vidtagas för att vi skola förenkla och förminska de organisationer, som nu finnas för ransoneringarnas fullföljande och genomförande. Jag vill sluta med att uttala den förhoppningen, att

dessa lättnader så småningom skola leda till ett förbättrat tillstånd.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Jag vill bara göra ett förtydligande.

Jag beklagar att mitt svar var så avfattat, att herr Pehrsson-Bramstorp kunde missuppfatta det beträffande de befogenheter, som länsarbetsnämnderna skulle få. Det generella tillstånd, som man nu beslutat om från Kungl. Maj:ts sida, avser bostäder — alltså alla bostäder — samt byggnader för skogsbruk, jordbruk och fiske. Länsarbetsnämnderna komma således att få besluta i alla ärenden rörande bostäder av alla slag och berörande alla orter.

Vidare vill jag tillägga, att det är alldeles uppenbart att den byggnadskvot, som man nu kommer att meddela vederbörande länsarbetsnämnd att fördela under viss tid, alltid kommer att framstå såsom otillräcklig för vederbörande lokala organ. Detta ligger i sakens natur, eftersom avsikten är att begränsa byggnadsverksamheten.

Jag vill här även erinra om vår avsikt att underlätta för allmänheten, då det gäller att ingiva dessa licensansökningar. Det skall gå till på det sättet, att vederbörande sökande skall ingiva alla sina handlingar till sin länsarbetsnämnd, som sedan i sin tur skall se till att industrikommissionen får dessa handlingar och att handlingarna sedan gå tillbaka till länsarbetsnämnden, som expedierar beskedet till sökanden. Detta medför en långt driven förenkling, men jag tror inte att de farhågor, som herr Pehrsson-Bramstorp trodde skulle kunna uppstå härav, verkligen komma att besannas, om systemet kommer att tillämpas på av oss tänkt sätt. Industrikommissionen kommer nämligen att underrättas i varje särskilt fall, och beträffande större materielmängder kommer industrikommissionen att själv besluta. Därför får den centrala myndig-

Svar på interpellation ang. fördelningen av byggnadsmaterialtillgångarna, m. m.

heten översikt över vad de lokala myndigheterna göra.

Herr **FRIBERG**: Herr talman! Bristen på byggnadsmateriel har under senare år varit konstant. Det har varit mycket svårt att arbeta i byggnadsbranschen på grund av denna brist. Det har varit ett krävande och dyrbart arbete att få fram tillräckligt med byggnadsmateriel. Man förstår därför att byggnadskostnaderna blivit högre bl. a. till följd av att man fått vänta så länge på materiel. Man har således inte kunnat bedriva byggnadsarbetet så rationellt, som man skulle ha önskat. Det är emellertid i hög grad angeläget att en dylik rationalisering kommer till stånd på grund av de höga kostnader, inte minst för arbete och materiel, som äro förknippade med byggnadsverksamheten.

Förhållandena på detta område ha dock blivit bättre under den allra senaste tiden till följd av de väsentliga inskränkningar i byggnationen, som gjorts. Vi ha därför, som här nämnts, en relativt god tillgång på tegel och cement samt viss sanitetsmateriel. Vi ha nu även bättre tillgång än tidigare på smidda rör. Vi få hoppas att det inte blir sämre på detta område. Man befarar emellertid att det på nytt skall uppkomma brist på just den artikeln. Gjutna rör, på vilka det tidigare varit en ständig brist, ha vi nu fått bättre tillgång till på grund av det nya rörverk, som igångsatts vid Oxelösund. Vi få hoppas att de befintliga rörverken skola kunna utvidgas, så att de kunna fylla det inhemska behovet.

Det föreligger emellertid allt fortfarande brist på vissa detaljer inom byggnadsvärlden, som är till stort hinder för byggnadsarbetets rationella bedrivande. Det har här påtalats bristen på radiatorer. Den långa leveranstiden på denna artikel har i synnerhet gjort sig gällande för de mindre byggena, som ha kort byggnadstid. Man har där

fått vänta ända upp till 6—8 månader och kanske ännu längre tid innan man fått några värmeelement, under det att själva byggnadsarbetet kunnat genomföras på endast 1—2 månader. Det är verkligen önskvärt att få fram en kortare leveranstid på denna vara.

För närvarande lär det finnas i order ca en miljon kvadratmeter radiatorer, vilket motsvarar 12 000 ton plåt till ett värde av ca sex miljoner kronor. Det vore av stort värde för byggnadsindustrien, om man kunde få fram denna kvantitet utöver den kvantitet, som våra egna verk kunna prestera. Vi få ju till sist fram radiatorer, så att behovet blir därför inte större. Men en extra import av denna kvantitet skulle betyda, att man kom i en bättre balans med de pågående byggnadsarbetena. Detta skulle vara till mycket stor fördel. Jag vet mycket väl, att det råder en oerhört stor brist på plåt inom alla områden av industrien. Denna brist gör sig således inte gällande bara inom byggnadsindustrien. Men med den stora insats, som byggnadsindustrien gör inom vårt samhälle, måste man tänka på att den blir tillgodosedd på bästa sätt. Jag skulle därför vilja rikta en vädjan till statsrådet Ericsson att tänka på detta spørsmål och försöka hjälpa upp bristen på plåt för radiatorer. Våra verk kunna tillverka mer radiatorer, om bara plåtbehovet kan täckas.

En annan artikel, som det varit ständigt brist på, avser en detalj i byggnadsproduktionen, nämligen gjutna normaldelar. Det har varit ofantligt svårt att få fram sådana delar i tillräcklig omfattning. Det har heller inte lyckats vederbörande att anskaffa sådana delar, utan de firmor, som arbeta på detta område, ha själva under hantverksmässiga former fått tillverka dessa delar på mer eller mindre bristfälliga egna verkstäder. På detta område har mer arbete fått läggas ned och större omkostnader uppkommit samt sämre kvalitet uppstått på varan i fråga.

Svar på interpellation ang. fördelningen av byggnadsmaterialtillgångarna, m. m.

Staten har som alla veta ett järnverk i Luleå. Det har under ett par års tid varit tal om att detta järnverk skulle ta upp denna tillverkning och tillgodose landets behov av sådana rördelar. Nu lär denna tillverkning ha kommit i gång sent omsider, men man har ännu inte märkt något därav i den öppna marknaden. Troligen har man inte kommit i gång ännu i den utsträckning som varit önskvärd. Även här vill jag vädja till statsrådet Ericsson att lämna sin medverkan för att förmå detta järnverk att verkligen sätta till alla krafter för att få fram de erforderliga delarna. Det rör visserligen en liten detalj, men denna lilla detalj kan hindra ett helt bygge. Norrbottens järnverk borde ha alla förutsättningar att kunna klara en sådan sak. Det järnverket har bättre möjligheter än andra. Enligt vad jag hört kan det göra särskilt fördelaktiga inköp av malm, och det har även fördelaktiga avtal, när det gäller elektrisk energi. Därtill kommer att järnverket har viss subvention av frakter. Därför borde Norrbottens järnverk ha bättre möjligheter än andra verk att få fram dessa delar.

Jag vet mycket väl att priset på dessa delar kan utgöra ett hinder. Priset är för lågt, vilket kanske medverkat till att bristen blivit än större. Det finns visserligen i marknaden en hel del ersättningsmateriel för dessa delar, men de ställa sig 30 % dyrare än de vanliga delarna. Därtill kommer att dessa ersättningsdelar äro av sämre kvalitet. Det är därför givetvis bättre om vi kunna få fram de normaldelar, som vi verkligen vilja ha.

För att något återgå till radiatorerna, så äro de ju numera belagda med licens. Statsrådet nämnde att det måste vara på det sättet. Jag är emellertid för min del inte säker på att denna licensgivning är den bästa utvägen. Det vore enligt min mening bättre, om man slopade licenserna för radiatorer. Man kan ju gott säga att hela byggnationen

sker på licens, ty den byggherre som bygger har ju fått licens på själva bygget. Då tycker man att när han har detta dokument i sin hand, så borde han därmed även ha rättighet att inköpa plåtradiatorer. Först sedan själva byggnadstillståndet är givet kan han emellertid nu ansöka om licens för inköp av dessa radiatorer. När sedan vederbörande sökande sent omsider får denna licens, skall han lägga in ny ansökan om förtursrätt. Detta drar många gånger ut på tiden under kanske flera månader, och hela ärendet försinkas. På det sättet uppskjutas leveranserna. Det är verkligen i hög grad önskvärt, att det blir en förbättring av licensgivningen på detta område.

Nu nämnde statsrådet att denna licensgivning skulle läggas om och överflyttas till länsarbetsnämnderna. Jag är emellertid rädd för att det därigenom blir ytterligare en institution, som skall handlägga dessa ärenden. Beträffande radiatorerna få ju länsarbetsnämnderna inte lämna tillstånd till inköp, utan ärendena skola hänskjutas till industrikommissionen och sedan till dess avdelning för radiatorer. Jag tror därför inte att det genom denna anordning blir några lättnader för de sökande, utan att det på lång sikt blir än större tidsutdräkt.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat fästa statsrådet Ericssons uppmärksamhet på de problem som jag behandlat. Jag hoppas att man skall få fram bättre leveranstider på ifrågakörande byggnadsmateriel.

Herr NILSSON i Göingegården: Herr talman! I samband med behandlingen av detta spörsmål beträffande byggnadsmaterialtillgången och därmed sammanhängande frågor om byggnadstillstånd tillåter jag mig att beröra ett bekymmer, som är aktuellt för ett flertal kommuner här i landet.

1944 års riksdag antog en ny brandlag

Svar på interpellation ang. fördelningen av byggnadsmaterialtillgångarna, m. m.

och en ny brandstadga för landskommunerna. Kommunerna gingo i författning i enlighet med denna lag, antingen själva eller genom för ändamålet bildade brandskyddsförbund, att ordna sitt brandväsen. Man anskaffade brandsprutor och brandslangar och ordnade med branddammar o. s. v. Samtidigt sökte man tillstånd att få uppföra brandstationer. Det tog givetvis lång tid särskilt innan dessa brandredskap kommo fram, men trots detta och trots att dessa redskap nu finnas på platsen, så ha ett flertal kommuner ännu inte lyckats erhålla byggnadstillstånd till sina brandstationer.

I samband med behandlingen av detta spörsmål skulle jag alltså vilja ställa den frågan till herr statsrådet Ericsson, hur dessa kommuner skola göra i detta läge. De ha för stora pengar — och riksdagen har ju även beviljat stora summor som bidrag härtill — lyckats anskaffa brandredskap i form av dyrbara brandsprutor och brandslangar och annat. Samtidigt har man sagt upp gamla avtal med intilliggande tätorters brandväsen. Nu står man där med sina brandsprutor och brandslangar, men man nekas byggnadstillstånd för brandstationerna. I detta läge frågar man sig, om man skall göra som så många andra byggherrar, vilka bygga utan tillstånd och sedan betala böterna. Detta blir måhända billigare än att låta dessa dyrbara brandredskap förfaras. Förlustrisken är stor inte minst när det gäller slangarna, när man inte har möjlighet att få en effektiv torkning av dessa till stånd.

I det stora sammanhanget ha dessa problem måhända inte någon större räckvidd, men de utgöra dock ett bekymmer för ett flertal av kommunerna ute i Sveriges bygder. Man frågar sig faktiskt vad myndigheterna mena, när de neka byggnadstillstånd till dessa brandstationer, vilka dock inte äro några särskilt stora eller dyrbara byggnader. Jag har därför, herr talman, vid

detta tillfälle velat fråga herr statsrådet Ericsson hur kommunerna i detta fall skola förfara.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Beträffande plåttilldelningen för radiatortillverkningen framhöll jag i mitt svar, att vi lida brist på plåt och att vi åtminstone för närvarande inte kunna tänka oss att öka importen av radiatorplåt i den mån det blir nödvändigt att använda dollarvaluta vid inköpet. Jag är väl medveten om att kapaciteten hos våra verkstäder inte utgör något som helst hinder för att öka tillverkningen. Det är i stället fråga om de begränsade möjligheterna att skaffa plåt. Jag kan inte ställa i utsikt någon ökning av importkvantiteten, utan allt får bli beroende av hur vårt valutaläge utvecklas.

Vad beträffar rördelarna tror jag mig veta, att Norrbottens järnverk börjat tillverkningen härav, och att den går mycket tillfredsställande. Detta skulle alltså innebära att verkets produktion av rördelar ökades undan för undan. Jag har som sagt fått rapporter om att allt löper tillfredsställande.

Däremot kan jag inte inse att svårigheterna skulle bli mindre, om vi slopade nuvarande licensiering på radiatorer. Vi ha ju i alla fall en total brist. Vi försöka nu att ordna det så, att de som fått byggnadstillstånd också skola få garanti för erhållande av radiatorer. Slopade vi licensieringen för radiatorer skulle det innebära, att mängder av radiatorer skulle gå till andra och mindre angelägna byggnader och på det sättet bli till mindre nytta. Jag tror nu icke heller att väntetiden för närvarande är så lång som 6—8 månader. Väntetiden har nog förut varit av ungefär denna längd, men nu är den väsentligt kortare. Detta beror på att vi varit mycket restriktiva beträffande nya tillståndsgivningar.

Svar på interpellation ang. fördelningen av byggnadsmaterialtillgångarna, m. m.

Till herr Nilsson i Göingegården skulle jag vilja säga, att vi ha klart för oss de behov, som föreligga både på landsbygden och i städerna när det gäller uppförande av byggnader för brandväsendet. Här är det emellertid, som på alla områden, en avvägningsfråga. Jag hoppas att herr Nilsson i Göingegården inte tar det alternativ på allvar, som han nyss nämnde, nämligen att kommunerna skulle bygga utan tillstånd. Det anstår inte en kommun och inte heller en riksdagsman att föra fram ett sådant alternativ i sammanhanget.

Herr NILSSON i Göingegården: Herr talman! Jag måste bekänna, att svaret på min fråga blev skäligen magert. Kommunerna stå alltjämt frågande inför problemet hur de skola förfara. Även om detta inte är någon större fråga måste jag dock säga, att det är en ganska allvarlig sak för myndigheterna, om man så lättvindigt nonchalerar kommunernas möjligheter att fullfölja det man tidigare ålagt dem. Här måste kommunerna faktiskt välja mellan att icke fullfölja den lagliga skyldigheten att upprätthålla nödig brandorganisation eller att gå in för att utan myndigheternas tillstånd bygga nödvändiga utrymmen för de mycket dyrbara brandredskap, som de fått lov att skaffa.

Jag måste säga, att jag tycker att herr statsrådet Ericsson skulle taga litet allvarligare på detta problem. Min förmodan att kommunerna överväga möjligheterna att — med hänsyn till utsikterna att få dessa dyrbara brandredskap förstörda — taga risken av att bygga utan tillstånd tycker jag för min del är ganska naturlig, även om detta naturligtvis i och för sig är allvarligt. Man har emellertid ingen annan möjlighet. Det är ju också allvarligt att inte fullfölja den lagliga skyldighet, som riksdagen tidigare ålagt dem.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Så vitt jag vet är läget på detta område inte det, att vederbörande kommuner anskaffat material, som nu håller på att förstöras. I allmänhet förhåller det sig inte så, utan frågan gäller i stället att få den anskaffade materielen använd och disponerad på ett riktigt sätt, så att man kan åstadkomma effektivare brandskydd. Det är alltså inte så, att det ligger mängder av brandmaterial och förstörs ute i landet. Detta ha vi nog försökt underrätta oss om.

Herr Nilsson i Göingegården hänvisade till att riksdagen sagt att det skall ordnas på det och det sättet. Nu ha vi tyvärr på detta område konstaterat, att vi inte kunna åstadkomma dessa byggnader med den snabbhet, som skulle vara önskvärd. Jag hoppas att herr Nilsson inte fick den uppfattningen, att jag nonchalerade dessa frågor. Jag måste tvärtom se utomordentligt allvarligt på varje liten sak. Det finns så många små detaljer att taga hänsyn till, att om jag bara skulle säga, att det där bör man väl kunna gå med på, skulle jag kanske inte kunna hålla de direktiv jag fått i uppdrag att gå efter, d. v. s. den fastslagna investeringsvolymen för innevarande år. Därför måste jag taga varje liten detalj mycket allvarligt, och jag lovar att i detta speciella fall naturligtvis beakta alla de synpunkter, som kunna framkomma från kommunernas sida, och är väl medveten om att det är många kommuner, som ha dessa problem att fundera på — inte bara i Hallands län utan även i andra län.

Herr NILSSON i Göingegården: Herr talman! Jag vill härvidlag framhålla den väsentliga skillnaden när å ena sidan en privatman anhåller om byggnadstillstånd för ett bostadshus och å andra sidan en kommun, som enligt svensk lag är ålagd att ordna sitt brandskydd, anhåller om tillstånd att få bygga brandstation. Jag tror nog för

Svar på interpellation ang. ändrade grunder för flottningslagstiftningen.

min del att herr statsrådet Ericsson tar allvarligt även på de minsta frågorna. Jag har dock här särskilt velat poängtera, att man måste taga extra hänsyn, när t. ex. en kommun, som har en laglig skyldighet att fullgöra ett åliggande, anhåller om tillstånd.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! Jag borde kanske inte lägga mig i denna diskussion, men det senaste inlägget föranleder mig dock att säga några ord. Det är nämligen så, att min vän och kollega statsrådet Ericsson inte bara är attackerad av olika privatpersoner och av kommunalmän och riksdagsinterpellanter, som ha intressen att bevaka, när det gäller byggnadstillstånd, utan han får också attacker från sina kolleger i regeringen, som ha olika uppgifter att tillgodose. Jag kom att tänka härpå, när den siste ärade talaren framhöll, att en kommun enligt lag är skyldig att se till sitt brandväsen och därför måste ha en brandstation.

Det föreligger exempelvis också skyldighet att hålla tingshus, och jag har som företrädare för rättsväsendet flera gånger sökt föra de tingshusbyggnadsskyldiges talan och resonerat med min kollega om sådana frågor. Jag har emellertid därvid också ansett det vara rätt självfallet, att i sådana tider som dessa, då människorna ibland ha svårt att få tak över huvudet och då för vårt land viktiga industrier ej alltid kunna få byggnadstillstånd, måste vi visa stor återhållsamhet även när det gäller viktiga byggnader för den offentliga verksamheten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Svar på interpellation ang. ändrade grunder för flottningslagstiftningen.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Edberg till mig riktat frågan, huruvida jag hade för avsikt att för nästa års riksdag eller för en eventuell höstriksdag i år framlägga proposition angående ändrade grunder för flottningslagstiftningen i enlighet med ett av skogsstyrelsen utarbetat förslag.

Det av interpellanten avsedda förslaget, som bl. a. åsyftar att tillförsäkra skogsägarna inflytande över flottningen, innehålles i ett av skogsstyrelsen i början av 1946 avgivet betänkande. Detta upptog emellertid endast vissa principuttalanden.

En närmare utredning av denna lagstiftningsfråga var därför erforderlig, och för detta ändamål tillkallades under sommaren 1946, med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande, en särskild utredningsman jämte åtta sakkunniga. Enligt vad jag erfarit har denna utredning funnit, att ett tillgodoseende av önskvärda reformer på området förutsätter, att större delen av flottningslagen omarbetas och att ändringar vidtagas även i andra författningar, bl. a. vattenlagen. Med hänsyn härtill och då utredningsmannen måst anlitas även för andra utredningsuppdrag, synes det knappast troligt att förslag i ärendet kan vara att förvänta inom sådan tid, att det kan underställas 1949 års riksdag.

Vidare yttrade

Herr EDBERG: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet Zetterberg få framföra mitt tack för svaret.

Jag skulle tro att det är ganska enastående, att en fråga legat hos Kungl. Maj:t i nära ett kvarts sekel utan att det gjorts någonting åt saken annat än den utredning, som nu ytterligare tillsatts av Kungl. Maj:t. Med denna sista åtgärd har det emellertid stannat. Detta är som sagt enastående.

Jag tror vidare att det är någonting

Svar på interpellation ang. förslag till lag om rätt för hantverkare att sälja gods, som är kvar hos honom.

ganska säreget, att cirka hälften av dem, som bidragit till de här ifrågasvarande flottningskostnaderna, nämligen skogsägarna, icke ha någonting att säga till om; de ha inga rättigheter, de ha endast att betala. Man kan knappast kalla det för demokrati att låta det fortsätta på det sättet. När man är med och betalar kostnaderna tycker man att man också i någon mån borde få vara med att åtminstone få taga del av ränskaperna.

Det förhåller sig ju på det sättet, att dessa flottningsstämmor endast taga några minuter i anspråk. Jag har räknat ut, att varje stämma varar ungefär fem minuter. Det är klart att det då på förhand är bestämt, att det skall vara så och så, och ingen kan göra anmärkningar, eftersom de enskilda skogsägarna inte äro i tillfälle att vara närvarande på stämmorna.

Nu har justitieministern meddelat att denna fråga knappast kan komma upp ens till 1949 års riksdag. Justitieministern skulle alltså medverka till att det kommer att dröja minst ett kvartsekel innan denna fråga kommer på kammarens bord. Detta tycker jag är litet väl länge. Jag är säker på att alla skogsägare äro eniga med mig om denna uppfattning, och jag skulle nästan tro att även justitieministern är ense med mig om det anmärkningsvärda och olämpliga häri.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 6.

Svar på interpellation ang. förslag till lag om rätt för hantverkare att sälja gods, som är kvar hos honom.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, erhöll på be-

gäran ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Kristensson frågat mig, om jag avser att på grundval av en inom justitiedepartementet år 1945 upprättad promemoria för nästkommande riksdag framlägga förslag till lagstiftning om rätt för hantverkare att sälja gods, som är kvar hos honom.

Den av interpellanten åsyftade promemorian upprättades med anledning av en framställning från Sveriges hantverks- och småindustriorganisation. I denna hemställdes om lagstiftning för att undanröja de olägenheter och förluster, som drabba hantverkare och mindre industriidkare genom att beställare av arbeten icke inom rimlig tid hämta och betala de beställda arbetena. Enligt det genom promemorian framlagda förslaget skall hantverkare, som utfört arbete å annans sak, vara berättigad att inom viss tid efter arbetets utförande sälja godset och uttaga sin fordran ur försäljningssumman.

Under den remissbehandling, som detta förslag undergått, har lagstiftning i enlighet med förslaget tillstyrkts i flertalet yttranden. Från vissa håll, däribland även från företrädare för näringslivets intressen, ha dock betänkligheter anförts, varvid särskilt framhållits att man icke borde genomföra en dylik speciallagstiftning rörande en detalj av arbetsbetinget, utan att den föreliggande frågan borde lösas i ett större sammanhang. Inom departementet har detta lagstiftningsärende varit föremål för ytterligare bearbetning och ingående överbäganden. Jag har därvid självfallet beaktat hantverkarnas berättigade intresse att få säkerhet för sitt arvode och sina utlägg. De ha visserligen redan en s. k. retentionsrätt i det bearbetade godset, men det har från olika håll anförts att denna rätt ej ger tillräckligt skydd. Å andra sidan har jag emellertid också funnit det tveksamt, om behovet av en särskild lag-

Svar på interpellation ang. förslag till lag om rätt för hantverkare att sälja gods, som är kvar hos honom.

stiftning rörande en mera vittgående säkerhetsrätt för hantverkare är så trängande, att man trots de förut anförda principiella betänkligheterna borde genomföra en speciallagstiftning i ämnet. Denna omständighet har — jämte mängden av övriga lagstiftningsuppgifter — varit orsak till att något förslag i denna sak ännu icke remitterats till lagrådet. Huruvida proposition i ämnet skall föreläggas 1949 års riksdag har ännu icke kunnat slutgiltigt avgöras.

Härpå yttrade:

Herr KRISTENSSON: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet för svaret på min interpellation.

Anledningen till min fråga är den, att många hantverkare lida förluster och ha olägenheter av att beställt gods inte löses ut. Många gånger ha de utgifter för material och omkostnader, som de sedan inte få ersättning för. Ofta är lagringen förenad med kostnader och svårigheter. Dessutom innebär det ett slöseri — inte minst i dessa tider — att åtskilliga mängder varor ligga oanvända år efter år.

Inom många olika yrken har man lidit förluster genom dessa förhållanden. Så är fallet när det gäller skräddare, bokbindare, juvelerare, urmakare, sadelmakare, tapetserare och skomakare. Även inom färgeri- och tvättinrättningar gör man förluster liksom inom flera andra yrken, där man sysslar med reparationsarbeten. Köplagen skänker visst skydd åt nytillverkare av varor, och det förefaller då ganska rimligt, att även hantverkarna önska ett liknande skydd.

Herr statsrådet talar i sitt svar om att hanverkarna ha en s. k. retentionsrätt, men det förhållandet, att hantverkarna inte behöva lämna ut sina varor förrän betalning erlagts innebär ju inte

något skydd i de fall, då varan inte efterfrågas och betalning inte erlägges och varan alltså ligger oinlöst.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation gjorde, med stöd av uttalanden från olika yrkesorganisationer, år 1943 en framställning om lagstiftning på detta område. Man önskade en lag, som gav hantverkaren rätt att sälja gods, som inte löstes ut. En sådan lagstiftning borde vara enkel och lätthanterlig, och den borde taga hänsyn även till beställaren. Man måste alltså gå fram med största varsamhet. Detta har man också, enligt min uppfattning, gjort i det lagförslag, som uppgjorts inom justitiedepartementet 1945. Enligt detta förslag skulle hantverkaren ha rätt att sälja gods, som inte inlösts när sex månader gått efter arbetets färdigställande och fordran förfallit till betalning. Minst två månader innan försäljningen skulle han emellertid i rekommenderat brev underrätta beställaren om att försäljning komme att äga rum såvida inte likvid erlades. Denna försäljning skulle givetvis ske för beställarens räkning, så att eventuellt överskott omedelbart skulle av hantverkaren sändas till beställaren. Försäljningen skulle i regel ske på offentlig auktion. Då det var fråga om varor av ringa värde kunde försäljningen ske på annat lämpligt sätt, detta med hänsyn till de kostnader, som ofta äro förenade med den offentliga auktionen.

Nu meddelar herr statsrådet i sitt svar, att detta förslag varit ute på remiss och tillstyrkts i flertalet yttranden. Från visst håll ha däremot betänkligheter anförts mot att lagstifta inom ett speciellt område av arbetsbetinget. Jag skulle emellertid vilja säga, herr statsråd, att om man väntar med att lagstifta i denna del ända till dess en lagstiftning kan komma till stånd inom hela området för arbetsbetinget, då tror jag att det kommer att dröja mycket länge innan hantverkarna få sina berätt-

Svar på fråga ang. kompensation till jordbrukare för ökade transportkostnader till följd av den skärpta bensinskatten.

tigade önskemål tillgodosedda på denna punkt.

Jag håller före, att en speciallagstiftning skulle vara till gagn för hantverkarna och till förfång i stort sett endast för försumliga beställare. Herr statsrådet lovade i sitt svar att ta upp denna fråga till förnyat övervägande. Jag tackar för detta löfte och tillåter mig, herr talman, att hemställa till herr statsrådet att om möjligt framlägga en proposition i detta ärende till nästa års riksdag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.

Svar på fråga ang. kompensation till jordbrukare för ökade transportkostnader till följd av den skärpta bensinskatten.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som anförde: Herr talman! Herr Sveningsson har frågat mig om jag skulle kunna meddela, när och på vilket sätt jordbrukarna under innevarande produktionsår komma att erhålla nödvändig kompensation för främst mejeri- och slakteriföreningarnas betydligt ökade transportkostnader efter den skärpta bensinskattens genomförande den 1 april innevarande år.

Till svar härå får jag meddela följande.

Livsmedelskommissionen har den 22 juni 1948 framlagt ett, sedermera av Kungl. Maj:t den 26 i samma månad godkänt förslag till kompensation för den kostnadsökning, som jordbruket åsamkats genom nämnda skatt. Innan detta förslag avgivits, har en noggrann utredning verkställts om hur stor kostnadsökningen kan beräknas bli. Denna utredning har gjorts av livsmedelskommissionen i samråd med Sveriges lant-

bruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk. Utredningen har kommit fram till att bensinprishöjningen per den 1 april kan beräknas medföra en kostnadsökning för jordbruket under innevarande regleringsår, d. v. s. fram till den 1 september 1948, med 7,3 miljoner kronor, varav 1,3 miljoner kronor belöpa på bensin för traktorer, dragbilar och jeepar. I den mån restitution för bensinprishöjningen kommer att lämnas innehavare av fordon av nämnda slag, vilket är föremål för utredning, nedgår kostnadsökningen i motsvarande grad. Från beloppet 7,3 miljoner kronor måste vidare dragas den del av kostnadsökningen, som blir ersatt av statsmedel därigenom att vissa mejerier enligt nu gällande regler erhålla körlinjebidrag med 50 procent av den summa, varmed kostnaden för intransporten av mjölk från producenter överstiger 1,2 öre per kilogram och månad. Ifrågavarande del har uppskattats till 0,6 miljoner kronor.

Att exakt ange, på vilket sätt kompensationen för skattehöjningen kommer att tillföras jordbruket, är svårt, eftersom kompensationen av praktiska skäl kommit att ingå i en större avräkning mellan livsmedelskommissionen och jordbrukets organisationer. I samband med utredningen om bensinprishöjningen har det nämligen befunnits lämpligt att undersöka, vilka fordringar respektive tillgodohavanden jordbruket har enligt den prisöverenskommelse, som träffades i augusti förra året. Man har härvid kommit till det resultatet, att jordbruket utöver kompensationen för bensinprishöjningen och utöver tidigare beslutade åtgärder i prisreglerande syfte bör tillgodoföras sammanlagt 8,8 miljoner kronor. Det totala belopp, som jordbruket således skulle ha till godo utgör 15,5 miljoner kronor med avdrag för vad som kan komma att utbetalas i restitution för bensin till traktorer m. m. Då det gällt att avgöra hur

Svar på fråga ang. kompensation till jordbrukare för ökade transportkostnader till följd av den skärpta bensinskatten.

detta totalbelopp skall ersättas, har man tagit hänsyn till att enligt jordbruksuppgörelsen på hösten 1947 skulle, i fall mjölkinvägningen under perioden 1 september 1947—30 april 1948 bleve större än 1 160 miljoner kilogram, det s. k. missväxtbidraget minskas med värdet av skillnaden. Det har visat sig, att den faktiska invägningen under denna period uppgått till 2 087 miljoner kilogram. Om uppgörelsen tillämpats enligt ordalydelsen, skulle alltså en sänkning av det allmänna missväxtbidraget ha ägt rum. Livsmedelskommissionen och jordbruksorganisationerna ha emellertid varit eniga om att det, med hänsyn till bl. a. den skärpta bensinskatten, inte vore lämpligt att företaga en sådan sänkning, och beslut har därför träffats om att missväxtbidraget under resten av konsumtionsåret skall vara oförändrat. Detta betyder att mejerierna härigenom kompenseras med ett belopp av 9,3 miljoner kronor. I samråd med jordbruksorganisationerna har vidare beslutats, att slakterierna fram till den 1 september 1948 skola tillföras 3,6 miljoner kronor i form av pristillägg på kött och fläsk. Efter det att dessa beslut realiserats, återstå 2,6 miljoner kronor att utbetala till jordbruket, minskat med restitutionen för bensin till traktorer m. m. Slutlig ställning till hur detta restbelopp skall fördelas kommer att tagas senare i samråd med jordbruksorganisationerna.

Härefter yttrade

Herr SVENINGSSON: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få uttala ett tack för det svar jag erhållit på den fråga jag framställt.

När den skärpta bensinskatten beslutades av riksdagen den 25 februari i år, uttalade bevillningsutskottet i det utlåtande, som godkändes av riksdagen,

att de ökade kostnader, som skärpningen av bensinskatten skulle medföra för transportväsendet, handeln och näringslivet, borde slå igenom i konsumentpriserna. Man förutsatte vidare i detta utskottsutlåtande, att statens pris-kontrollnämnd skulle beakta dessa synpunkter och att endast i de fall, där det funnes en oskäligen vinstmarginal, skulle en begränsning ske i fråga om att skattehöjningen skulle slå igenom i höjda varupriser. Att tala om några oskäligen vinster när det gäller jordbrukets produktion vid slakteri- och mejeriföreningarna kan inte vara möjligt. Det har inte heller av statsrådets svar framgått, att man i de instanser, som behandlat denna fråga, har haft någon annan uppfattning än att jordbruket skulle ha gottgörelse för de genom den skärpta bensinskatten höjda omkostnaderna. Annars skulle man, när man tänker på den långa tid, 4 månader, som det tagit innan denna sak blivit klar, lätt kunnat misstänka, att man i någon instans inte varit så villig att infria de löften riksdagen givit. Det har under hela den tid som gått inom våra ekonomiska föreningar rått stor ovisshet om hur det skulle bli med denna ersättning.

Man har nu inte valt den väg, som riksdagen i viss mån har anvisat, att låta de höjda transportkostnaderna slå igenom i höjda konsumentpriser, utan man har i stället vid en granskning eller omräkning av jordbrukets priskalkyl för innevarande produktionsår funnit, att man har kunnat till stor del inplacera denna kompensation i redan utgående bidrag när det gäller mjölken, alltså i transportbidrag och missväxtbidrag.

Jag delar herr statsrådets uppfattning, att det är svårt att exakt ange, på vad sätt kompensationen kommer att lämnas jordbruket, när den av praktiska skäl kommit att ingå i en större avräkning mellan livsmedelskommissio-

Svar på fråga ang. säkerställande av tillräckliga inköpsmöjligheter för bröd. nen och jordbrukets organisationer. När herr statsrådet har denna uppfattning, har man bara anledning att fråga: Hur skola vi enkla styrelseledamöter i de ekonomiska föreningarna svara, när våra medlemmar komma och framställa frågor om denna kompensation?

Jag skall för min del inte göra något försök att granska, om jordbruket genom detta förfaringssätt har fått vad det skall ha. Jordbrukets priskalkyl är en vetenskap, som det inte är lätt att tränga in i, och bakom de siffror, som statsrådet här har nämnt, finns mycket som för mig är obekant. När nu jordbrukets organisationer ha godtagit detta förfaringssätt, måste även jag anse det vara rätt och riktigt. Men efter de uttalanden riksdagen gjorde, när bensinskatten genomfördes, trodde jag, att denna kompensation skulle ha utgått på ett något enklare sätt, så att styrelseledamöter och leverantörer i dessa föreningar verkligen hade förstått, att man fått ersättning för de höjda omkostnaderna, och jag hade då det önskemålet, att man skulle ha låtit, som riksdagen uttalade, dessa omkostnader direkt träffa konsumtionen.

Jag skulle i detta sammanhang även vilja säga till herr statsrådet, att det bland jordbrukarna, så långt jag kunnat finna, är ett allmänt önskemål, att man skulle i någon mån söka göra vetenskapen om prissättningen på jordbrukets produkter litet enklare, så att jordbrukarna i allmänhet kunde förstå, hur det förhåller sig med denna prissättning. Det skulle alltså vara litet mindre med tillägg, avdrag och procentberäkning samt allt vad därtill hör. Som det nu är, ha vanliga enkla jordbrukare mycket svårt att förstå, hur prissättningen på jordbrukets produkter sker.

Det är säkert svårt att på ett fullt rättvist sätt lämna gottgörelse för de ekonomiska föreningarnas höjda transportkostnader, men jag hoppas att man här skall ha kommit rättvisan så nära

som möjligt. Jag hoppas också, att jordbrukets organisationer efter de beslut som fattats skola få full kompensation för dessa höjda omkostnader, som kommit till så att säga vid sidan av innevarande års priskalkyl.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8.

Svar på fråga ang. säkerställande av tillräckliga inköpsmöjligheter för bröd.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som anförde: Herr talman! Herr Ohlin har frågat mig om jag är beredd att — i avvaktan på brödransonerings avveckling — utan dröjsmål pröva möjligheten att för alla konsumenter säkerställa tillräckliga inköpsmöjligheter för bröd, t. ex. genom att en viss extra tilläggsranson utan behovsprövning tilldelas envar, som därom gör anhållan.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Med hänsyn till att det ännu icke är möjligt att med någon högre grad av säkerhet beräkna resultatet av innevarande års inhemska skörd, torde det vara mindre lämpligt att nu upptaga frågan om lättnader i brödransoneringen till övervägande, i all synnerhet som sådana lättnader i rådande valutaisituation icke kunna i någon mera betydande omfattning baseras på import av brödspannmål under det nya konsumtionsåret. Därest de nuvarande ransonerna bibehållas under hela innevarande konsumtionsår, kan man visserligen räkna med att vid ingången till det nya konsumtionsåret ha ett relativt tillfredsställande övergångslager av brödsäd, men i dagens utrikespolitiska läge måste å andra sidan beaktas önskvärdheten av att ett visst beredskapslager av viktigare livsmedel, bl. a. brödspannmål, skapas. Storleken av

Svar på fråga ang. säkerställande av tillräckliga inköpsmöjligheter för bröd. detta reservlager kan vid oförändrade tilldelningar under resten av konsumtionsåret 1947/48 beräknas till en kvantitet, som endast motsvarar fem veckors förbrukning. Därutöver tillkomma givetvis kvarnarnas nödvändiga omsättningslager.

Om alla bereddes möjlighet att er-hålla en viss extratilldelning utan behovsprövning, skulle säkerligen stora delar av befolkningen vid de nu gäl-lande, låga grundransonerna utnyttja denna möjlighet. Om man undantar en kort period i höstas, är den nuvarande grundransonen av mjöl och bröd, 147,1 gram per dag uttryckt i mjöl, den lägsta som förekommit under hela kris-tiden. Hur stor del av befolkningen, som skulle begagna sig av rätten att er-hålla tilläggsstilldelning, är givetvis omöjligt att på förhand exakt angiva, men sannolikt komme större delen av landsbygdsbefolkningen att göra detta.

Ehuru jag icke är beredd att nu över-väga en utökning av förbrukningen av mjöl och bröd, förrän en tillförlitlig uppskattning av den nya skörden före-ligger, vilket beräknas vara fallet i mit-ten av augusti, är jag givetvis mycket positivt inställd till genomförandet av de lättnader i brödransoneringsen, som kunna visa sig möjliga i fortsättningen. Skulle man härvid välja det av herr Ohlin föreslagna tillvägagångssättet med individuella tilläggsransoner utan behovsprövning, finge detta arrangeras så, att var och en som anser sig vara i behov av ökad ranson, hos kristids-nämnden i orten hade att söka ett till-läggskort för mjöl och bröd. — Dylik ansökan måste vara skriftlig, för att man skulle få erforderlig verifikation av utdelade kort. Vidare måste ur kon-trollsynpunkt anteckning om tilldelat kort göras på mottagarens personkort. Denna metod bleve alltså ganska om-ständlig för både allmänheten och kris-tidsnämnderna och komme således att innebära en icke önskvärd ansvällning av ransoneringsarbetet. Dessutom med-

för givetvis en dylik tilläggskortutdel-ning ett större kupongomlopp i handeln och ökar således även handelsn redan betydande redovisningsbesvär.

Av här anförda skäl anser jag ett ge-nomförande av herr Ohlins förslag mindre lämpligt. I stället bör man välja andra tidigare praktiserade vägar för genomförandet av eventuella lättnader. Sålunda bör man i första hand söka bryta ut en eller annan varugrupp och göra denna helt ransoneringsfri. Här-igenom når man det dubbla målet att öka tilldelningen för konsumenterna och minska ransoneringsarbetet för både handeln och kristidsmyndighe-terna. Vidare nås härigenom på ett be-tydligt enklare och mera smidigt sätt en differentiering efter det individuella behovet. Såsom exempel på varugrup-per, vilka tidigare temporärt lämnats fria från ransoneringsen och sålunda utan olägenhet ur kontrollsynpunkt kunna utbrytas ur brödransoneringsen, kunna nämnas korngryn och makaroner. Vill man dessutom direkt öka tilldelningen av de egentliga brödvarorna, bör detta enligt min mening ske genom förkort-ning av ransoneringsperioderna. Vinsten av ett sådant system är ju framför allt, att man då på ett helt annat sätt än vid tillämpning av interpellantens förslag har tilldelningen i sin hand och kan anpassa denna efter de aktuella förhållandena.

Självfallet ha myndigheterna sin upp-märksamhet fäst på möjligheterna att, så snart tillfälle erbjuder sig, avveckla ransoneringsarna. Det kan sålunda näm-nas, att livsmedelskommissionen redan i mitten av maj erhållit i uppdrag att undersöka möjligheterna att avskaffa ransoneringsen å havregryn. Sedan för-utsättningar härför numera ansetts fö-religga, har denna ransoneringsen också fr. o. m. den 15 juli upphävts.

Vidare yttrade:

Herr OHLIN: Herr vice talman! Jag tackar herr statsrådet och chefen för

Svar på fråga ang. säkerställande av tillräckliga inköpsmöjligheter för bröd.
folkhushållningsdepartementet för det svar jag fått på min fråga. Dessvärre kan jag inte uttrycka någon fullständig tillfredsställelse över dess innehåll, då statsrådet ju avböjt närmare prövning av den tanke, som fanns antydd i min korta fråga.

Avsikten med den metod som jag angav i frågan var ju för det första, att man skulle kunna åstadkomma en omedelbar lättnad för de konsumenter som ha ett särskilt behov av att öka sin brödkonsumtion, alltså att åstadkomma en möjlighet till en individuell anpassning utöver den som för dagen är tillfinnandes. För det andra var avsikten, att man genom ett försök av denna art skulle kunna få en föreställning om ungefär hur stort det otillfredsställda behovet av ökad brödtilldelning är. För att vi skola kunna ha utsikt att snabbara upphäva brödransoneringen, om skörden ger vad man på en del håll väntar att den skall ge, är det av allra största betydelse, att vi ha någon föreställning om storleksordningen av den extra efterfrågan på bröd, som eventuellt skulle framkomma, därest handeln bleve fri. Ett försök att tilldela folk extra kort utan behovsprövning skulle väl ge experterna vissa möjligheter att inom rimliga gränser bedöma omfattningen av detta för närvarande inte tillfredsställda behov.

Folkhushållningsministerns skäl mot att pröva denna metod äro delvis, såvitt jag förstår, inte helt acceptabla. Han säger, att det skulle kunna åstadkomma, att flera kuponger komme i omlopp. Ja, herr statsråd, men det gäller väl vid varje ökning av tilldelningen, såvida man inte ökar den kvantitet, som en viss kupong motsvarar. Den effekten, att det blir ett ökat antal kuponger i omlopp per tidsperiod, uppkommer väl även, om man förkortar ransoneringsperioden eller om man ger tilläggsransoner av annan art. Jag kan inte se, att det ur denna synpunkt skulle vara någon skillnad mellan den metod, som statsrådet rekommenderar,

och den, som jag har antytt. Men om man ger en allmän ökning av tilldelningen genom att förkorta ransoneringsperioden, får man inte en bättre individuell anpassning. Då få ju både de som behöva och de som inte behöva ökad tilldelning möjlighet att köpa mer, och då är det troligt, att man av säkerhetsskäl måste hålla ökningen inom så snäva gränser, att den inte tillfredsställer dem, som ha ett särskilt behov. Man får då inte heller något begrepp om hur stort det otillfredsställda behovet i dag är.

Naturligtvis vill jag medge riktigheten av konstaterandet, att det skulle medföra ett visst besvär för myndigheterna att på personkortet anteckna vilka som fått tilläggskort. Men ifall ett sådant förfaringsätt skulle kunna öka utsikterna att bli av med hela brödransoneringen torde man kunna anse, att detta har varit väl värt besväret.

Herr statsrådet säger sedan, att om han beredde möjlighet att erhålla en viss extra tilldelning, skulle säkerligen större delen av befolkningen utnyttja denna möjlighet, och han säger, att sannolikt kommer den största delen av landsbygdsbefolkningen att göra detta. Detta uttalande överraskar mig. Det är ju så, att en stor del av det svenska folket redan nu har tilläggsransoner. Jag för min del har inte märkt, att landsbygdsbefolkningen har ett större otillfredsställt behov av bröd än andra folkgrupper. Om jag skulle döma av erfarenheterna från riksdagsrestauranten, skulle jag snarare tro, att motsatsen vore fallet. Jag undrar, på vilka grunder statsrådet stöder denna förmodan, att det är särskilt landsbygdsbefolkningen, som har ett stort otillfredsställt behov av bröd, och att därför den allra största delen av den skulle begära tilläggsransoner. Jag understryker, att det är alldeles självklart både för statsrådet och mig, att utfodringsförbudet skulle fortfarande äga bestånd.

Herr vice talman, det blir väl lätt så,

Svar på fråga ang. säkerställande av tillräckliga inköpsmöjligheter för bröd.

att de som syssla med en viss apparat att reglera och dirigera få litet svårare än andra människor att tänka sig, att samhället kan klara sig utan att denna apparat får fortsätta att arbeta. Erfarenheterna från utlandet synas mig peka i den riktningen, att man kanske något lättare än vad statsrådet och regleringsexperterna förmoda kunde i en del fall klara sig med mindre ransoner. Det är klart, att detta kan förutsätta, att man tar vissa risker och inte väntar, tills man är absolut hundraprocentigt på den säkra sidan. Jag vill å andra sidan understryka, att man naturligtvis inte får ta för stora risker. Men det är just för att man skulle kunna få ett begrepp om hur stor ökning av konsumtionen en fri handel skulle medföra, så att man skulle kunna handla, när det gäller avvecklingen av hela brödransoneringsen, utan att ta för stora risker — det är just därför bl. a., som jag framkastar tanken på individuella, inte behovsprövade tilläggskort. Det är möjligt att herr statsrådet misstar sig och att det icke tillfredsställda behovet av bröd i dag är relativt litet. Åtskilliga experter som sysslat mer med detta än jag äro benägna att tro, att det otillfredsställda behovet är så pass litet, att det inte motiverar de kostnader och besvär, som handhavandet av brödransoneringsen medför, ifall vi skulle få en någorlunda tillfredsställande skörd. Detta förslag har varit tänkt bl. a. som ett steg i riktning mot vad vi väl alla vilja hoppas skall vara möjligt inom en inte alltför avlägsen framtid, nämligen ett upphävande av brödransoneringsen i dess helhet.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Det är klart, att jag har bildat mig en uppfattning om vilka risker man tar genom att i dagens läge bereda vissa lättnader på denna front utifrån den position jag har, nämligen att taga an-

svaret ifall det skulle visa sig vara ett steg, som är illa övervägt. Herr Ohlin har ju en något bekvämare ställning, när han gör gällande, att det i dagens läge föreligger möjlighet att göra vissa uppmjukningar. När jag är så pass restriktiv mot denna tanke, är det närmast därför, att jag har rent personligt ett mycket starkt intryck av att grovarbetargrupperna på landsbygden betrakta inskränkningarna i brödransonererna som en irriterande inskränkning och detta trots försöken att genom tilläggskort differentiera ransonerna efter behoven.

Jag skulle kanske ge en närmare förklaring, när det i svaret speciellt talats om landsbygdsbefolkningen. Det är, det kan jag medge, litet kort skrivet. Jag kan ju säga, att folk utanför de stora städerna i allmänhet ha starkare behov av just bröd i sin föda. Jag tänker på skogsarbetare, lantarbetare och vägarbetare. I de stora städerna har man en starkare koncentration av kontorsmäniskor och affärsanställda, alltså av sådana arbetargrupper, för vilka behovet av bröd som en grundpelare i folk-kosten inte väger lika tungt.

Man kan göra ett rätt intressant konstaterande, när man ser efter, i vad mån det svenska folket utnyttjar sina ransoner nu och tidigare. Man kan ju lätt få den föreställningen, att eftersom brödet räcker för mig och eftersom jag har en hel del bekanta som säga, att brödet för dem inte är något problem, så är detta något som gäller generellt. Men om vi se på procentuttagen på ransoneringskortet nu gentemot under krigstiden, få vi ett mycket bestämt intryck av att vi just nu sitta trängre i fråga om att förse det svenska folket med deras önskade brödransoner än vi någonsin tidigare gjort. 1944 mitt under kriget hade vi ett uttag på brödkorten av ungefär 84 å 85 %, och i dag, 1948, ha vi ett uttag på brödkorten av 98 %. Det är ju ett nära hundraprocentigt uttag. Detta ger, menar jag, ett ganska klart uttryck för att i händelse av en lättnad

Svar på fråga ang. säkerställande av tillräckliga inköpsmöjligheter för bröd. I ransoneringen denna måste ta sig uttryck i en konsumtionsstegring.

Nu säger herr Ohlin, att ett av de mest betydande argumenten från hans sida för att försöka den individuella linjen är, att man därigenom skulle få en kartläggning av, ett uttryck för vad det egentliga konsumtionsbehovet vore i dag, och att man med detta som bakgrund på ett mera konkret sätt skulle kunna ta ställning till frågan, om ransoneringen bör avvecklas eller inte. Jag har rent allmänt den uppfattningen, att det är onödigt med en sådan finslipning av konsumtionsbehovet för att avgöra, om brödransoneringen skall avvecklas eller ej. Vi veta nog i stort sett vad svenska folket behöver och hur stor merkvantitet, som kommer att konsumeras, därest ransoneringen skulle avvecklas. Jag tycker, såsom jag också sagt i interpellationssvaret, att med tanke på det utrikespolitiskt sett ganska spända och besvärliga läget och med hänsyn till att vi, när den nya skörden går i marknaden, endast ha fem veckors förbrukning av brödsäd i lager, så bör inte det avgörande för frågan om huruvida ransoneringen skall slopas eller ej vara, att skörden blir, låt mig säga 10 000 ton större eller mindre. Det måste, innan man ger sig in på en avveckling av den utomordentligt viktiga ransonering som brödransoneringen är, finnas en tillfredsställande säkerhetsmarginal även med tanke på behovet av ett beredskapslager av brödsäd, och vi få inte glömma, att under de tre fredsår, som gått sedan 1945, ha vi haft ett svårt missväxtår och två normalår. På 1930-talet blevo vi nog litet bortskämda med att år efter år kunna bärga in rekordskördar, och hela vår syn på frågan om brödsädesförsörjningen blev i viss mån präglad därav.

Nu skall jag villigt erkänna, att spannmållssituationen ute i världen i dag ser bättre ut än den gjorde för låt mig säga ett år sedan. Skördeutsikterna äro goda i Amerika, Kanada, Austra-

lien och Argentina, och även i Europa äro de väsentligt bättre än 1947. Men brödspannmål är en dollarvara, var jag än köper den, och med hänsyn till vår valutasituation är det nödvändigt att iakttaga en viss försiktighet framför allt när det gäller köp från dollarområdet.

Slutligen vill jag framhålla, att det måste väl ändå rent tekniskt bli besvärligt för handelsns folk om man utöver det nuvarande kortbeståndet skulle, genom en sådan individuell tilldelning som herr Ohlin siktar på, även få speciella extrakort för bröd och mjöl att pyssla med.

Dessutom bör erinras om att brödsädesproblemet tyvärr även är ett fodersädesproblem. Herr Ohlin säger, att han självfallet utgår ifrån att regleringen av handeln med fodersäd skall bibehållas, men jag har dock en bestämd känsla av att det skulle vara ett äventyr att släppa på brödsädesransoneringen i ett marknadsläge, där det är dåligt med fodermedel. Från myndigheternas sida ha vi ett mycket starkt intryck av att det framför allt råder brist på hönsfoder. Det har under de senaste åren vuxit upp ett stort antal hönsier och de företagare, som vanligen driva dessa, äro hänvisade till den öppna marknaden, när det gäller att köpa hönsfoder. Relationen mellan äggpris och brödsädespris är emellertid för närvarande sådan, att det kan vara god ekonomi att inom äggproduktionen fodra upp till human förbrukning lämplig spannmål. Jag skall ta några jämförelsesiffror. Jag utgår då ifrån att om det, såsom herr Ohlin tydligen vill, skulle utan behovsprövning lämnas en individuell tilläggsranson, så måste det ske i form av såväl bröd som mjöl för att konsumenterna skola ha chansen att själva baka sitt bröd, om de finna det ur ekonomisk synpunkt lämpligare än att köpa färdigt bröd. Men om man då betänker, att t. ex. rågmjöl kostar i parti kr. 34:40 per 100 kg, medan en

Svar på fråga ang. säkerställande av tillräckliga inköpsmöjligheter för bröd.

hönsfoderblandning i parti betingar ett pris av kr. 34:50, så står det väl ganska klart, hur kinkigt hela detta problem är.

Jag tror därför att det ur många synpunkter är klokare, att man ser frågan om brödransoneringens avveckling i samband med tillgången på fodersäd och fodervaror här i landet.

Och en sak kunna vi väl för närvarande vara överens om, nämligen att det är för tidigt att nu, när vi inte ha någon kärve i ladorna och när inte ens skörderapporten från den 15 juli föreligger, på allvar taga upp frågan om huruvida betingelser finnas för eventuella lättnader i eller avveckling av brödransoneringen.

Herr OHLIN: Herr vice-talman! Herr statsrådet framhöll att skogsarbetare, vägarbetare och lantarbetare ha större behov av bröd än stadsbefolkningen, som till väsentlig del består av kontorsarbetande människor, men statsrådet underlät därvid att erinra om att de förstnämnda kategorierna redan nu ha ganska stora tilläggsransoner. Det verkade som om statsrådet för ögonblicket ville lämna tilläggsransonerna ur räkningen, när det gällde att motivera sitt påstående, att landsbygdsbefolkningen skulle i särskilt stort antal komma att begära sådana extra, icke behovsprövade tilläggsransoner, som jag här talat om. Jag har, eftersom jag själv långt ifrån är expert på området, diskuterat frågan om brödransoneringen med åtskilliga experter, och det har därvid från ett håll, som jag betraktar som utomordentligt sakkunnigt, uppgivits för mig, att det otillfredsställda behovet av bröd kanske inte i särskilt stor utsträckning är tillfinnandes inom de rent kroppsarbetande grupperna, eftersom dessa efter behovsprövning ha fått rätt väsentliga tilläggsransoner, utan att ett sådant behov finns dels hos vissa kroppsarbetande kategorier, dels hos en

del icke kroppsarbetande grupper med relativt låga inkomster.

När herr statsrådet vidare säger, att det är onödigt att söka ytterligare finslipa uppskattningen av behovet av spannmål, då man i stort sett vet vad svenska folket behöver och hur mycket det skulle komma att konsumera, om varan vore fri, så måste jag härtill foga den reflexionen, att detta uttalande förefaller mig vara något djärvare än herr statsrådets attityd i övrigt. Det måste vara ganska svårt att inom gränser, som äro praktiskt användbara, ange hur stor konsumtionen skulle bli vid en fri marknad. Jag kan inte heller minnas — det det är möjligt att mitt minne sviker mig på den punkten — att statsrådet i jordbrukspropositionen angivit någon siffra för hur stor konsumtionen skulle bli, om brödransoneringen upphävdes. Skulle det vara så, att någon sådan siffra inte finns upptagen i jordbrukspropositionen, så kanske herr statsrådet i dag skulle kunna upplysa oss om hur stor ökning av brödkonsumtionen som enligt herr statsrådets uppskattning skulle inträda, ifall varan bleve fri. Det är klart, att denna siffra skulle ge stadge åt den offentliga diskussionen i detta spörsmål.

Herr statsrådet berörde till sist det förhållandet, att det ju råder knapphet på foder, bl. a. på hönsfoder, och framhöll, att det förelåg risk för att brödspannmål och bröd kunde komma att användas för sådana utfodringsändamål. Jag har just diskuterat det spörsmålet med experter, eftersom det är uppenbart att man här kommer in på en av de känsligaste frågorna. Jag har då fått den upplysningen, att hönsen nog redan få det foder, de skola ha och att någon mer väsentlig ökning av denna utfodring inte behöver befaras. Men det är klart att detta är ett problem, som måste mycket noggrant övervägas, liksom i någon mån spörsmålet, om grisarna i ett visst läge skulle kunna tänkas konsumera mer span-

Svar på fråga ang. säkerställande av tillräckliga inköpsmöjligheter för brödmål. Hela den kontakt mellan fodersädes- och brödsädesmarknaderna, som går t. ex. via kornet, är av stor praktisk betydelse.

Jag vill, herr talman, utan att onödigtvis förlänga debatten i detta sammanhang göra det påpekandet, att det finns måhända en risk för att produktionen av animaliska livsmedel här i Sverige kan komma att stiga så mycket, att det, även om vi få goda skördar, kommer att råda knapphet på brödspannmål. För statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet, som i likhet med sina partivänner är en sådan anhängare av s. k. planhushållning, borde det väl emellertid vara en huvuduppgift att söka förhindra en produktionsutveckling, som medför att svenska folket även vid gynnsamma skördar av brödspannmål kommer att år efter år få bibehålla brödransoneringen. Jag är inte blind för att denna uppgift är ganska besvärlig, men det förefaller mig vara utomordentligt viktigt att man löser den, ty om så kan ske, tyda nämligen erfarenheterna från tiden före kriget på att med någorlunda goda skördar bör svenska folket kunna få sin normala konsumtion av bröd täckt.

Till sist vill jag med anledning av statsrådets slutanmärkning säga, att statsrådet bör inte i mina yttranden lägga in några mer långtgående krav än jag i verkligheten har framfört.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **STRÅNG**: Herr andre vice talman! Jag har nog anledning att returnera den sista repliken till herr Ohlin själv, eftersom jag i mitt förra anförande inte uttryckte mig på det sätt, som herr Ohlin här gjorde gällande. Jag sade, när jag talade om att jag hade ett intryck av att behovet av bröd var större på landsbygden, att detta sammanhänge med att i de större städerna fanns en större koncentration av kontorsfolk och affärsanställda, men

i herr Ohlins referat fick mitt yttrande en annan nyans, i det att jag skulle ha sagt, att stadsbefolkningen till väsentlig del består av kontorsfolk. På den punkten refererade alltså herr Ohlin mig felaktigt, vilket jag härmed har velat rätta till.

Vidare gjorde jag i mitt första anförande den klara reservationen — såsom nog torde framgå av protokollet — att trots tilläggsransonerna torde brödransoneringen utgöra ett större problem för skogsarbetare, lantarbetare och vägarbetare än för andra befolkningsgrupper. Det var sålunda litet överflödigt av herr Ohlin att här göra mig särskilt uppmärksam på förefintligheten av dessa tilläggsransoner.

Nu säger herr Ohlin, att man skulle ju genom en individuell tilldelning utan behovsprövning i varje fall kunna få ett mått på det otillfredsställda konsumtionsbehovet, vilket vore värdefullt. Jag kan inte för min del finna, att en sådan konkretisering vore så utomordentligt värdefull, detta helt enkelt därför att i dagens läge kan inte, av de skäl som jag tidigare anfört, den omständigheten att man har 10 000 ton spannmål mer eller mindre vara avgörande för om brödransoneringen skall släppas eller inte. Men man kan naturligtvis ha olika uppfattningar om vilken risk, som därvid bör tagas och herr Ohlin skulle kanske i min position vara beredd att i det avseendet leva farligare än vad jag vill göra. Jag förmenar att ställningen bör vara så pass god, att det inte skall behövas några finslipade konkretiseringar för att avgöra, om ransoneringen kan släppas eller inte.

Herr Ohlin ställde också en direkt fråga till mig om hur stor konsumtionen kunde tänkas bli, därest brödransoneringen avvecklades. Ja, i det avseendet kan det nu bara bli fråga om approximationer. Vi räkna med att det behövs 900 000 ton för att de nuvarande ransonnerna skola kunna bibehållas — för handelsförmalning behövs 600 000 ton,

Svar på fråga ang. säkerställande av tillräckliga inköpsmöjligheter för bröd.

vidare behövs det en viss kvantitet för utsäde och slutligen går det bort en viss kvantitet i svinn. Enligt de beräkningar, som gjorts på livsmedelskommissionens statistiska byrå, skulle vi med normalt väder i fortsättningen av detta skördeår kunna få en spannmåls-skörd på 900 000 à 925 000 ton. Det är väl knappast tänkbart, att resultatet kan bli bättre än vad experterna i dag förutse, och därför kommer det inte, efter vad jag kan förstå, att i höst föreligga någon möjlighet att avveckla brödransoneringen. Men man kan naturligtvis också ha olika uppfattningar om hur stor reserv av brödsäd som bör finnas.

Kan man avveckla ransoneringen vid ett utslag på 950 000 ton eller på en miljon ton eller var skall man draga gränsen? Det beror helt enkelt på vem som vid den aktuella tidpunkten är folkushållningsminister och vilken grad av säkerhet han anser vara behövlig. Det är en ganska individuell egenskap i vad mån man vill ta risker eller ej.

Herr Ohlin säger, att de höns vi för närvarande ha få det foder de behöva. Detta kanske i långa stycket är riktigt, men jag har ju bland mina arbetsuppgifter i departementet även den att avslå en lång rad av besvär över livsmedelskommissionens ställningstagande, då den vägrat aspiranter att få starta nya hönsgårdar, och jag kan försäkra, att det är ett mycket ackumulerat behov som här ger sig till känna. Det är fråga om människor som kanske äro partiellt arbetsföra eller av andra bevekelsegrunder vilja starta denna nya industri, som det kanske i viss mån blivit, och vilka i sina ansökningar till livsmedelskommissionen säga: Jag vill sätta upp en hönsgård med 600, 700 eller 800 höns. Det behöver jag för att försörja min familj. Ge mig foder och tilldelning till detta. Det är ingen tvekan om att så länge nuvarande relation mellan å ena sidan äggpriset och å andra sidan priset på brödspannmål gäller så föreligger det vissa latent risker.

Man kan naturligtvis som herr Ohlin göra gällande, att den socialdemokratiska regeringen, som har en viss förkärlek för att planhushålla, borde tänka på detta problem och säga, hur man skall komma ur detta nu och längre fram. Jag kan säga, att fodersituationen nu är knapp. Foder och brödspannmål kosta valutor, när vi köpa dem på världsmarknaden. Valutasituationen är lika bekant för herr Ohlin som för mig. Det är följaktligen en sak, som man inte kan komma ifrån. Det finns naturligtvis en mycket radikal väg att gå, om man vill avveckla ransoneringen och inte ha kvar risken för foderfronten, nämligen att föreslå riksdagen att antingen sänka äggpriset eller höja priset på brödsäd med ty åtföljande genomslag och fördyringar av bröd och mjöl. Regeringen har inte velat gå någon av de vägarna. Så länge vi inte göra detta och situationen är som den är få vi fortsätta med ransoneringen, men det står självfallet herr Ohlin fritt att föreslå sänkning av äggpriset eller höjning av priset på brödsäd.

Herr OHLIN: Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt utan nöja mig med två påpekanden.

Det första är, att herr statsrådet, om jag uppfattade hans anförande riktigt, i början av detta tycktes ställa i utsikt, att han skulle besvara min fråga om den mycket intressanta upplysning som han i sitt tidigare anförande formulerade så, att vi veta vad svenska folket behöver och vad det kommer att konsumera, om ransoneringen slopas. Men i stället presenterade han några siffror om hur stor totalskörd den nuvarande ransoneringen kräver, vilket ju är en helt annan sak.

Mitt andra påpekande föranledes av den senare delen i statsrådets anförande. Jag vill bara beröra en sak som det naturligtvis för en liberal är mycket intressant att höra. Så snart man

Svar på interpellation ang. priskontrollnämndens beslut om priserna på järnmanufaktur.

inom det socialdemokratiska partiet kommer bort ifrån de allmänna principdeklarationerna om att här skall allting bli bra genom planhushållning och centraldirigering, så snart man ställes inför en konkret fråga, väljer regeringen försvarslinjen, att det är så förfärligt svårt att göra det ena eller det andra, så att regeringen för tillfället inte ser någon lösning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9.

Svar på interpellation ang. priskontrollnämndens beslut om priserna på järnmanufaktur.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Östlund frågat mig om jag är beredd att lämna en redogörelse för det tillvägagångssätt och de överväganden som lagts till grund för priskontrollnämndens fastlåsende av priserna å järnmanufakturprodukter.

Innan jag går in på ett svar å själva frågan vill jag konstatera, att det resonemang interpellanten för i sin interpellation närmast synes syfta på vals-trådsprodukter d. v. s. framför allt spik och järntråd, ehuru själva frågan givits en vidare syftning. Jag kommer därför endast att uppehålla mig vid förhållandena å spik- och järntrådsmarknaden.

Vad till en början angår interpellantens påstående att vår inhemska industri skulle i någorlunda tillfredsställande omfattning kunna förse marknaden med järntrådsprodukter är detta riktigt i så måtto, att den svenska produktionen svarar för en del av behovet. Storleken av den svenska produktionens andel i behovstäckningen har

varit växlande och är numera lägre än förut. Man får därför icke glömma bort den icke oväsentliga roll för försörjningen med dessa varor som importen spelar. Detta betyder således, att en snäv prissättning å våra svenska vals-trådsprodukter visserligen kan verka menligt å försörjningen genom minskning i produktionen, men någon helt avgörande betydelse kan en dylik prissättning ej ha, eftersom importen dock svarar för en avsevärd del av råvarutillförseln å detta område.

Priskontrollnämnden har sedan länge haft sin uppmärksamhet riktad på detta särskilda prisproblem. I princip gäller för prissättningen för valstrådsprodukter att den skall anpassas så, att priserna medgiva kostnadstäckning för representativa företag. Sedan priserna å valstråd i januari 1947 på priskontrollnämndens initiativ höjts till en för-månligare nivå än för andra valsjärnsprodukter, medgavs en motsvarande höjning för valstrådsprodukter. Först den 10 april 1948 togs frågan om ytterligare höjda priser å valstrådsprodukter upp av Sveriges trådspikfabrikanter förening, som då begärde få höja utförsäljningspriserna å trådspik. Vid detta tillfälle ville nämnden samtidigt taga ställning till järntrådspriserna, då järntråden till största delen tillverkas av samma fabrikanter som tillverka spik. Detta förslag avböjdes av fabrikanterna under hänvisning till den tidsödande utredning angående lämpliga prisdifferenser mellan olika typer och dimensioner av järntråd, vilken även fabrikanterna ansågo nödvändig med hänsyn till den snedvridning av prisrelationerna som daterade sig från långt före prisstoppet och sedan dess ytterligare accentuerats. Frågan angående spikpriserna upptogs sålunda först till behandling. Efter upprepade förhandlingar med spikfabrikanterna löstes spikfrågan den 21 maj 1948 genom prisförhöjningar, möjliggörande en

Svar på interpellation ang. priskontrollnämndens beslut om priserna på järnmanufaktur.

förbättring med cirka en tredjedel av bruttofördlingsmarginalen (d. v. s. marginalen mellan valstrådkostnader och spikpriser). Interpellantens påstående, att kalkylerna icke beaktades vid denna prishöjning måste bero på något missförstånd och motsäges för övrigt redan av höjningens ovanliga storleksordning. Enligt vad priskontrollnämnden meddelat mig har majoriteten av spikfabrikanterna en annan mening än interpellanten i detta avseende.

Beträffande järntråden inkom en av järntrådsfabrikanterna utsedd representant den 9 juni till priskontrollnämnden med detaljerad utredning angående kostnaderna för olika typer och dimensioner järntråd vid ett av företagen i branschen jämte förslag till prissättning, närmast baserad på denna utredning och samråd med vissa andra företag i branschen. Då förhållandena inom järntrådstillverkningen äro ganska komplicerade och då olika fabrikanter specialiserat sig på olika trådtyper, begärde nämnden omedelbart uppgifter angående produktionens sammansättning för olika företag och meddelade, att särskilda kalkyler måste insändas från företag, representativa för olika deltillverkningar inom trådindustrin. I avvaktan härpå har nämnden ännu ej kunnat taga ställning till frågan om priser å järntråd.

Något prisspörsmål beträffande taggtråd är för närvarande icke aktuellt, enär industrikommissionen numera icke lämnar någon prioritering av vals-tråd för taggtrådstillverkning.

Av den lämnade redogörelsen torde framgå, att priskontrollnämnden icke kan anses ha oskäligt fördröjt ärendenas handläggning. Och det kan ju knappast läggas nämnden till last att den icke själv av eget initiativ aktualiserat dessa prisfrågor.

I detta sammanhang må slutligen nämnas, att det snart nog kan bli nödvändigt att stimulera och öka en va-

lutaskapande export av trådmanufaktur genom att tilldela exportindustrin ökade kvantiteter svensk och utländsk valstråd. Man gör därför klokt i att icke räkna med någon förbättring av den inhemska försörjningen av valstråd utöver den som inträffat under den senaste tiden.

Vidare yttrade:

Herr ÖSTLUND: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet för svaret på interpellationen.

Den närmaste anledningen till att jag framställde interpellationen var, att jag ville göra folkhushållningsministern uppmärksam på den allvarliga brist på tråd för s. k. elektriska stängsel som för närvarande föreligger för jordbrukets vidkommande. Användningen av dylika elektriska stängsel har fått allt större utbredning i hela landet under de senaste åren. Detta har varit värdefullt ur flera synpunkter, bl. a. därigenom att man kunnat undvika användandet av trävirke för uppsättande av stängsel och alltså kunnat spara på det för närvarande för landet så dyrbara virket. Vidare har användningen av elektriska stängsel medfört väsentliga lättnader i arbetet på jordbrukets område, vilket är av största betydelse i dessa arbetskraftsbristens dagar. Genom dessa elektriska stängsel ha också betesmarkerna kunnat utnyttjas på ett rationellare sätt än tidigare, vilket givetvis varit av största betydelse för produktionskapaciteten inom jordbruket. Sett mot denna bakgrund är det synnerligen beklagligt att behöva konstatera, att man, som herr statsrådet uttryckte sig i sitt svar på min interpellation, gör klokt i att inte räkna med någon förbättring av den inhemska försörjningen av valstråd utöver den som inträffat under den senaste tiden. Detta

Svar på interpellation ang. priskontrollnämndens beslut om priserna på järnmanufaktur.

statsrådets svar synes mig alltför tydligt vittna om att någon förbättring av situationen i fråga om elektriska stängsel ingalunda är att förvänta.

Statsrådet tycks för övrigt göra sig skyldig till en viss förväxling mellan valstråd, d. v. s. själva råmaterialet för trådspik, taggtråd o. s. v., samt de produkter som framställas av valstråd. Att valstråd till en viss del importerats och fortfarande importeras är sålunda riktigt. Däremot torde inte någon import av trådspik eller stängseltråd ha ägt rum annat än i synnerligen begränsad omfattning. På denna punkt har statsrådet uttryckt sig synnerligen dunkelt, då han talar om importen av järntrådsprodukter.

Min interpellation gällde framför allt priserna på valstrådsprodukter, och det torde inte råda någon tvekan om att dessa priser varit och alltjämt äro så otillfredsställande, att t. ex. hässjetråd och stängseltråd knappast kunna erhållas för närvarande. Priset på trådspik har visserligen höjts något, dock inte så att det ens lämnar den bäst utrustade fabrikant någon vinst. Ehuru kontrollerade av priskontrollnämnden ha nämligen fabrikanternas kalkyler inte fått ligga till grund för prissättningen. Man kan utan tvekan säga, att det förefaller som om en viss planlöshet karakteriserar priskontrollnämndens åtgärder i detta avseende.

För att ge ett litet exempel på hur saken sköts från priskontrollnämndens sida vill jag peka, att priset på trådspik den 31 januari innevarande år sänktes med 2 % för att sedan höjas den 21 maj med 16 %, dock först efter synnerligen långvariga förhandlingar. Orsaken till denna i och för sig stora men likväl otillfredsställande prishöjning var helt enkelt den, att fabrikanterna inte sedan prisstoppet genomfördes fått företa någon som helst höjning på annat än själva råvaran, valsstråden. Herr statsrådet påpekar, att

priskontrollnämnden meddelat honom, att majoriteten av spikfabrikanterna äro nöjda med den nuvarande prissättningen, som kom till stånd den 21 maj med ledning av kalkylerna från de större industrierna. Detta är en tolkning av förhållandet från priskontrollnämndens sida som inte alls förvånar mig. Det riktiga förhållandet torde emellertid nog bäst uttryckas så, att fabrikanterna långt ifrån att vara nöjda nu finna priserna avsevärt bättre än vad de voro före den 21 maj. Att fabrikanterna avböjde priskontrollnämndens erbjudande att behandla frågan om prissättning å dragen järntråd samtidigt med förhandlingarna om trådspik berodde uteslutande därpå, att fabrikanterna fruktade, att frågan om spikpriset därigenom skulle komma att förhållas ytterligare. Detta faktum talar ju sitt eget tydliga språk om att priskontrollnämnden verkligen skött dessa förhandlingar oklokt och långsamt, så långsamt att fabrikanterna inte vågade ta upp ännu en fråga samtidigt. Frågan om priset för järntråd är sålunda fortfarande svävande. Detta medför naturligtvis att leveranser av järntråd kunna ske endast i begränsad omfattning, så mycket mer som priset på råvaran, valsstråden, i dagarna ytterligare höjts. Det kan alltså befaras, att om priskontrollnämnden ytterligare förhållas ärendet risk finnes för en ännu större brist på spik och järntråd än den jag påtalat.

Av statsrådets svar som helhet framgår för övrigt, att tillgången på valsstrådsprodukter inte kan påräknas förbättrad inom den närmaste framtiden utan snarare försämrad. Det kan ju betecknas som en berömvärd uppriktighet från statsrådets sida, att han framtid deklarerar, att vi trots den stora bristen på järntrådsprodukter inom landet likväl måste räkna med att stimulera och öka den valutaskapande exporten av trådmanufaktur. Det svaret

Svar på interpellation ang. priskontrollnämndens beslut om priserna på järnmanufaktur.

synes mig emellertid ingalunda kunna tillfredsställa de krav på de makthavandes sätt att handha försörjningen av för industrien och jordbruket livsnödvändiga produkter som man torde ha rätt att ställa.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**: Herr talman! Detta är en fråga som man för all del skulle kunna ta upp en stor och lång debatt om. Produktionen av vals-tråd i vårt land har gått ned från 1944, när den var uppe i ungefär 88 000 ton, till 1947, då den var nere i 58 000 ton. Bakom denna nedgång ligger hela problemet om arbetskraftsbristen i finvalsverken, där arbetskraftsbristen är mest markerad. Man kan ju inte bara kommandera fram de och de kvantiteterna, utan man har att konkurrera om arbetskraften på ungefär lika viktiga områden. Vi ha produktionen i fin- och mediumvalsverken, som även går till lantbruksmaskinerna och till redskapsfabrikanterna. Det är känt för herr Östlund genom åtskilliga interpellationer, jag tror i båda kamrarna, att man krävt, att försörjningsmyndigheterna på något sätt skulle ordna det så, att våra fabrikanter av lantbruksmaskiner och redskap få större tilldelning av järn. Samtidigt framställas anspråk från byggnadsindustrien, att myndigheterna skola se till att finvalsverken producera mera valstråd, som i och för sig konkurrerar på många viktiga områden. Vidare ställas från andra produktionscentra krav på att valsverken skola fabricera den järnplåt de behöva. När det sedan visar sig, att arbetskraftsbristen varit så pass markerad, att man får köra med ett eller två skift, där man tidigare regelmässigt kunnat driva med tre skift, förstår man ju, att resultatet måste bli en total nedgång. Man står då inför problemet var inskränkningar skola göras, då behov av ifrågavarande

produkter gör sig gällande på olika områden och det är ungefär lika angeläget att tillgodose behovet på vart och ett av dessa områden, och ingen kan våga säga, att det ena skall äga prioritet framför det andra. Vi ha därför måst gå in för nedskärning på praktiskt taget alla områden, även på området för valstråden. Nu ha vi under de senare åren fått rätt stora importkvantiteter som ha subsidierat den nedåtgående inhemska produktionen.

Jag kan kanske glädja herr Östlund med att tala om att under tiden januari—april 1948 ha produktionssiffrorna inom landet för valstråd hållit sig glädjande högt uppe. När jag ändå avslutningsvis vågar säga, att man i detta läge inte bör göra sig några förhoppningar om att produktionen kan komma i ett något gynnsammare läge, är det närmast därför att det då skulle gå ut över andra ungefär lika angelägna produktionsområden, och när det gäller valstråden måste man ju ändå i första hand se till att man får det som behövs i emballage för massindustrien, dvs. den industri som är direkt dollar-skapande på exportsidan. Man kommer alltid i sista hand fram till en avvägning mellan exporten och den inhemska försörjningen.

Om herr Östlund i proposition nr 286 ser efter hur exporten har utvecklats här i landet under de senaste tio åren, framför allt om han läser under rubriken »Varor ur den svenska järnindustrien», finner han en siffra, som är ganska nedslående. Vår export minskar för varje år som går, och vi kunna i längden inte klara vårt valutaproblem, om vi vid alla tillfällen sätta de inhemska försörjningsbehoven i prioritet. Vi äro nu i ett läge, då det är riktigt att säga, att vissa viktiga försörjningsområden i vårt land måste finna sig i att stryka på foten för att vi skola kunna få fram den valutaskapande export som skall ge oss pengar till andra

Svar på interpellation ang. ransoneringen av tvål och tvättmedel.

försörjningsvaror som äro ännu viktigare.

Herr ÖSTLUND: Herr talman! Jag ville bara understryka vad jag sade i mitt tidigare svar om den betydelse som just denna valstråd har, i synnerhet för jordbrukets vidkommande. Jag får beklaga, att vårt valutaläge är sådant, att vi t. o. m. måste använda denna export av valstråd för att förstärka vår valuta. Det är inga trevliga framtidsutsikter ur jordbrukets synpunkt att vi inte skola få tillgång till detta viktiga material. Jag kan endast erinra om att det förut var ganska vanligt, att man fick arbeta veckor och månader för att sätta upp ett stängsel kring kreaturens bete, medan numera en 12- eller 14-års pojke kan sätta upp t. o. m. mycket långa stängsel utan biträde av mera kvalificerad arbetskraft.

Jag vill därför nu sluta med att an hålla, att herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet beaktar just dessa synpunkter och gör det möjligt att få fram detta för elstängsel så viktiga material i största möjliga utsträckning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10.

**Svar på interpellation ang. ransonerings-
ringen av tvål och tvättmedel.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Hagberg i Malmö frågat mig, om jag anser att livsmedelskommissionens åtgöranden i fråga om behandlingen i ransoneringshänseende av vissa partier importerad tvättvål står i överensstämmelse med de principer om likaberättigande, som uppbära svensk lagstiftning och vilka även böra gälla i fråga om ransoneringsystemet, även-

som om jag hade för avsikt att vidtaga åtgärder för åstadkommande av rättelse.

Till svar härå får jag anföra följande.

Ransoneringen av tvål och tvättmedel torde alltid ha varit och är väl alltjämt en av de ransonerings, som känns hårdast av allmänheten. Trots kontinuerliga ansträngningar att öka tillgången på råvaror, fetter och alkali, som erfordras för framställningen av tvål och tvättmedel, har det emellertid så långt ifrån varit möjligt att öka tilldelningen att ransonerna tvärtom måst skäras ned, så att de nu äro mindre än under krigsåren. Och för att kunna hålla de nuvarande tilldelningarna har det till och med varit nödvändigt att för tekniska ändamål använda fett, som annars kunnat gå till margarintillverkningen. Under 1947 har sålunda en kvantitet, motsvarande icke mindre än 7 000 ton matfett, måst överföras till den tekniska sidan. Under sådana förhållanden är det givet, att man varit angelägen om att tillvarataga alla möjligheter, som erbjudit sig, att genom import tillföra vårt land tvål och tvättmedel eller råvaror för deras framställning. I den mån råvarorna utgöras av fettämnen äro de emellertid underkastade internationell ransoning, och de mängder som tilldelats vårt land ha icke på långt när kunnat täcka våra behov. Tvål och tvättmedel däremot äro fria från internationell reglering, och man har därför med tillfredsställelse begagnat de möjligheter, som erbjudit sig att importera vissa kvantiteter tvål från Belgien och Storbritannien. Sålunda importerades hösten 1947 300 ton hushållstvål av förstklassig beskaffenhet från Belgiska Kongo. I nu gällande avtal med Belgien finnes en kontingent om 1 000 ton av samma slags tvål och med enahanda ursprung inskriven. Härav har 450 ton licensierats och även inkommit till riket. Från England har på innevarande års avtal inkommit 1 050 ton tvättvål. Ytterligare

Svar på interpellation ang. ransoneringen av tvål och tvättmedel.

tvålimport från dessa båda länder är i nuvarande valutaläge icke aktuell.

Vad försäljningspriset på importtvålen beträffar, har detta satts ungefär i höjd med det som gällt för svensk s. k. *tvättvål special och tvättpulver special*, vilka hålla samma fetthalt men tillverkas av sekunda råvaror. Då importpriset varit lägre har mellanskillnaden tillgodoförts clearingkassan för fetvaror.

När det gällt att bestämma på vad sätt man lämpligast skulle tillföra de svenska konsumenterna de kvantiteter tvättvål, som sålunda importerats i år, sammanlagt 1 500 ton, har man haft att taga flera olika synpunkter under övervägande. Till att börja med må nämnas, att vederbörande importörer under de diskussioner med statens livsmedelskommission, som fördes angående importen, uttryckligen framhöll, att en import kunde komma till stånd, endast om varan finge försäljas kupongfritt. För kupongfri försäljning talade vidare dels att det var frågan om ganska begränsade mängder — som ovan nämnts, två sinsemellan olika partier — och dels i synnerhet önskan att ej ytterligare betunga handeln med ännu en ransonering. Det hade nämligen av flera skäl knappast låtit sig göra att lägga in denna engelska och belgiska tvål i den ordinarie ransoneringen av tvål och tvättmedel, utan man hade nödgats ordna med en särskild kupong för ändamålet. Och det ville man som sagt undvika, något som jag skulle tro att både handeln och allmänheten ha anledning att hälsa med tillfredsställelse.

Interpellanten har gjort gällande, att de svenska tvålfabrikanterna lidit ekonomiskt avbräck genom att efterfrågan på den svenska kupongbelagda tvättvålen minskats och försäljningen av svenska kupongfria produkter av hithörande slag, vilka äro av lägre kvalitet än den utländska kupongfria tvålen, så gott som avstannat, sedan denna senare kom i handeln. Huruvida några verk-

liga ekonomiska förluster kunna sägas ha tillskyndats de svenska fabrikanterna genom den import som skett torde väl vara mycket diskutabelt. Så länge vår försörjning av tvål och tvättmedel är så otillfredsställande som för närvarande, föreligger näppeligen någon risk för att några tvålkuponger frysa inne. Möjligen kan man tänka sig att en viss förskjutning av tvålköpen mot kupong skett i riktning mot finare toalettvål, men om så skett, torde någon anledning till klagomål från fabrikanternas sida icke finnas, snarare tvärtom. Och då som förut framhållits en viss clearingavgift kunnat uttagas på den importerade tvålen, kommer beloppet det svenska folkhushållet till godo.

Sammanfattningsvis vill jag säga, att jag anser att de fördelar, som folkhushållet och allmänheten haft av att vissa kvantiteter god tvättvål kunnat importeras från utlandet och ställas till konsumenternas förfogande utan ytterligare kupongbesvär, varit vida större än de olägenheter, som på detta sätt eventuellt kunna ha tillskyndats den svenska tvål- och tvättmedelsindustrien. Att här draga in principfrågor av mera allmän räckvidd synes mig vara att överdriva frågans betydelse och ägnat att skymma blicken för vad som väl ändå är det väsentliga i detta sammanhang, nämligen att allmänheten beretts tillfälle att fritt köpa en eftertraktad och nyttig vara, på vilken tillgången icke kan sägas vara alltför riklig.

Av vad jag här sagt torde också framgå, att jag icke anser påkallat vidtaga någon ändring i de regler, som hittills gällt angående försäljningen av de partier utländsk tvättvål, varom här är fråga. Om icke ytterligare import av större omfattning än den ifrågavarande skulle bli aktuell, anser jag icke påkallat att tillämpa andra grunder för behandlingen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Svar på interpellation ang. ransoneringen av tvål och tvättmedel.

Härefter yttrade:

Herr HAGBERG i Malmö: Herr talman! Jag ber att få tacka folkhushållningsministern för svaret på min interpellation. Jag har naturligtvis ingen erinran att göra mot den teckning av vårt försörjningsläge som statsrådet givit. Statsrådet understryker, att läget är bekymmersamt. Det är det förvisso på detta område liksom på en lång rad andra områden i vårt land, och allmänheten själv har inte kunnat undgå att konstatera detta bekymmersamma läge i och med att kupongtilldelningen nu är väsentligt mindre än under krigsåren, en i och för sig föga glädjande utveckling. Ur allmänhetens synpunkt och med hänsyn till de omständigheter som jag här påpekat hade det varit välkommet, om de hittillsvarande knappa tillgångarna på tvål och tvättmedel kunnat ökas och om hushållen fått ökad tillgång till dessa varor. Det är alltså, herr statsråd, inte importen såsom sådan som jag anmärkt på — det har jag också försökt understryka i min interpellation — utan jag har vänt mig mot livsmedelskommissionens åtgärder i denna sak, åtgärder som jag inte tycker stå i riktigt god överensstämmelse med de principer om likaberättigande som uppbara den svenska lagstiftningen och vilka enligt min mening och, antar jag, enligt allas vår mening även böra gälla i fråga om ransoneringsystemet, så länge vi nu skola ha det kvar.

Innan jag övergår till några korta betraktelser rörande den principiella sidan av detta ämne, skall jag be att få framföra ett par reflexioner rörande några avsnitt av statsrådets svar till mig.

Statsrådet framhöll, att vederbörande importörer under diskussionen med livsmedelskommissionen uttryckligen framhöll, att import av den tvål vi här tala om kunde komma till stånd, som herr statsrådet sade, endast om den finne säljas kupongfritt. Herr statsrådet

har emellertid, som framgår av början av svaret, uttalat att försörjningsläget, vilket jag också underströk för ett ögonblick sedan, i fråga om tvål och tvättmedel varit och alltjämt är synnerligen knappt. Under sådana förhållanden förefaller det åtminstone mig en smula egendomligt, om inte den importerade engelska tvålen, som är av utomordentligt god kvalitet och som betingar ett i jämförelse med den svenska tvålen fullt skäligt pris, kunnat försäljas på den svenska marknaden, även om tvålen i likhet med den som tillverkas inom landet varit kupongbelagd.

Jag skulle i detta sammanhang också gärna vilja påpeka, att importen av denna vara varit mycket begärlig, men — och det är en observation som man nödgas göra i detta sammanhang — märkligt nog är det endast ett fåtal importörer som kommit i fråga, när det gällt att erhålla importlicens, och att så varit fallet tycks ha väckt en viss uppmärksamhet. Säkerligen skulle åtskilliga andra intresserade importörer ha anmält sig, om importen kunnat äga rum obehindrat, även om tvålen inte varit kupongfri.

Vidare skulle den kupongfria försäljningen motiveras med, att det var fråga om ganska begränsade kvantiteter importerad tvål. Statsrådet vitsordar emellertid, att i år har man hittills importerat sammanlagt omkring 1 500 ton tvättvål, därav ungefär 1 050 ton från England, om jag inte missminner mig, och resten från Belgien. Denna kvantitet måste nog i alla fall anses som relativt betydande, om man betänker, att hela den svenska tillverkningen av ransonerad tvål, såväl tvättvål som toalettvål, år 1947 utgjorde ca 8 000 ton. Att döma av statsrådets svar tycks det vara meningen, att nyssnämnda kvantitet, 1 500 ton, därest valutatilgången medger det, skall ytterligare ökas.

Statsrådet framhöll också, att det torde vara mycket diskutabelt, huruvida några verkliga ekonomiska förluster

Svar på interpellation ang. ransoneringen av tvål och tvättmedel.

kunna sägas ha tillskyndats de svenska fabrikanterna genom den import som skett och som jag påtalat. Det är naturligtvis givet, som statsrådet framhåller, att några tvålkuponger i nuvarande försörjningsläge knappast frysa inne. Tvål- och tvättmedelsmarknaden som sådan har kanske såtillvida inte gjort någon ekonomisk förlust, men det väsentliga i detta sammanhang är, att de svenska fabrikanternas tillverkning och försäljning av kupongfri tvättvål och över huvud taget kupongfria tvättmedel avsevärt gått ned, därför att det finns en vida bättre importerad produkt på marknaden, vilken importerats i stora kvantiteter och säljes till fullt konkurrenskraftiga priser.

Jag har fått några uppgifter, vilkas riktighet jag inte tror mig ha någon anledning att ifrågasätta, att för vissa varuslag nödgas de svenska fabrikanterna konstatera en nedgång på mellan 50 och 20 procent.

När folkhushållningsministern vidare förklarar, att en viss förskjutning av tvålköpen mot kuponger skett i riktning mot finare toalettvål, som det heter i svaret, är det givetvis omöjligt att utan närmare utredning med någon bestämdhet yttra sig därom, men så mycket är nog klart, att även om en sådan förskjutning i vissa fall skulle ha inträffat är det visst inte säkert, att fabrikanterna i allmänhet fått någon nytta av denna förändrade inriktning av allmänhetens efterfrågan, och detta redan av det skälet, att alla fabrikanter tillverka inte vad statsrådet benämner finare toalettvål.

Jag skall så till sist, herr talman, nämna några få ord rörande själva principfrågan, som för mig givetvis är det väsentliga i detta sammanhang. Herr statsrådet har enligt min uppfattning gått förbi principfrågan med en som jag nog tycker ganska lätt hand. Jag nödgas dock slå fast, att här otvivelaktigt föreligger en diskriminering av den svenska produktionen på impor-

tens bekostnad. Det likaberättigande som bör vara grunden för ett ransoneringssystem är knappast för handen. Den svenska tvättmedelsindustrien är inte berättigad — det framgår ju alldeles otvivelaktigt av svaret — att för kupongfri försäljning tillverka tvättvål med samma fetthalt och av samma råvara som den importerade tvättvålen. Den svenska tvättmedelsindustrien är inte ens berättigad att använda den importerade engelska och belgiska tvålen som råvara vid tillverkning av kupongfri toalettvål.

Det väsentliga i de anmärkningar jag tillåtit mig framställa är just, att den svenska industrien i detta hänseende behandlats annorlunda än man ansett sig böra behandla importen.

Mot importen som sådan, det vill jag än en gång understryka, har jag inte riktat någon som helst anmärkning vare sig i min interpellation eller nu. Jag tror, att den varit bra, och att vi skola vara tacksamma för att den kunnat komma till stånd. Det är själva principfrågan jag vill fästa uppmärksamheten på, och jag kan, herr talman, inte låta bli att beklaga, att herr statsrådet i principfrågan ställt sig på en enligt min mening negativ ståndpunkt.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Bakgrunden till hela detta problem är den knapphet på fetträvaror, som för närvarande råder. Därför få tvålfabrikanterna inte så mycket råvaror som de önska, utan de få en tilldelning, som livsmedelskommissionen ganska strängt och restriktivt ransonerar och licensierar. På dessa prima fetträvaror tillverka de sedan tvålarna i de högre prislägena, och jag kan upplysa herr Hagberg om att man kan konstatera en mycket bestämd förskjutning mot just dessa prislägen enligt en utredning som gjorts av priskontrollnämnden i samband med fixeringen

Svar på interpellation ang. ransoneringen av tvål och tvättmedel.

och fastställandet av de så mycket omdiskuterade tvålmarginalerna. Det är en frapperande konsumtionsförskjutning mot de högre kvaliteterna som ägt rum.

Då kan man fråga, huruvida fabrikanterna få någon större vinst av att tillverka dessa dyrare varor. Det få de kanske inte alltid, men å andra sidan ha de fått sina intressen i hög grad tillgodosedda vid prissättningen — det föreligger en ganska färsk uppgörelse mellan priskontrollnämnden och fabrikanterna om de nya tillverkningspriserna, och jag har inte hört några som helst klagomål från fabrikanternas sida mot den prissättningen.

Sedan komma vi till problemet om den ransoneringsfria tvålen, som göres av sekunda råvaror här i landet och följaktligen säljes utanför ransoneringen. Det är då främst s. k. tvättvål special och tvättpulver special som kommit i blickpunkten med hänsyn till att de legat i samma prisläge som den importerade tvålen. Här säga nu importörerna till livsmedelskommissionen och i uppvaktningar till mig personligen, att skola de bli tvingade att sälja denna importtvål under ransonerung, taga de inte risken av att ta in den i landet, eftersom de inte äro säkra på att de svenska konsumenterna äro beredda att använda sina tvålkuponger till den engelska och belgiska tvålen. Jag tror också det är riktigt, eftersom behovet av kvalificerad tvål är så markerat, att om man fört in importtvålen i ransonerungen utan en speciell anordning hade det förelegat stora risker för att tvålen fått ligga osåld. Kupongerna hade inte räckt till. Därför hade det blivit nödvändigt att göra en speciell kupong för importerad tvål och dela ut denna bland alla landets konsumenter, och det är klart, att det skulle bli ganska besvärligt, när vi ha en befolkning på bortåt 7 miljoner människor, att dela den här importkvantiteten på 1 500 ton och göra det på det sättet, att

en speciell kupongredovisning för engelsk och belgisk tvål skulle klara hela systemet.

Vissa distributionssvårigheter ha alltid förelegat. Varje enskild medborgare skulle då ha rätt att kräva, att den här tvålen skulle finnas i hans affär. Det är ingen tvekan om att man skulle ha fått ta till en ganska omfattande distributions- och regleringsverksamhet från myndigheternas sida för att reda ut detta tillfredsställande, så att varje enskild konsument kunde få sin rätt och sin tilldelning av denna tvål.

Det hade varit enklare om man kunnat placera in denna kvantitet på de vanliga kupongerna för svensktillverkad tvål, men jag fick mycket tydliga besked av importörerna om att det ville de inte vara med om, eftersom de då hade riskerat att få ha tvålen osåld. Då ser jag problemet på detta sätt: Skall man undanhålla folkhushållet och de svenska konsumenterna denna tvål, som är bättre än den oransonerade tvål vi själva tillverka, och som dessutom är så pass mycket billigare i importpris, att vi kunnat få ett överskott till statskassan för varje kilo tvål som importerats och ändå kunnat sälja den till samma pris som de oransonerade svenska tvättmedlen? När jag övervägde detta, ansåg jag försörjningssynpunkterna så avgörande, att jag fann det försvarbart att gå den här vägen.

Jag måste säga, att det är mycket tvivelaktigt, huruvida en liknande situation uppstår i fortsättningen med hänsyn till att vår handelsbalans på England är så ansträngd. Jag föreställer mig, att det är andra varor än tvättvålen som komma i förgrunden i vår handelsdiskussion med England. Det samma är förhållandet i fråga om vår handelsbalans med Belgien. Följaktligen är det troligt, att man genom valutabegränsningen får detta till en engångsåtgärd. Skulle det visa sig att problemet reses på nytt blir det, såvitt jag kan förstå, samma problemställning

Svar på interpellation ang. vårt försörjningsläge.

som vid det första avgörandet. Jag föreställer mig, att folkhushållets och konsumenternas intressen måste gå framför intresset hos de fabrikanter, som tillverka den oransonerade tvättvälen.

Herr HAGBERG i Malmö: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att herr statsrådet icke är vidare benägen att utöka ransoneringsapparaten på detta område ytterligare för att på det sättet få in denna import under kupongerna. Det är skäl som jag för min del måste respektera. Men de beröra ju, måste jag säga, knappast kärnpunkten i problemet. Ty sakläget är ju dock detta, att här importera vi en tvål, som inom landet får försäljas utanför ransoneringsapparaten, medan de svenska fabrikanterna också tillverka en tvål, som får försäljas utanför ransoneringsapparaten. Men dessa tvålvaror äro tyvärr icke jämförbara, därför att den svenska varan är av sekunda kvalitet, under det att den importerade kupongfria varan är av prima kvalitet. Därav måste ju följa, att efterfrågan på den svenska varan — vars pris är ungefär detsamma som på den importerade varan — måste bli svagare än den annars skulle ha blivit.

Jag konstaterar alltså, att den svenska tvättmedelsindustrien icke är berättigad att för kupongfri försäljning tillverka tvättvål av samma kvalitet som den importerade tvättvälen.

Men så tillkommer ytterligare en omständighet, som jag finner en liten smula anmärkningsvärd. Det är den, som jag antydde redan i mitt föregående anförande, att den svenska tvättmedelsindustrien ej ens är berättigad att använda den importerade engelska eller belgiska tvättvälen som råvara vid tillverkning av kupongfri svensk tvättvål. Man får köpa den kupongfritt, men den svenske fabrikanten får icke använda denna kvalitetsvara för att på basis av den göra en användbar svensk produkt.

Det är ett mysterium inom ransoneringsväsendet, som jag för min del icke kan tränga igenom.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11.

Svar på interpellation ang. vårt försörjningsläge.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRANG, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Hedlund i Rådombeslut i en den 29 juni dagtecknad, till mig riktad interpellation framställt frågan, om jag är i tillfälle att lämna en redogörelse för vårt försörjningsläge och meddela, huruvida det nu bedömes sådant att lättnader i varuransonereringen äro att vänta inom den närmaste tiden.

Då jag nu går att besvara denna interpellation, får jag till att börja med erinra om att utförliga redogörelser för viktiga sidor av vårt försörjningsläge för kort tid sedan i olika sammanhang framlagts för riksdagen. Då det knappast torde vara något allmänt intresse att på detta långt framskridna stadium av riksdagsarbetet tynga förhandlingarna med en vidlyftig upprepning av de fakta och synpunkter, som redan delgivits riksdagen, skall jag i mitt svar begränsa mig till att helt kort erinra om dessa helt nyligen lämnade redogörelser.

Till propositionen nr 275 angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område var på sedvanligt sätt fogad en promemoria över jordbrukets inkomster och kostnader. Denna innehöll bland annat en förkalkyl över inkomst- och kostnadsutvecklingen under produktionsåret 1948/49. De kvantiteter inhemsk livsmedel, som enligt denna förkalkyl — under förutsättning av normala väderleksbetingelser — kunna beräknas bli producerade under år 1948/49, framgå med lätthet av tabell 7 på sidan

Svar på interpellation ang. vårt försörjningsläge.

122 i nämnda proposition. Då denna tabell även innehåller motsvarande uppgifter dels för produktionsåret 1938/39, dels för produktionsåren 1946/47 och 1947/48, kunna de nu sannolika förskjutningarna i livsmedelsförsörjningen med lätthet avläsas i densamma.

I anslutning till dessa beräkningar rörande inkomstutvecklingen inom jordbruket har livsmedelskommissionens utredningsbyrå vidare verkställt vissa beräkningar rörande livsmedelskonsumtionen åren 1947 och 1948. Dessa beräkningar ha ställts till nationalbudgetdelegationens förfogande och i sina huvuddrag framlagts i den till proposition nr 286 fogade översikten över det ekonomiska läget. Av denna översikt kan inhämtas, att tillförseln av födo- och njutningsämnen mellan 1947 och 1948 beräknas minska med omkring 360 miljoner kronor, räknat i 1947 års medelpriser, samt att mer än tre fjärdedelar av denna nedgång hänför sig till en väntad minskning av importen av åtskilliga varuslag, såsom färsk och torkad frukt samt kaffe och vissa kolonialvaror. Beträffande inom landet producerade livsmedel säges i översikten: »Tillgången på ett flertal inom landet producerade varuslag, däribland bröd, mjölk, margarin, potatis, grönsaker, fläsk och charkuterivaror, beräknas bli oförändrad eller något förbättrad. Däremot torde tillförseln av smör samt nöt- och kalvkött komma att sjunka».

Dessa beräkningar grunda sig på antagandet, att vi i år erhålla en normal skörd. Någon annan grund för en beräkning av våra livsmedelstillgångar under det närmaste året finnes för närvarande icke. Såsom herr Hedlund säkerligen har sig bekant har på sedvanligt sätt en arealinventering verkställts i början av juni månad och skörderapporter avgivits per den 15 juli. Dessa uppgifter bearbetas nu av livsmedelskommissionen, som i början av augusti brukar kunna framlägga en på detta material grundad skördeuppskattning.

Först då så har skett kunna utsikterna för vår livsmedelsförsörjning och möjligheterna till eventuella lättnader i rationeringarna närmare bedömas.

Vad angår nu förutsebara förskjutningar i tillgången på industriella råvaror tillåter jag mig hänvisa till de uppgifter, som härom lämnats av nationalbudgetdelegationen (sidorna 14—21 i bil. B till propositionen 286) i dess redogörelse för det ekonomiska läget. Beträffande utvecklingen på bränsleförsörjningens område lämnas en redogörelse av statsrådet Ericsson i svar på en interpellation av herr Pehrsson-Bramstorp.

Vidare yttrade:

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! Jag tackar chefen för folkhushållningsdepartementet för svaret. Det var ett magert svar — det måste jag säga — även om jag betraktar ett par av de tidigare här i dag lämnade svaren som komplement till detta svar.

Vad som kan vara anledning till knapphändigheten undandrar sig naturligtvis mitt bedömande. Det kan ju bero på att interpellationen väcktes rätt sent. Man kan också tänka sig, att herr statsrådet menade, att frågan icke hade så förfärligt stort allmänt intresse. I så fall skulle jag ju vilja anmäla en helt avvikande mening. Jag tycker nog att saken berör allmänheten i så pass hög grad, att även om man ej haft mer än 14 dagar på sig att författa ett svar kunde det ha blivit någorlunda utförligt. Det innehåller i stort sett bara hänvisningar till några tablåer. Det är klart, att man kan ur dem läsa ut en hel del. Men man vill veta åtskilligt mera. Så är fallet inte blott beträffande mig själv utan i all synnerhet önskar allmänheten säkerligen få en ingående orientering. Och en sådan här information, som gives i form av ett svar på en interpellation, får väl närmast anses riktad till den svenska allmän-

Svar på interpellation ang. vårt försörjningsläge.

heten. Jag är övertygad om att det svenska folket vill veta en hel del i dessa frågor. Den uppfattningen har jag bibragts av vad som förekommit i pressen under den sista tiden, där man ganska ivrigt diskuterat ransoneringsfrågorna. Alldeles särskilt har man gjort det när man har uppmärksammat, att det fattiga Finland tyckes vara berett att slopa en hel del av sina ransoneringar.

När jag nämner Finland i detta sammanhang, vill jag icke för min del ha uttalat någon ståndpunkt. Jag kan mycket väl förstå den inställningen, att man menar att vi skola spara och lagra. Men det hade varit intressant att höra vad herr statsrådet haft för synpunkter på en sådan sak som denna. Om vi få en mycket god skörd, anser statsrådet då, att vi skola öka ransonerna eller att det är klokare att arbeta på som vi ha det och söka lagra upp litet grand?

Som svaret nu blivit avfattat innehåller det ju föga av värde för allmänheten. Skulle man säga något ytterligare skulle det väl vara, att det kanske närmast är ägnat att förbrylla. I svaret återopas sålunda en viss översikt och att vi av den kunna inhämta, att tillförseln av födo- och njutningsämnen mellan 1947 och 1948 beräknas minska med omkring 360 miljoner kronor samt att mer än tre fjärdedelar av denna nedgång hänför sig till en väntad minskning av importen av frukt, kaffe och vissa kolonialvaror.

Vad skall allmänheten draga för slutsats av ett sådant meddelande? Innebär det att ransonerna på dessa varor komma att minskas generellt? Innebär det att bara kafferansonerna komma att gå ned? Eller innebär det att vi få ungefär oförändrade ransoner av alla dessa varor?

I fråga om de livsmedel vi själva producera faller herr statsrådet slutligen tillbaka på den uppskattning som nyss skett och säger, att resultatet av den

samma icke blir bekant förrän i början av augusti. Jag hoppas, att när den dagen kommer då dessa uppgifter föreliggas svenska folket skall få ett något klarare besked.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få tacka för svaret.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÅNG: Herr talman! Ja, det kan ju hända, att herr Hedlund i Rådombetraktar svaret som magert och otillfredsställande, men jag vill till undvikande av varje missförstånd säga, att svarets korthet inte alls beror på någon bristande respekt för frågeställningen. Av helt naturliga skäl betraktar jag tvärtom det som den för mig personligen allra viktigaste politiska frågan, hur vårt lands försörjningsläge är; detta är ju självfallet med den position jag har inom regeringen.

Men jag måste verkligen bekänna, att jag inte insett att det skulle ligga någon fördel i att vi nu ånyo skola stå och rekapitulera allt vad som sagts i fråga om försörjningsläget på livsmedelsfronten, industrifronten eller bränslefronten, eftersom ju detta i olika sammanhang redovisats inför riksdagen i så pass färsk och kuranta uppgifter, som över huvud taget kunnat lämnas. Det hela blir något annorlunda, när det ställs en konkret fråga, men här har det ställts en fråga över hela försörjningsfronten. Under sådana förhållanden ligger det faktiskt närmast till hands att redovisa de synpunkter, som lämnats från regeringens sida över försörjningsfrontens alla olika aspekter. Jag kan således tyvärr inte ge något besked utöver detta.

Nu säger herr Hedlund i Rådombetraktar, att det inte är han, som behöver svaret, ty allt detta har han självfallet reda på, utan att det är den svenska allmänheten, som behöver det. Men är det då nödvändigt, att herr Hedlund i Rådombetraktar går till mig och ber mig tala om för den svenska allmänheten hur saken ligger

Svar på interpellation ang. fiskerilånefonden.

till? Kan han inte göra det lika bra själv, när nu alla fakta i målet äro så kuranta de gärna kunna bli även för herr Hedlund i Rådomb? Jag tycker tvärtom, att det av vissa skäl skulle vara tacknämligt för herr Hedlund i Rådomb att få berättat dessa saker för den svenska allmänheten. Jag lovar att på min kant hjälpa till i denna upplysningsverksamhet under de månader vi ha framför oss.

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! Jag är tacksam för statsrådet Strängs goda uppsåt att vilja bereda mig tillfälle att glänsa inför den svenska allmänheten genom att lämna den besked i ransoneringsfrågorna.

Vad jag sade var, att interpellationssvaret innehöll en hel del hänvisningar till olika tabeller och att man ur dem kunde utläsa åtskilligt, men att man inte kunde utläsa allt. Bl. a. hämtar man ingen kännedom ur dem om statsrådets egen inställning till ransoneringarna. Mitt syfte med interpellationen var att den svenska allmänheten skulle få en redogörelse — den hade inte behövt vara lång — för hur man räknar med att det skall bli med ransoneringen av olika varugrupper. I fråga om de och de varorna kanske man kan räkna med oförändrade ransoner, i fråga om andra kanske vi kunna tänka oss en höjning, i fall skörden blir mycket god o. s. v., och på någon punkt kanske vi få räkna med en försämring. Ungefär i den stilen tror jag att svenska folket gärna hade sett svaret formulerat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12.

Svar på interpellation ang. fiskerilånefonden.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Utbult till mig framställt följande frågor.

Har statsrådet observerat, att i fonden för fiskerinäringens befrämjande (fiskerilånefonden) för budgetåret 1948/49 icke finnas tillgängliga medel till fiskerilån till högre belopp än ca 400 000 kronor?

Har statsrådet för avsikt att vid en eventuell höstriksdag hemställa om ett anslag på tilläggsstat av erforderlig storlek till fiskerilånefonden?

I anledning härav får jag meddela följande.

Från fiskerilånefonden ha under budgetåret 1946/47 utlånats 1 270 000 kronor och under budgetåret 1947/48 1 600 000 kronor. Till fonden ha inbetalats under 1946/47 1 220 000 kronor och under 1947/48 1 000 000 kronor. Då emellertid härutöver vissa ytterligare dispositioner träffats torde, såsom anförts i interpellationen, för närvarande endast omkring 400 000 kronor vara tillgängliga för de ändamål som fonden avser att fylla.

Detta läge har uppkommit genom att amorteringar inkommit med lägre belopp än väntat. Möjligen kunna under det innevarande budgetåret 1948/49 återbetalningar ske i större omfattning än tidigare. Däröfver kan emellertid ännu ingenting sägas. Av denna anledning torde det även vara för tidigt att nu uttala sig om behovet av ytterligare anslag för fonden. Regeringen kommer dock att uppmärksamma frågan och, om så skulle visa sig erforderligt, hos riksdagen hemställa om anslag på tilläggsstat till fonden.

Härpå yttrade

Herr UTBULT: Herr talman! Jag skall be att få tacka statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet för det svar jag fått på mina frågor. Jag

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

förstår väl, att svaret som sådant är det enda som statsrådet kunnat giva i det läge, vari frågan nu kommit.

Det hade varit tacknämligt, om jordbruksutskottet tillstyrkt och riksdagen bifallit motionerna om en ökning av fiskerilånefonden. Visserligen kunde man med det belopp, som det därvidlag var fråga om, inte ha kunnat fylla det ifrågavarande anslagsbehovet, men situationen hade dock varit bättre än den nu ter sig.

Man blev onekligen litet förvånad, när man fick höra, att till fiskerilånefonden en så stor summa som 800 000 kronor inbetalats till statskontoret. Blir det en höstriktsdag, kan frågan emellertid ordnas redan i år genom ett tilläggsanslag, men om så inte blir fallet kunna inte de som ha till uppgift att fördela lånen göra detta förrän riksdagen nästa år i vanlig ordning beslutat ett eventuellt tilläggsanslag. Detta betyder emellertid att fördelningen av lånen blir ganska mycket försenad. Det är att hoppas, att frågan kommer att ordnas på ett nöjaktigt sätt och att det belopp, som regeringen eventuellt kommer att äska, med hänsyn tagen till den ändring i lånemöjligheterna, som riksdagen i år beslutat, blir så kraftigt till-

taget, att förefintliga behov kunna fyllas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13.

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 20, konstitutionsutskottets memorial nr 31 samt särskilda utskottets memorial nr 2.

§ 14.

Herr TALMANNEN anförde: Enligt meddelande från vederbörande statsråd komma icke mindre än fyra interpellationssvar att lämnas vid plenum i morgon den 20 juli.

Med hänsyn härtill anser jag mig böra hemställa, att kammaren måtte besluta, att två gånger bordlagda ärenden skola utan hinder av bestämmelserna i 20 § i kammarens ordningsstadga uppföras främst på morgondagens föredragningslista.

Kammaren biföll denna hemställan.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 3.06 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Tisdagen den 20 juli.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 14 in-
nevarande juli.

§ 2.

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

position angående godkännande av överenskommelse angående ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

Genom en den 30 juni 1948 dagtecknad, till utrikesutskottet hänvisad proposition, nr 297, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 30 juni 1948 samt med överlämnande av

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

en den 3 juli 1948 undertecknad överenskommelse angående ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater, jämte därvid fogad bilaga och särskild noteväxling, äskat riksdagens godkännande av berörda överenskommelse med bilaga och noteväxling.

Till utskottet hade jämväl hänvisats dels en av herrarna *Öhman* och *Norling* inom första kammaren väckt motion, nr 436, i anledning av Kungl. Maj:ts nyssnämnda proposition, dels en av herr *Lager m. fl.* inom andra kammaren väckt motion, nr 611, i samma fråga. I motionerna hemställdes, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelsen om ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Förenta Staterna.

Utskottet, som till behandling i ett sammanhang upptagit ovan berörda proposition ävensom de bägge motionerna, hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 436 och II: 611, meddela av Kungl. Maj:t äskat godkännande av den med propositionen överlämnade, den 3 juli 1948 undertecknade överenskommelsen angående ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater jämte därvid fogade bilaga och särskilda noteväxling.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid: .

Herr **HAGBERG** i Luleå: Herr talman! I denna fråga, som handlar om en bilateral överenskommelse mellan Sverige och Förenta staterna i anslutning till den s. k. Marshallplanen, föreligger ett enhälligt utskottsutlåtande. Det föreligger också en motion eller rättare sagt två motioner med likalydande innehåll, som äro undertecknade av de kommunistiska representanterna i första och andra kammaren. Det verkar, som om

utrikesutskottet, när det behandlat motionerna, redan hade haft sitt utlåtande färdigskrivet. Det enda, som har behövt skrivas till, har varit numren på motionerna i ärendet. Följaktligen har utskottet icke besvärat sig med att taga upp till närmare granskning de invändningar, som rests mot det förslag till beslut, som i dag skall fattas. Redan detta är anmärkningsvärt.

När man vill bilda sig en mening om vad vederbörande inom utrikesutskottet anse får man alltså försöka hitta uttalanden på andra håll än i riksdagen.

Ett uttalande gjordes verkligen i riksdagen av herr *Ohlin*, när vi för några veckor sedan behandlade Sveriges anslutning till Pariskonventionen och när han karakteriserade beslutet som historiskt. En medlem av utskottet, herr *Skoglund* i *Doverstorp*, som samtidigt är högerpartiets vice ordförande, uttalade sig vidare på följande sätt i ett föredrag i söndags enligt det, som jag förmodar, välfriserade referatet i Svenska Dagbladet om Sveriges anslutning till Marshallplanen. Det heter: »Talaren erinrade om att vårt folk härigenom går in i en allt större ödesgemenskap med övriga icke kommuniststyrda folk i Europa och att vi både därigenom och genom att vi själva är i en sådan ekonomisk belägenhet att vi önskar utnyttja marshallhjälpen, kommer i närmare samarbete med västmakterna.» Detta är herr *Skoglunds* och — jag antager — även hans partis uppfattning om innebörden i det beslut riksdagen nu går att fatta.

Jag vill redan nu notera den nästan generade tystnad, som präglat den tidigare offentliga debatten om dessa frågor. Medan Marshallplanen dominerade världspressen, där hugg riktades åt båda hållen och där det pläderades för och mot densamma, teg man i allmänhet i den svenska. Ett par pressröster noterade vi dock från den tiden. Det var *Stockholms-Tidningen* och *Expressen*,

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

som båda uttryckte oro över den stora makt Förenta staternas regering får över de s. k. Marshall-ländernas ekonomiska liv. Eljest har man som sagt i allmänhet tegat. Medan man teg i den svenska pressen och i den offentliga debatten, förekommo någon enstaka gång i mycket omotiverade sammanhang uttalanden från enskilda regeringsledamöters sida, där man prisade planen. Men eljest teg man still.

Nu har åtminstone en del av regeringspressen ansett sig böra säga några ord om det beslut riksdagen går att fatta. Den har i allmänhet framställt saken så, att beslutet är en konsekvens dels av Sveriges deltagande i Pariskonferensen, dels av det beslut riksdagen fattade för några veckor sedan om Sveriges deltagande i Parisorganisationen. Detta är precis vad vi sagt. Det var även den motiveringen vi hade när vi ville att riksdagen skulle uppskjuta beslutet för några veckor sedan på grund av det nära samband som finns mellan detta och det beslut som skall fattas i dag — utom det att dagens beslut enligt vår mening medför mycket större konsekvenser och är ännu mera omfattande än det tidigare beslutet.

Om jag går över till att beröra några av regeringspressens uttalanden, kanske jag skall börja med Morgon-Tidningen, där den enligt egen tidigare framställning mycket proamerikanske Rickard Lindström fungerar som tillfällig ledarskribent. Han konstaterar, att Förenta staterna kan »i viss mån blanda sig i vårt ekonomiska handlande. Amerikanska skola kunna bestämma vissa villkor för vår exporthandel och skola ha möjlighet att influera på våra former för patenträtt. Det öppnas för dem vägar till kontroll över svenskt ekonomiskt liv». Rickard Lindström är samtidigt medlem av utrikesutskottet och har undertecknat det utlåtande som föreligger i dag. Därför anser jag, att även om han i stort sett försvarar en anslutning, des-

sa hans reservationer böra komma med i riksdagens protokoll.

Egentligen har jag bara hittat en socialdemokratisk tidning, som är oförbehållsamt nöjd. Det är Dala-Demokraten. Östergötlands Folkblad, som också som ledarskribent har en medlem av denna kammare och av utrikesutskottet, tycks beklaga att det blivit diskussion om saken tack vare kommunisterna. Men den framhåller också, att »vissa bestämmelser i avtalstexten kunna förvisso vid en hård tillämpning bli besvärande för den svenska exporten». Den tillägger sedan, att »man kan hysa betänkligheter även i ett par andra punkter». Tidningen Folket konstaterar mitt i all lovsången, att hinder kunna resas »mot vissa prisstödjande åtgärder» — det gäller naturligtvis jordbruket. Arbetarbladet i Gävle, som polemiserar mot tidningen Ny Dag, har funnit att »Ny Dag fått visst stöd genom avtalets formulering, som givit en del paragrafer en märklig och direkt olustig karaktär». Tidningen skriver också, att »kravet på likformighet i avtalstexten har givit det svenska avtalet en mera långtgående och krävande karaktär än som varit ekonomiskt motiverat». Ja, detta är också vad som sagts i den kommunistiska motionen och i den pressdebatt, som från den kommunistiska pressens sida har förts.

Men man har en tröst, och denna tröst i bedrövelsen är den s. k. Havana-stadgan. Jag nöjer mig med att säga, att denna ännu icke blivit föremål för riksdagens behandling. Men med en sak, som ännu icke behandlats av riksdagen, anser man sig kunna vifta bort de starka sakliga invändningar, som kunna ur svensk synpunkt resas mot ett sådant beslut, som man rekommenderar riksdagen att fatta. Jag vill endast erinra om att Havanastadgens krav på raserandet av handelshinder måste bli ett stöd för den starkaste industrimakten och den starkaste exporterande

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

jordbruksmakten, alltså för Amerika, och kommer att vara ett mycket svårt hinder för åtgärder, som åsyfta att exempelvis stödja en del av vårt näringsliv, främst jordbruket.

En tidning, folkpartiets organ Västmanlands läns tidning, förklarar efter diverse framförda betänkligheter, att vi i alla fall kunna trösta oss med att det blir amerikanska gentlemän vi få att göra med när det gäller att tolka avtalstexten i framtiden. Jag tror att de amerikanska gentlemännen komma att lika målmedvetet som de hittills gjort försvara de amerikanska — eller vad som anses vara de amerikanska — intressena i handelspolitiken. Jag vill erinra om att vi för vår del haft mycket stora besvärligheter på grund av den målmedvetenhet, varmed dessa amerikanska gentlemän skött detta sitt försvar. Jag erinrar om hur sedan regeringen i mars månad i fjol tvingades att införa importstoppet — den svenska importen från Förenta staterna — tack vare eller i vart fall i mycket hög grad på grund av de amerikanska gentlemännens bevakande av de amerikanska intressena under första halvåret av importstoppet i det närmaste fördubblades jämfört med motsvarande halvår 1946. Jag erinrar om hur regeringen fått korrigera sin egen importplan på grund av de amerikanska kraven på export av umbärliga amerikanska varor, vilka regeringen själv ansett att vi gott och väl kunde undvara. När Italien, för att nämna ännu ett exempel, vars export till en tredjedel består av frukt, tvingas att importera amerikansk frukt i stora kvantiteter som ett led i Marshallplanen tror jag icke att vårt lilla land har någon anledning att med särskilt stora förhoppningar se fram mot de framtida uppgörelser, som Marshallplanen kommer att ställa i utsikt. Amerikanerna ha själva genom prisstegringar redan tagit in lika mycket i mervinster som hela det belopp,

vilket enligt Marshallplanen kommer att åläggas dem att leverera i form av krediter och s. k. gåvor, vilka tydligen skola återbetalas i någon form.

Vad det gäller och kommer att gälla är naturligtvis en mycket hård kamp om marknader och råvarukällor. När krisen sätter in, kommer U. S. A. att finna sina intressen bäst betjänta med en mycket aggressiv handelspolitik i syfte att åt sig säkra största möjliga avsättning för sina produkter, och då kommer naturligtvis denna överenskommelse med Förenta staterna att bli mycket tacknämlig för de krafter, som vilja befordra en sådan politik. Jag tror därför att det icke är någon tröst att man kommer att ha att göra med amerikanska gentlemän, utan att man tvärtom har att räkna med att perspektiven bli en mördande handelskonkurrens på den internationella marknaden.

Tidningen Arbetet i Malmö — för att taga ännu ett regeringsorgans uttalande — har ställt som ett alternativ till Marshallplanen: en ökad handel med Östeuropa och Sovjetunionen. Men tidningen har samtidigt framhållit, att en sådan är utesluten på grund av att man då icke skulle kunna erhålla bomull, maskiner, järn och stål. Det var inom parentes sagt en stor nyhet för mig, att världens näst största industrimakt skulle vara utan sådana möjligheter. Men vad jag skulle vilja framhålla är, att saken icke ligger till på det sättet. Sverige har så mycket att ge i gengäld, att det utan särskilda diskriminerande villkor bör kunna byta sig till de nödvändiga varor Sverige behöver.

Ännu ett argument har man framfört i regeringspressen, nämligen att de invändningar, som rests i den kommunistiska motionen, icke bygga på ett svenskt betraktelsesätt utan äro inspirerade av de s. k. kominformländerna. Liksom många saker ha två sidor, har också detta avtal två sidor. Att det är ett amerikanskt intresse tror jag nog

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

att de flesta i denna kammare finna ganska självklart. Att det icke har med filantropi att göra kan man nog också mycket lugnt utgå ifrån. Det sägs ju dessutom i den amerikanska lagen — jämte några fraser om att man vill tjäna freden; det sade också Hitler mycket ivrigt — att det gäller att främja, som det heter, »Förenta staternas nationella intressen och dess utrikespolitik» och att detta »sammanfaller med bevarandet av Förenta staternas styrka». Vidare heter det att man vill upprätthålla den civilisation, i vilken den amerikanska livsstilen har sina rötter.

Jag vill icke förneka, att det i denna kammare och i svensk press finns varma beundrare av den amerikanska utrikespolitiken, av den amerikanska baspolitiken, av Amerikas atombombhot, av dess splittring av Tyskland, av dess försök till inblandning i Östeuropeiska länder, av dess demonstrerade anti-ryska politik. Men det finns också många, som betrakta allt detta som ett hot mot världsfreden, som ett stöd åt reaktionen i olika länder. Och det torde också vara bevisat, att Östeuropa, inklusive Sovjetunionen, anlägger ett sådant betraktelsesätt på den amerikanska politiken och på den styrka, som skall främjas genom Marshallplanen — för att nu hålla mig till den amerikanska lagens formulering.

Det är naturligtvis ingen i dessa länder, som är motståndare till krediter eller till möjligheten att få amerikanska varor på rimliga villkor. Men varför är man då motståndare till Marshallplanen? Jag kan icke uppfatta det på annat sätt än att man är det därför att man anser att Marshallplanen utgör ett hot mot dessa länders fred, mot deras självständighet och mot deras socialistiska uppbygge.

Det har gjorts gällande att Kominform är emot åtgärder, som avse att göra slut på eländet i det krigshärjade Europa. Men medan Pariskonventiono-

nen, som riksdagen för några veckor sedan uttalade sin anslutning till, förutsätter att man med betydligt större Marshallbelopp än vad som nu ställts i utsikt år 1952 fortfarande kommer att ha en icke oväsentligt lägre levnadsstandard än man hade under perioden 1934—1938 och vara tvungen att ha kvar ransoneringarna på de viktigaste förnödenheterna, ställer man i de s. k. kominformländerna helt andra perspektiv. På många områden säger man sig där redan ha överskridit förkrigsnivån. Jag erinrar om att medan vi med socialdemokraterna diskuterade frågan om Tjeckoslovakien, åberopades som ett exempel från socialdemokratiskt håll, att man redan under den tidigare regimen höjt levnadsstandarden för arbetarna med 34 procent över 1938 års nivå. Det är genomgående att i de produktionsplaner, som uppgjorts i dessa länder, ställer man som perspektiv för 1952 icke en levnadsstandard, som ligger under 1934—1938 års, utan en oerhört mycket högre levnadsstandard.

Jag anser att i själva argumentet, att detta är kominformländernas formuleringar av Marshallkritiken, ligger ett viktigt erkännande, nämligen erkännandet av *det politiska innehållet* i den uppgörelse, som Sverige nu har träffat med Förenta staterna och med Marshallländerna. Vid sådant förhållande faller regeringens första försvarslinje i denna fråga, nämligen att det skulle gälla ett ekonomiskt avtal utan politiska arrangemang. Vår mening, som vi ha uttalat i motionen, är den, att *Sverige genom denna uppgörelse engagerat sig i ett amerikanskt block med militära perspektiv*. Vi mena, att därigenom undermineras eller låt mig säga försvagas möjligheterna för vårt land att i en storkonflikt genomföra en fredspolitik för att hålla landet utanför kriget.

Går jag sedan över till frågan: Vad kan Sverige vinna *ekonomiskt* genom denna s. k. överenskommelse, så måste

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

jag säga att det är sannerligen mycket litet, åtminstone det som redovisas. Det talas om att Sverige skall få liksom övriga Marshall-länder prioritet för vissa nödvändiga varor. Men har icke Sverige själv nödvändiga varor att ge i utbyte? Är det någonting nytt, som genom denna uppgörelse skulle inträffa i Sveriges möjligheter att för sina värdefulla exportvaror också få värdefulla och livsnödvändiga importvaror? Jag tvivlar därpå.

Det har också sagts, att avtalet kunde öppna möjligheter till ett ev. dollarlån, och i de socialdemokratiska kommentarerna har det redan nämnts en summa av 30 miljoner dollar, alltså omkring 100 miljoner kronor i runt tal eller omkring $\frac{1}{50}$ av den svenska importen 1947. Skulle detta ha en sådan utslagsgivande betydelse för Sverige, att vi på grund härav skulle underskriva sådana villkor som det här är fråga om? »Gåvor», som enligt en diskuterad formulering tydligen skulle återbetalas i vederbörande lands valuta, har ju redan regeringen avböjt, och det skulle jag vilja säga är den enda punkt, där jag helt sympatiserar med regeringens inställning i detta spörsmål.

Men om jag mot detta ställer frågan: Vad vinner Förenta staterna på denna uppgörelse, så finner jag, att Förenta staterna får garantier från de svenska statsmakternas sida för leveranser av svenska exportvaror under en mycket lång tid framåt. Jag finner vidare, att Förenta staterna erhåller investeringsrätt i svenskt näringsliv på villkor, som tydligen icke få bli sämre än vad som gäller för svenska intressenter. Det har ju i Sverige särskilt när det gällt naturrikedomarna varit en gammal strävan, att man skulle skydda dessa mot att exploateras av utländska intressen. Såvitt jag kan förstå uppger man denna linje genom den överenskommelse, som träffats. Vidare skall Förenta staternas regering genom detta Marshallavtal er-

hålla inflytande över den svenska penningpolitiken, över den svenska skattepolitiken, budgetpolitiken och socialpolitiken. Men, ärade kammarledamöter, är det ett självständigt land, där ett främmande lands regering kan erhålla sådana möjligheter att påverka detta lands inre angelägenheter?

Det skall vidare ges möjlighet för Förenta staterna att erhålla insyn i Sveriges ekonomiska liv, att kontrollera svenska investeringar, varjämte Sveriges regering skall bli rapportskyldig till Förenta staternas regering i sådana frågor. Är det ett suveränt land, som åtar sig något sådant?

Vi skola få en amerikansk kontrollkommission i Stockholm, som skall kontrollera vår produktion, vår handelspolitik, våra investeringar, vår penningpolitik, vår socialpolitik och vår budgetpolitik. Man kunde tro, att Sverige hade blivit besegrat i kriget, ty så brukar man ju göra med länder, som lidit nederlag och som fått kapitulera utan några villkor.

Det stipuleras också, att Sverige skall driva en sund ekonomisk politik, och det låter ju alltid säga sig, men frågan är, vad som är innebörden i en sund ekonomisk politik. I den amerikanska lagen stadgas exempelvis, att 50 procent av Marshallvarorna — och det blir väl snart sagt all amerikansk export hit, som genom detta avtal blir Marshallvaror — skall fraktas på amerikanska kölar och att man, som det heter, i största möjliga grad skall utnyttja privata handelskanaler. Engelsmännen ha som bekant fått uppge sina anspråk att genomföra det under kriget utlovade förstatligandet av engelsk industri och engelskt näringsliv. Ruhrindustrien skulle enligt de allmänna överenskommelserna förstatligas för att denna Tysklands vapensmedja under två världskrig inte ännu en gång skulle kunna tjäna en sådan funktion. Det är ingen hemlighet för någon, att Ruhr-

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

industrien nu är ett privatkapitalistiskt monopol, där amerikanerna ha säkrat sina intressen.

Jag kan inte uppfatta detta om »en sund ekonomisk politik» på annat sätt än att det motsvarar den amerikanska regeringens uppfattning om vad sund ekonomisk politik är, och den uppfattningen stämmer icke överens med den svenska arbetarrörelsens efterkrigsprogram, så mycket är säkert. Däremot tror jag att herrar Skoglund och Ohlin ha lättare att försona sig med innehållet i det krav på sund ekonomisk politik, som amerikanerna komma att ge uttryck för. Jag tror också att från amerikansk sida kommer man att finna det vara en sund ekonomisk politik att Sverige raserar hindren för en för jordbruket förödande konkurrens från exempelvis de amerikanska spannmålsodlarna och det amerikanska jordbruket över huvud. Jag tror att Sveriges jordbrukare, när de börja övertänka konsekvenserna av denna sunda ekonomiska politik, skola finna att den icke svarar mot deras egna intressen.

Sedan skall Sverige åtaga sig att driva amerikansk propaganda i vårt land, propaganda för Marshallplanen. Som om det icke dreves tillräckligt med amerikansk propaganda! Det har sannoligen inte sparats på lovsånger i en stor del av den svenska pressen över vad Amerika vill, vad det företräder för politik, de amerikanska institutionerna o. s. v. Jag skulle i detta sammanhang vilja erinra om att när det amerikanska representanthuset — jag skall inte svära på att det inte var senaten — för några veckor sedan sänkte beloppet till Marshallhjälpen med 25 procent så motiverades detta med att den summa, varmed man sänkte beloppet, motsvarade utgifter för bl. a. propaganda, stöd åt tidningar o. s. v. Det är många miljoner i denna Marshallsumma, som skola gå åt för att finansiera tidskrifter sådana som Det Bästa

och Life och tidningar sådan som Newyork Times och deras spridning ute i Europa. Här skall Sveriges regering åtaga sig att med statsmakternas auktoritet och resurser medverka i denna s. k. propaganda. Tidningen Arbetet erinrade i en ledare för några dagar sedan om att Marshallplanens administrator Hoffman redan erbjudit amerikanska finansgrupper att teckna 300 miljoner dollar som stöd åt Marshallplanen och att i denna inbjudan inkluderas bokförläggare, tidningsutgivare, filmproducenter o. s. v. för att sprida, som det heter, propaganda om amerikanska institutioner och amerikansk politik. Jag tror att även denna punkt förutom alla andra kommer att visa sig vara ett isberg, där den största delen icke är synlig för ögat.

Ännu en sak, och den gäller uppsägningsvillkoren. Jag kan inte av det jag har kunnat läsa om denna Marshallplan finna annat än att den för Sverige och för de länder, som tvingats under-teckna denna uppgörelse, är mycket ofördelaktig. Jag kan inte heller undgå att känna, att det här finns många oklara formuleringar av vittgående principiellt slag, som kunna leda till konsekvenser, varom vi i dag icke äro i stånd att föra en debatt.

Regeringen har som motivering för detta sagt, att den anser att Sverige bör delta i den ekonomiska reorganisationen av Europa. Det vill jag helt hålla med regeringen om, men har inte Sverige gjort detta? Jag tror att om man skall mäta insatser, så behöver inte Sverige blygas för en del ansträngningar, som Sverige har gjort för att delta i det internationella återuppbyggnadsarbetet.

Men det väsentligaste är ju, att det här gäller ett slags »reorganisation» av en del av Europa mot en annan del av Europa. Regeringen må säga hur mycket den vill, att detta icke är innebörden. Den kommer likväl inte ifrån att

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

det finns en rad europeiska länder som hävda, att det är just detta som är innebörden. Därför tror jag att det är en lek med ord att försöka förneka det politiska innehållet i denna uppgörelse.

Jag vill därmed icke göra gällande, att regeringen i sin målsättning har helt frångått den mening, som regeringen framförde den 3 februari, att vi i händelse av en stormaktskonflikt skola sträva efter att hålla oss utanför kriget, men som jag ser saken avhända sig statsmakterna genom en sådan uppgörelse som denna många viktiga redskap för att förverkliga en sådan politik.

Man har gjort sig litet lustig i presspropagandan över att vi i vår framställning av saken sagt, att detta är ett hot mot landets suveränitet, och man har framställt det ungefär som om det vore fråga om att ansluta Sverige såsom en 49:e stat eller något dylikt till Förenta staterna, där kungen skulle avlösas av ett annat överhuvud o. s. v. Nej, detta behöver visst inte vara innebörden, och i den moderna kolonialpolitiken går det heller inte till på det sättet. Men om man går med på åtgärder, som göra ett land mer eller mindre beroende av en främmande makt — och det är detta som är konsekvensen av denna uppgörelse — då hotas landets nationella suveränitet.

Jag har redan karakteriserat utrikesutskottets behandling av frågan. Man har behandlat saken ungefär som något redan i förväg färdigt. Det påminner mig inte så litet om behandlingen för ett årtionde sedan av en annan för Sveriges utrikespolitik viktig fråga, nämligen frågan om Ålandsöarnas befästade. Det är nästan en pinsam öppning av proceduren, som tillämpades vid detta för Sverige viktiga beslut. Då hängde det på ett hår att Sverige genom denna politik hade drivits in i kriget, och endast genom ett nytt beslutsamt brytande av den linje, som

man fastspikat i samband med Ålandsuppgörelsen, kunde en katastrof förhindras. Jag tror att man borde lära något av erfarenheterna.

I dag menar man, att kommunisterna äro en ropandes röst i öknen i denna fråga, och det är ju tydligt, att även om det har framträtt en viss besvikelse och oro i den lilla pressdebatt, som förts, så är man icke benägen att göra något av denna oro, när riksdagen nu skall fatta detta viktiga beslut. Jag skulle vilja uttrycka saken så, att vi icke vilja godkänna att Sverige befinner sig inför läget att behöva taga ställning mellan väst och öst. Vi vilja icke godkänna vare sig nödvändigheten eller nyttan av ett sådant slags internationellt samarbete, som försvårar möjligheterna att hålla Sverige utanför stormaktskombinationer och hålla Sverige utanför krig. Just på grund därav ha vi icke heller kunnat finna, att Sveriges intressen äro betjänta med den uppgörelse, som regeringen redan har underskrivit med den amerikanska regeringen.

Samtidigt som jag ber att i anslutning till vår motion få yrka avslag på utskottets föreliggande utlåtande skulle jag vilja sluta detta anförande med att om detta beslut säga detsamma som det brittiska akademikerförbundets kongress, som räknade 200 deltagare och representerade 18 500 brittiska vetenskapsmän. Den uttalade den 19 maj detta år: »Marshallplanens villkor komma att hindra det vetenskapliga och industriella framåtskridandet i England och underminera landets nationella oavhängighet.»

På denna grundval ber jag, herr talman, ännu en gång att få yrka avslag på utrikesutskottets förslag.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärenden **UNDÉN**: Herr talman! Det är ju kammaren väl bekant, att

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

detta förslag till avtal med Amerikas Förenta Stater är ett led i återuppbyggnaden av Europa. Det har ju visat sig nödvändigt att vidta planmässiga åtgärder för att få i gång det ekonomiska livet i en rad europeiska länder. Den i och för sig mycket storstilade välgörenhet, som under de första efterkrigsåren utövades väsentligen genom Amerikas Förenta Staters ingripande, har visat sig inte vara tillräcklig. Hur mycket som än kunde göras i fråga om sådan välgörenhet var det ju fara värt, att effekten inte blev varaktig. Man kunde inte tänka sig att fortsätta bara på den linjen att ge bidrag för att uppehålla livet på befolkningen i en rad länder, utan det gällde ju att få i gång ett ordentligt ekonomiskt liv i de olika länderna, och så kom då denna idé om Marshallplanen fram.

Kammaren har redan förut haft tillfälle att diskutera Sveriges anslutning till Parisorganisationen. Parisorganisationen är ju ett instrument för samarbete mellan de europeiska länderna själva. Vad som nu här kommer som ett komplement därtill är ett avtal med Amerikas Förenta Stater. Förenta staterna är inte med i Parisorganisationen, men det är detta land som bekostar den hjälp, som skall vara en utgångspunkt eller ett bidrag för att få i gång det ekonomiska livet, och det är alltså helt naturligt och rimligt, att det land, som erbjuder sin hjälp, också kommer med och träffar överenskommelse med berörda länder i någon form. Först har det alltså träffats överenskommelse mellan de europeiska länderna inbördes, där de lagt fram sitt gemensamma program angående riktlinjerna för den ekonomiska politik, som skulle kunna leda till en återhämtning, och nu kommer detta komplement, att det skall bli avtal mellan varje särskilt land och Amerikas Förenta Stater. Det är ju ganska naturligt,

att då Amerikas Förenta Stater har beslutat sig för en sådan hjälpaktion, som tänkes fortsatt under åtskilliga år framåt, Förenta staterna vill genom avtal med de särskilda länder, som bli i tillfälle att mottaga hjälp, skaffa sig garantier för att hjälpen kommer till avsedd nytta. Annars skulle det som tidigare kunna bli bara en tillfällig välgörenhet, som kanske inte hade någon varaktig effekt.

När man på amerikansk sida har format ut vilka garantier man anser sig böra ha genom överenskommelser med de olika europeiska länderna, har man behandlat alla de 16 länderna under ett. Man har i amerikanska kongressen inte gått närmare in på förhållandena i varje särskilt land, utan man har tagit det som en enhet, och man har uppställt vissa allmänna direktiv för vad man tänkt sig som garantier för att hjälpen skulle bli effektiv. Dessa allmänna principer, som de amerikanska statsmakterna alltså bestämt sig för, skola nu utföras i form av avtal med varje särskilt land.

Det är klart, att med hela denna metodik har det inte varit möjligt att göra olika avtal med varje land med hänsyn till ifrågavarande lands speciella förhållanden, utan man har från amerikansk sida utarbetat ett utkast till ett standardavtal, vilket man har förelagt de olika europeiska länderna, och sedan ha förhandlingar ägt rum på grundvalen av detta standardförslag. Förhandlingarna ha skett på det sättet, att först ha de europeiska länder, som äro samlade i Parisorganisationen, inbördes haft en del meningsutbyten om det ursprungliga amerikanska förslaget. Det har vid dessa meningsutbyten visat sig, att man från de olika länderna anlade i hög grad likartade synpunkter på detta förslag. Man hade vissa önskemål om modifikationer i det amerikanska utkastet, och man har sedan framfört dessa önskemål till ame-

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

rikanska vederbörande. Det andra stadiet har sedan blivit direkta förhandlingar mellan dessa länder och Amerikas Förenta Stater. Dels har varje stat för sig förhandlat med amerikanska förhandlare, dels har en mindre grupp av stater tillsammans förhandlat med den amerikanska delegationen om vissa frågor av mera principiell innebörd. På det sättet har man kommit fram till en modifierad avtalstext, och det är denna, som nu har underskrivits av svenska regeringen, varvid dock förbehållits, att den skulle ratificeras av riksdagen.

På grund av hela detta förfarings sätt i fråga om fastställande av texterna är det ganska förklarligt, att den text vi nu ha framför oss i utrikesutskottets utlåtande innehåller en del bestämmelser, som verka ganska långtgående och i vissa hänseenden ganska dunkla, om man läser dem utan att känna till bakgrunden. Man undrar vad de skola ha för tillämpning i vårt förhållande till Förenta staterna. Många av dessa bestämmelser ha emellertid sin egentliga betydelse för förhållandet mellan Förenta staterna och andra stater än Sverige, men på grund av hela metodiken ha de ändå kommit med i vårt avtal, därför att man inte kunnat göra olikheter i de särskilda avtalstexterna. Åtskilligt av detta är just sådana bestämmelser, som falla i ögonen och beträffande vilka man undrar, om det verkligen kan vara motiverat med hänsyn till vårt förhållande till Förenta staterna och vår delaktighet i den s. k. Marshallhjälpen att ha dem med. Men dessa bestämmelser kunna just vara tillkomna med hänsyn till andra länder.

Särskilt är det en omständighet, som utgör en olikhet mellan olika grupper av länder. De flesta europeiska länder vänta sig mycket betydande finansiell hjälp i form av gåvor, under det att en mindre grupp länder inte ifrågasätta att komma i åtnjutande av några gåvor, utan somliga av dem tänka sig få

någon form av kredit, kanske ganska anspråkslös sådan, medan andra endast räkna med att komma i åtnjutande av Marshallplanens fördelar i den formen, att de få möjlighet att vara med vid fördelningen av sådana varor från Amerika, som det råder knapphet på. De få en viss prioritet i detta hänseende, som det sagts i propositionen, och det blir för dem den enda hjälpen.

Vad Sverige beträffar är för oss huvudsaken att få vara med om att inköpa sådana varor från Amerika, som det råder knapphet på, men dessutom tänka vi oss möjligheten att få en ganska begränsad kredit.

Åtskilliga av dessa allmänna principer i det föreliggande avtalsutkastet ge uttryck åt Sveriges önskan och avsikt att föra en viss ekonomisk politik. Det är samma allmänna politiska linjer för den ekonomiska politiken, som ha angivits i Pariskonventionen och som Sverige godkänt i och med sitt inträde i Parisorganisationen. I denna avtalstext tillkännager Sverige sin avsikt att fullfölja den politiken. Det innebär alltså inte att vi underställa vår politik Förenta staternas kontroll, utan vi förklara, att vi ha för avsikt att föra en sund ekonomisk politik i enlighet med de principer, som kommit till uttryck först i Parisrapporten i september förra året, där Sverige var med, och sedan i stadgan för Parisorganisationen, där Sverige också är med.

Den föregående talaren gjorde några uttalanden, som tycktes tyda på att det skulle bli ett tvång för Marshalländerna att ta emot kredit och att för denna kredit inköpa vissa varor i Amerika. Jag ber att få framhålla, att det naturligtvis inte föreligger något tvång för något land att över huvud taget använda sig av någon kredit.

Det sades också av den föregående talaren att denna hjälp, som man från

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

amerikansk sida beslutat sig för att lämna, väsentligen är förestavad av egoistiska motiv. Jag tror inte man har anledning att för mycket uppehålla sig vid frågan om vilka motiv, som äro bestämmande för en sådan aktion. Huvudsaken är ju, om aktionen är till nytta eller ej. Vi ha själva anlagt samma synpunkter, när vi i vår efterkrigs politik velat ge krediter till andra länder i syfte att få i gång handeln. Vi tro oss ha gjort dessa andra länder en tjänst genom att bevilja dem krediter och därigenom möjliggöra för dem att köpa varor, som de för närvarande annars inte skulle kunna köpa. Samtidigt tro vi att det varit till gagn för oss själva, som legat med varor, som vi annars skulle ha fått svårt att placera ut i andra länder på grund av deras allmänna ekonomiska svaghet. Vi anse det inte vara ett dåligt motiv, om vi på en gång tillgodose andra länders behov av kredithjälp och våra egna exportintressen.

Den föregående talaren uppehöll sig åtskilligt vid vad han ansåg vara de politiska avsikterna med denna hjälp, och hela Marshallplanen betraktade han som ett hot mot freden och mot en socialistisk uppbyggande politik i de europeiska länderna. Jag ber med anledning därav bara att få säga, att man från amerikansk sida mycket eftertryckligt och officiellt förklarat, att man inte har någon som helst avsikt att förhindra någon socialistisk politik, som europeiska länder vilja föra. Man har sagt, att man visserligen anser, att den ekonomiska regim, som man har stannat för i Förenta staterna, är överlägsen en socialistisk regim, men man har på samma gång förklarat, att det blir de olika ländernas egen sak att avgöra, hur de vilja ha det i det avseendet. Det finns inte några politiska villkor för hjälpen i den meningen, och det har inte heller den föregående talaren kunnat påvisa. Jag behöver knappast

framhålla för kammaren, att han i hög grad överdrev, när han med lätt hand gick in på en del bestämmelser i avtalet och förklarade, att det vore att sätta hela vår budgetpolitik, vår ekonomiska politik och vår handelspolitik under amerikansk kontroll. Så är ju ingalunda fallet.

Hela tankegången i Marshallplanen är ju att få fram ett vidgat samarbete mellan de europeiska länderna inbördes för att komma över den svåra övergångsperiod, som är en följd av kriget. Ett sådant samarbete är ju någonting, som väl på demokratiskt håll alltid har ansetts vara ett önskvärt internationellt program. Vi avhända oss ju inte vår självständighet genom att vi ansluta oss till den ena eller andra internationella organisationen, som har ett program, som vi gilla. När vi inträdde i Förenta Nationerna påtogo vi oss en hel mängd förpliktelser. Vi åtogo oss att följa en viss politik, en fredspolitik, och vi påtogo oss en hel del förpliktelser, som självfallet utgöra band på vår handlingsfrihet men band, som vi acceptera, därför att de gagna själva syftet med organisationen, vars allmänna program vi gilla.

Man har på kommunistiskt håll under senare år mycket starkt börjat driva suveränitetsdoktrinen. Det var för några tiotal år sedan uttryck för en reaktionär uppfattning i internationell politik, när man sade, att länderna aldrig få acceptera några inskränkningar i sin suveränitet. Det betydde, att varje land skulle handla hur själviskt och hur hänsynslöst som helst i internationella förhållanden och skulle inte binda sig genom skiljedomsavtal eller inträda i internationella organisationer av något slag utan ha fullt fria händer. Det var en politik som passade bra för hänsynslösa imperialistiska länder, som med maktspråk kunde göra sig gällande litet varstans i världen. Det låter egendomligt, när denna suve-

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

ränitetsdogm i internationella frågor har blivit en huvuddoktrin i det kommunistiska programmet. Man skulle ju annars tycka, att internationellt samarbete vore ett högre stadium för internationell politik. Men det är kanske med suveränitetsdogmen så, att man inte skall ta den alldeles efter bokstaven. När jag hört de kommunistiska resonemangen om suveränitetsdogmen har jag kommit att tänka på en vers av Heine där det talas om »der König absolut, wenn er unseren Willen tut» — kungen får vara absolut självständig, bara han följer vår vilja. Jag tror, att detta är just Kominforms program, som kommunisterna bruka beundra. De särskilda staterna få nog vara självständiga men under villkor att de följa Kominforms direktiv. Vi ha fått ganska eklatanta exempel på att det är denna form av suveränitet, som från kommunistiskt håll nu betraktas som den riktiga.

Herr HAGBERG i Luleå (kort genmäle): Herr talman! Jag tror att en väsentlig sak är utrikesministerns bestridande av det politiska innehållet i Marshallplanen. Jag skulle vilja erinra om att i president Trumans budskap till kongressen i december 1947 om Marshallplanen karakteriserade han den som »ett viktigt led i Förenta staternas utrikespolitik». Redan i juni 1947 uttalade han, att »Förenta staterna kräver ledarskapet i världen». Marshall, den amerikanske utrikesministern, sade den 12 januari i år, att Förenta staterna tänker icke stiga åt sidan och låta andra krafter avgöra hur den framtida europeiska civilisationen skall gestaltas. Om det militära syftet med beslutet sade talesmannen för representanthuset utrikesutskottet Vorys i mars detta år, att det handlar om att stödja de länders ekonomi, vilka hålla 104 divisioner för eventuellt försvar

mot 199 divisioner från Sovjet och dess förbundna. Försvarsminister Forrestal försäkrade den 15 januari, att försvarsdepartementet skall få till uppgift att samordna de sexton ländernas försvarskrafter. Detta är några exempel för att illustrera det politiska resonemang, som framstående amerikanska talesmän fört i fråga om innebörden av Marshallpolitiken.

Sedan har jag aldrig sagt, att det skulle åläggas Sverige eller andra s. k. Marshall-länder att taga amerikanska krediter. Den polemiken från utrikesministerns sida beror på ett fullständigt missförstånd.

Utrikesministern säger vidare, att det icke betyder något att amerikanerna själva ha egoistiska motiv när det gäller denna plan, utan att vad som är viktigt är om planen är till nytta. I en tidigare motion ha vi hävdad den mening, att så som Marshallplanen utformats kommer den icke att bli till nytta när det gäller att reorganisera ländernas ekonomiska liv, utan att när Marshallplanen är genomförd komma dessa att befinna sig i ungefär samma ekonomiska läge som nu.

Till slut skulle jag vilja säga, att när utrikesministern här framställer bekännelsen till »den nationella suveränitetens dogm» såsom något oriktigt, symboliserar detta på visst sätt innehållet i den politik han nu förordar för Sveriges riksdag.

Herr WIBERG: Herr talman! Jag skall inte göra herr Hagbergs i Luleå anförande till föremål för några mera omfattande kommentarer. Utrikesministern har ju redan bemött en del av vad herr Hagberg hade att säga, och jag föreställer mig, att utrikesutskottets talesman kommer att ta upp till bemötande vad som i övrigt till äventyrs kan förtjäna att nämnas. Jag skall nöja mig med att konstatera, att enligt min mening den bild herr Hagberg försökte

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

teckna var lika felaktig som obefogad och missvisande.

Marshallplanen utgör enligt min åsikt en av de få ljuspunkterna i en eljest dystert världsbild. I slutet av kriget ville man gärna tro, att kriget skulle leda till en avspänning och en ny form för samvaron mellan folken, då ett utbyte på det kulturella och ekonomiska området med Sovjet skulle bli möjligt. För länge sedan ha dessa förhoppningar måst skrinläggas. Vi äro i stället nog litet var på det klara med vad Sovjet åsyftar. Vi se ett planmässigt undermineringsarbete i syfte att genomsyra världen med en från Sovjet dirigerad kommunism. Fattigdom och elände anses utgöra den bästa jordmånen. Kommunismens främsta fiende heter välstånd. Man kan sålunda mycket väl förstå, att kommunisterna konsekvent och intensivt motarbeta Marshallplanen och försöka giva detta uttryck för den amerikanska nationens önskan att genom egna uppoffringar medverka till ordning och välstånd en helt annan och felaktig prägel. Naturligtvis skulle kommunisterna gärna se, att Marshallhjälpen tillbakavisades och att i stället en utökning av satellitkretsen ägde rum, men dess bättre ha kommunisterna i Sverige icke något att säga till om.

Skall man få en riktig bild av vad Marshallplanen kan betyda för Sverige är det nödvändigt, att man får klara uppgifter om det nuvarande verkliga valutaläget och regeringens prognos för utrikeshandelsutvecklingen. Vid den ekonomiska debatten den 3 juli riktade jag också till finansministern ett flertal frågor, varpå något svar emellertid icke erhöles. Det förefaller mig alldeles klart, att såväl det svenska näringslivet som hela folket bör ha rättighet att få veta, huru läget är och huru regeringen bedömer framtidsutsikterna. Det är mycket möjligt och ytterst sannolikt, att regeringen icke skulle kunna måla i ljusa färger, men det är bättre att vi få veta

sanningen, hur otrevlig denna än må vara. Eftersom Marshallplanen ju i allra högsta grad berör just det handels- och valutapolitiska området, bör regeringen enligt min mening begagna detta tillfälle för att lämna en redogörelse över de avsnitt av vårt lands ekonomi, som i väsentlig grad bli aktuella i samband med Marshallplanen.

Utrikeshandeln sorterar som bekant åtminstone primärt under utrikesdepartementet. Det är detta departement, som bedriver de många och betydelsefulla handelsavtalsförhandlingarna. Det är ju alldeles självklart, att utrikesdepartementet måste ha ett grepp över de problemkomplex, som ha samband med planerna beträffande utrikeshandeln, och jag förmodar, att ingen åtminstone är bättre insatt i alla dessa frågor än utrikesdepartementets chef. Jag betraktar sålunda som naturligt, att vad utrikesministern inte vet i fråga om utrikeshandel och valutor inte är värt att veta. När det nu visat sig att finansministern icke var benägen att lämna några uppgifter, ber jag därför att få vända mig till utrikesministern. Jag är säker på att utrikesministern håller med mig om att riksdagen är rätt forum för lämnande av de uppgifter, som icke endast riksdagens ledamöter utan också många andra i vårt land äro synnerligen angelägna att få del av. Vi ha ännu icke fått någon auktoritativ redogörelse. Vi ha fått veta, att importplanerna icke hållit och att en ny importplan i dessa dagar skulle vara färdig. Vi ha i tidningarna sett en del, som tyder på att en utomordentligt hård nedskärning av importen måste ske. Det är ju alldeles klart, att om en sådan nedskärning måste verkställas, följden blir att en omläggning av näringslivet snarast möjligt måste påbörjas. Jag vill erinra om att utrikeshandeln och icke minst importmöjligheterna ha den allra största betydelse för ett land med den struktur, som vårt land har.

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

Jag frågade finansministern, om han var i tillfälle lämna någon upplysning om de dollarbelopp, som kunde stå till förfogande under andra halvåret 1948. Det har nu i tidningarna nämnts, att man för andra halvåret 1948 icke skulle våga kalkylera med mer än i svenska kronor räknat 150 miljoner, varav bränslekommissionens mycket starkt nedskurna tilldelning skulle uppgå till 90 miljoner. Det skulle sålunda, om denna ganska sensationella uppgift om 150 miljoner kronor är riktig, till betalningar av annat slag endast återstå i runt tal 60 miljoner kronor, från vilket belopp också skulle behöva tagas vissa avbränningar på grund av avtalen med Ryssland och Polen. Jag skulle gärna nu vilja få en uppgift av regeringen om hur därmed förhåller sig. Om jag inte missminner mig utgjorde vår import i dollar under 1947 omkring 2 800 miljoner kronor. Jag är säker på att vi här i riksdagen skulle kunna få en mycket klar bild av läget, om regeringen skulle vilja tala om en enda siffra, nämligen vilken dollartilldelning handelskommissionen erhållit för importen, avseende tredje kvartalet 1948. Jag skulle vilja fråga regeringen: Över- eller understiger denna tilldelning 10 miljoner kronor?

Det är alldeles naturligt, att en större import skulle kunna ske, om vi ytterligare toge i anspråk vår redan nu alltför knappa valutareserv. Enligt den sista rapporten fortsatte vår behållning av guld och valutor att sjunka. Bruttoguldreserven redovisas till ett belopp understigande 300 miljoner kronor.

En lättnad bör Marshallplanen givetvis kunna medföra även för Sveriges vidkommande genom det lån, som vi torde komma att få. Det har många gånger sagts, att regeringen ända till på ett mycket sent stadium intagit en ganska motvillig inställning till frågan om dollarkrediter. Den kritiken har också framförts, att regeringen varit

minst sagt passiv i fråga om kvoteringen av de belopp, som inom ramen för Marshallplanen skulle falla på de olika länderna. Regeringen har nu ett tillfälle att tala om hur det verkligen förhåller sig. Jag skulle också vilja fråga regeringen, om den på något sätt vidtagit åtgärder med tanke på att få till stånd en höjning av Sveriges andel i Marshallkrediterna. Jag har en särskild orsak att göra den frågan. I dagens tidningar förekommer en notis av följande innehåll: »Marshallplansadministratörn Paul Hoffman meddelade på måndagen att omkring 1 118 800 000 dollar troligen kommer att utanordnas för kvartalet juli—september... Det största anslaget under kvartalet får Storbritannien med 335 miljoner dollar. Därefter kommer Frankrike med 251 miljoner och Italien med 148 miljoner. Bland övriga mottagarländer märks Danmark, som får 32 miljoner, Norge 20 miljoner och Island 800 000 dollar. I dessa siffror ingår också de tilläggsanslag som beviljats respektive länder. Sverige, Schweiz och Portugal har inte ansökt om några anslag.»

Med den utveckling, som icke minst under det senaste halvåret ägt rum i fråga om engelska pund, är det enligt min mening också en rimlig begäran att regeringen lämnar en redogörelse för pundsituationen. Jag skall tillåta mig nämna några siffror i den förhoppningen att regeringen måtte tala om för riksdagen, om siffrorna äro riktiga, och lämna erforderliga kompletterande uppgifter.

Den 1 november 1947 hade vi utöver vår infrusna reserv å i runt tal 23 miljoner pund ett så att säga löpande pundtillgodohavande på ungefär 10 miljoner pund. Det har nu upplysts, att denna senare tillgång skulle ha förvandlats till en skuld på cirka 8 miljoner pund och att med andra ord gränsen för överenskommen »swingfund» skulle ha nåtts. Jag förmodar, att

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

denna uppgift är riktig. Vi skulle i så fall i dag ha en skuld i svenska kronor på ungefär 120 miljoner. Att utvecklingen gått dithän beror naturligtvis på, såsom tidigare framhållits, att regeringen i alltför stor omfattning lämnat importlicenser under första halvåret 1948.

Men vart pekar utvecklingen? Är det sannolikt att denna skuld på 8 miljoner pund kommer att försvinna under andra halvåret 1948, eller är det troligt att skulden kommer att ökas? Svaret kan regeringen utan svårighet lämna i och med att importplanen föreligger, den importplan, som är tillgänglig för regeringen men icke för riksdagen eller allmänheten. Man frågar sig, hur det är meningen att betala denna skuld, antingen den blir oförändrad eller ökas under innevarande år. Man frågar sig vidare vad regeringens planer beträffande betalningsförhållandena under år 1949 gå ut på.

Som bekant ha vi normalt under årets förra hälft ett nettoutflöde av pund. Följaktligen måste man räkna med att vid utgången av nästa år ett belopp måste finnas till förfogande i pund, ett belopp, som enligt min åsikt knappast kan få understiga 80 miljoner kronor. Hur skall nu denna ekvation lösas? Kan det vara meningen att regeringen åsyftar att under åren 1948 och 1949 väsentligen skola konsumeras de för närvarande infrusna pundtillgodohavandena? Jag vill redan nu ha sagt ifrån, att en sådan inställning skulle vara utomordentligt olycklig.

Jag skall sluta med, herr talman, att i all korthet beröra en annan fråga, som har aktualiserats i samband med vår anslutning till Marshallplanen.

Man kan ställa sig den frågan, om den nuvarande departementsorganisationen beträffande utrikeshandeln är lämplig. En väsentlig del, kanske den allra största, av utrikesdepartementets arbete avser förberedelser till och ge-

nomförande av handelsavtal, upprättande av planer och översikter, kontakt med myndigheter och enskilda och mycket annat, som har samband därmed. Nu kommer av allt att döma detta arbete att ytterligare ökas som en följd av Marshallplanen och vad därmed är förenat. Departementschef måste sålunda vara en man, som helst icke bara bör vara en framstående utrikespolitiker utan därjämte en lika framstående handelsexpert. Jag tror, herr talman, att en sådan kombination är ganska sällsynt. Det kan t. o. m. med lätthet inträffa, att en person, som måhända har en lång erfarenhet av utrikespolitiken, är ganska främmande för ekonomi i dess moderna, utomordentligt komplicerade gestaltning. Med den utveckling som ägt rum dessa år ifrågasätter jag också, om icke tidpunkten är kommen för att överväga, om man icke bör avskilja utrikeshandelsärendena från utrikesdepartementet, så att handelsministern får såväl det reella som det formella ansvaret men också samtidigt den ställning, som betydelsen och storleksordningen av dessa angelägenheter föranleda.

Det skulle vara av stort intresse att få höra, om regeringen anser sig kunna göra några uttalanden om sin uppfattning beträffande detta spørsmål. Jag är fullt medveten om att man icke slutgiltigt kan taga ställning till saken förrän en utredning är verkställd. Det är många organisatoriska och andra problem, som måste lösas. Riksdagen har emellertid i våras begärt en utredning av Kungl. Maj:t, som avsåg förberedelser till och genomförande av handelsavtal, en utredning som i många avseenden icke endast tangerar utan också kommer in på det område, som jag nu har berört. Beträffande denna av riksdagen begärda utredning ha vi icke erfarit någonting. Jag skulle därför till regeringen vilja ställa frågan, vartill riksdagens framställning har

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

lett. Har utrikesministern vidtagit några åtgärder? När kunna vi förvänta, att en utredning blir tillsatt och direktiv givna?

Eftersom regeringsbanken nu är tom skall jag icke fortsätta med att framställa frågor. Det är ganska meningslöst att ständigt fråga utan att ens få svar om spörsmål, som icke endast för näringslivet utan även för hela det svenska folket böra vara av stort intresse. Men det är nu tyvärr en gång så — åtminstone har det varit det under detta halvår — att oppositionen mycket sällan kan få några exakta och konkreta svar från regeringen.

Jag ber, herr talman, att med vad jag nu anfört få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SKOGLUND i Doverstorp: Herr talman! Med anledning av vad herr Hagberg i Luleå sade i sitt anförande om behandlingen av den kommunistiska motionen i utrikesutskottet ber jag att få säga, att utskottet tog mycket noggrann del av densamma. Att den i utskottet icke föranledde någon längre diskussion hänger samman med att vad som förekommer i motionen vid olika tillfällen tidigare delgivits riksdagen, varför utskottet icke var främmande för dess innehåll. Därutöver innehöll motionen en hel del om amerikansk monopolkapitalism och liknande uttryck som vi hört i utländsk radio, så att vi voro underkunniga även om dessa.

Herr Hagberg citerade vad jag yttrade i mitt föredrag i söndags, där jag talade om att vi komma att få ett närmare ekonomiskt samarbete med de europeiska staterna och västmakterna. Det är självklart att så kommer att bli fallet i och med att vi komma att utnyttja Marshallhjälpen, då vi via den komma att köpa varor, som det råder knapphet på, och kanske också på den

vägen erhålla lån. Allt detta måste ju vara ett ekonomiskt samarbete, som går i en viss riktning.

Vad själva utformningen av överenskommelsen mellan Amerika och Sverige beträffar, så är det alldeles riktigt att avtalet kanske icke till alla delar är så avfattat, som vi helst skulle ha önskat. Men på den punkten har redan hans excellens herr utrikesministern svarat, att själva huvuddragen ha utarbetats med tanke på att de skola ligga till grund för en överenskommelse mellan Amerika och ett flertal stater. Vi få utgå ifrån att den skall tolkas på ett vettigt sätt för vår räkning. I fråga om de punkter, där det kan föreligga anledning till kanske de största farhågorna beträffande tolkningen, är det direkt bestämt, att förhandlingar om dem skola föras mellan den amerikanska och den svenska regeringen. Jag hoppas att vårt lands regering icke är så enfaldig, att den icke klart säger ifrån i de avseenden, där det uppenbarligen skulle vara ofördelaktigt för Sveriges del.

Herr Hagberg säger vidare, att avtalet är ett rent amerikanskt intresse. I det fallet hade utskottet — liksom jag och den politiska grupp jag tillhör — en helt annan uppfattning. Vi förmena, att få återuppbyggnaden i gång i Europa, att få de normala handelsvägarna öppna igen och att få till stånd en fredlig samverkan mellan folken icke bara är ett amerikanskt intresse utan ett intresse, som måste stödjas av många länder och även av Sverige.

Herr talman! Jag skall icke längre uppehålla mig vid detta utan har endast velat understryka, att utskottet allvarligt prövat propositionen och den överenskommelse den innehåller, så allvarligt som krävs när det gäller en fråga av så utomordentligt stor betydelse. Utskottet var fullständigt enig om att föreslå riksdagen att godtaga den kungl. propositionen, och jag ber,

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **OHLIN**: Herr talman! Denna fråga har så intimt samband med den som kammaren debatterade för endast några veckor sedan, att det knappast kan vara anledning att här åter upprepa de argument, som då anfördes för att Sverige skall deltaga i det europeiska rekonstruktionsarbetet, det rekonstruktionsarbete, vars förutsättning är ett avtal, mellan de berörda länderna å ena sidan och Förenta staterna å andra sidan, av den typ som innehålles i regeringens proposition. Jag vill emellertid göra ett par mycket korta observationer med anledning av de synpunkter, som här framförts närmast från kommunistiskt håll.

Herr Hagberg i Luleå talade som om det här gällde en stor svensk uppoffring och att ge ett stort svenskt bidrag till rekonstruktionsarbetet. Såsom flera talare ha framhållit är det snarare så, att det är ett svenskt intresse — låt vara även ett amerikanskt intresse och ett intresse för alla deltagande länder — att rekonstruktionsarbetet lyckas. Det är icke fråga bara om fördelarna av att vissa krediter kunna erhållas för Sveriges del — de kanske icke komma att få så stor omfattning — utan om att själva de ekonomiska förutsättningarna för Västeuropa och därmed också Sverige kunna komma att på ett gynnsamt sätt påverkas. Detta kan i sin tur åstadkomma en förstärkning av demokratin och förutsättningarna för den västerländska civilisationen — för att använda det uttryck som tycks ha förargat herr Hagberg särskilt.

Att man på kommunistiskt håll betraktar dessa tänkbara, ur demokratisk synpunkt gynnsamma verkningar som skäl mot ett svenskt deltagande i detta arbete veta vi redan förut. Det är bara här att konstatera den stora väsensskill-

naden mellan den kommunistiska synen på dessa ting och den västerländskt-demokratiska. Herr Hagberg utropar med stort patos: »Är det ett självständigt land, som kan gå med på villkor sådana som dessa?», och han fullföljer den tankegången, som redan i gårdagens exemplar av Ny Dag framfördes under stora rubriker, att kommunisterna vilja värna Sveriges självständighet och att det är därför de yrka avslag på propositionen. Man kan då icke underlåta att göra den reflexionen, att det är en märkvärdigt skev syn kommunisterna ha på världen runt omkring sig. Vi ha inte från kommunistiskt håll hört något tal om att Ungerns, Rumäniens eller Bulgariens o. s. v. självständighet av dem tillmätts någon större betydelse, vi ha inte hört någon kritik mot påtryckningarna på marskalk Tito i Jugoslavien utan tvärtom funnit kommunisterna i Sverige försvara det försök till fullständig likriktning av den jugoslaviska politiken, som nyligen har gjorts från Moskva. I betraktande av den ståndpunkt, som kommunisterna ha intagit i dessa frågor, tycker jag det borde vara klart även för våra hemmakommunister, att det klingar falskt när de vilja göra sig till talesmän för de små ländernas självständighet. Herr Hagbergs troskyldighet var emellertid så stor, att han sade, att man i de östeuropeiska länderna anser att Marshallplanen är ett hot mot dessa länders självständighet och att detta är en reaktion, som vi ha anledning att observera. Jag vill genmäla, att man i Tjeckoslovakien inte betraktade saken på det sättet; där var man villig att deltaga i detta samarbete, innan det kom en rysk kontraorder, med påföljd att den tjeckoslovakiska regeringen måste kasta om och träda tillbaka från ett samarbete, i vilket man redan hade gått med på att deltaga. Att den tjeckoslovakiska regeringen sedan blivit ännu mera likriktad och förmodligen tycker precis på det sätt som herr Hagberg och

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

alla de andra rättrogna kommunisterna också tycka, är ju en annan sak.

Jag instämmer med herr Skoglund i Doverstorp däruti, att de synpunkter, som framförts i den kommunistiska motionen och i herr Hagbergs anförande i dag, äro så väl bekanta och ofta diskuterade, att det inte finns anledning att nu taga upp dem till närmare diskussion.

Jag skall göra ytterligare ett påpekande. Herr Hagberg vänder sig mot detta avtal även med den motiveringen, att svenska regeringen genom att ansluta sig till avtalet skulle åtaga sig att driva amerikansk propaganda i Sverige. Tydligt syftar han därvid på artikel VII, som innehåller att vederbörande regeringar skola lämna offentliga upplysningar om de framsteg som göras genom det här ifrågavarande samarbetet. Att man på amerikanskt håll har satt in denna artikel, som innehåller någonting så naturligt som att allmänheten skall få kännedom om de uppnådda framstegen beror — tror jag man vågar gissa — bl. a. på att den stora amerikanska stödaktionen i Ryssland under krigsåren, då Förenta staterna ju lämnade oerhörda leveranser av varor av allehanda slag, i mycket ringa utsträckning blev omnämnd i den ryska pressen. Det visade sig att det ryska folket inte kände till denna hjälpaktion utan trodde att ryssarna egentligen hade presterat alltsammans själva. Amerikanska ha kanske nu menat att det är till fördel om Västeuropas folk få kännedom om de framsteg som göras och om att dessa framsteg äga ett visst samband med denna hjälpaktion, vars motiv utrikesministern och herr Skoglund i Doverstorp ha belyst på ett sätt som jag kan ansluta mig till.

På kommunisthåll ser man tydligt denna sak på ett annat sätt. När Ryssland levererar spannmål till Sverige eller andra länder till ett mycket högt pris — närmare dubbelt så högt

som det svenska inhemska priset — slås detta i kommunistpressen upp såsom en enastående hjälpaktion och ett enastående utslag av rysk generositet. Men när såsom här tydligt är meningen Förenta staterna, inte så mycket för Sverige som för andra länder, skall företaga en hjälpaktion, som vittnar om stor generositet, så opponera sig kommunisterna mot att man skall gå med på att upplysningar lämnas om de framsteg, som därav följa. Det är tydligen så, att kommunisterna äro rädda för att den svenska opinionen, när den tydligt och klart upplyses om dessa ting, skall bli mindre mottaglig för den kommunistiska propagandan.

Herr Hagberg säger vidare, att en del europeiska länder uppfatta det som nu föreslås som en organisation av en del av Europa mot en annan del av Europa, och detta tycker han borde vara ett skäl att låta bli att delta i denna organisation. Jag måste säga att det är en hänsynsfullhet utan like som herr Hagberg begär av Sveriges regering och riksdag. Att en sak enligt hans utsago *uppfattas* på ett visst sätt i östra Europa menar han skulle vara ett vägande skäl för oss att avstå från att delta i ett rekonstruktionsarbete som är i Sveriges och demokratiens intresse. För min del anser jag det synnerligen motiverat att vi överlämna åt kommunisterna att med denna villighet taga hänsyn till reaktionerna i öster och därvid visa prov på den utomordentliga hänsynsfullhet som de ha i rikt mått.

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten om dessa ting. Då detta emellertid är den sista debatten här i riksdagen, där utrikespolitiska förhållanden beröras, skall jag innan jag slutar endast rikta en kort vädjan till regeringen att så snart som möjligt lämna upplysningar till offentligheten rörande hur det f. n. ligger till med den svenske medborgaren Karl Nilssons häktning i Polen. Jag förmodar att under de se-

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

naste månaderna några upplysningar i det avseendet ha framkommit. Jag vädjar också till regeringen att icke lämna något medel oförsökt för att försvara en svensk medborgares naturliga rättigheter.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utrikesutskottets hemställan.

Herr PEHRSSON-BRAMSTORP: Herr talman! Man får ju försöka se det ärendet, som här föreligger, i sitt rätta sammanhang. Avsikten med denna överenskommelse är ju att åstadkomma ett bättre tillstånd i hela världen och framför allt i Europa. När det gäller att sluta ett avtal av den ena eller andra sorten är det självklart att var och en inte får precis vad han vill ha. Om herr Hagberg i Luleå och jag skulle göra ett avtal, finge förmodligen inte någon av oss vad vi önskade. Det finns givetvis i detta avtal saker som kunna bli föremål för diskussion och som regeringen då kan diskutera med den amerikanska parten.

Vid en av de första diskussioner, som ägde rum angående Marshallplanen och de avtal, som skulle följa, ställde jag en fråga — om jag inte missminner mig till herr Linderot; jag tror att herr Hagberg också var närvarande. Jag frågade om han inte vore överens med oss andra om att det för att få till stånd en tillfredsställande utveckling på den europeiska kontinenten och litet varstans vore nödvändigt att skapa ett helt annat tillstånd än det som för närvarande är rådande och om det icke för att åstadkomma ett sådant tillstånd vore nödvändigt att skapa det ekonomiska underlag, som de olika länderna behöva. Svaret blev från herr Linderots sida och om jag inte tar fel även från herr Hagbergs: Detta erkänna även vi, men vi mena ändå att man inte skall gå in för ett sådant avtal som detta. Vad är då den innersta orsaken till att man

inte vill vara med om denna överenskommelse? Mena herrarna att utvecklingen i Europa från herrarnas utgångspunkter blir mera tillfredsställande, om återuppbyggnadsarbetet inte kan utföras på ett effektivare sätt än hittills varit fallet? Kan det vara ett svenskt intresse att ingenting göres, att människorna inte få sysselsättning och att deras missnöje växer?

Herr Hagberg talar om att det är ett amerikanskt intresse att få detta avtal till stånd. Jag tror för min del inte att det förhåller sig på det sättet. Det är för övrigt för mig fullkomligt likgiltigt, om det ligger i Amerikas intresse eller i någon annan stats intresse att vi gå med på detta avtal. Jag bryr mig inte om, huruvida det står i överensstämmelse med den ena eller den andra ideologiens synpunkter. Men jag har den bestämda uppfattningen att det är ett svenskt intresse att vi kunna få produktionsvolymen i Europa på en helt annan nivå än den nu befinner sig. Lyckas inte detta, kommer det att få sina återverkningar för både det ena och det andra landet. Vid olika överläggningar har ju allmän enighet rått om att det är ett för alla länder gemensamt intresse att kunna få i gång produktionen igen på olika områden. Detta bör följaktligen även gälla för de länder, åt vilka genom denna överenskommelse ekonomisk hjälp skall lämnas.

Vårt land skall inte ta emot någon ekonomisk hjälp genom detta avtal, men vi kunna få låna pengar. Det hade givetvis varit trevligast för oss, om vår valutaställning hade varit sådan, att vi inte heller hade behövt låna. Men det blir givetvis lättare för oss att medverka till den rekonstruktion som är nödvändig, om vi själva kunna hålla vår produktionsapparat i full gång. Därigenom få vi ju möjlighet att vidtaga de åtgärder som äro nödvändiga.

När herr Hagberg lade fram sina synpunkter på detta förslag, undrade jag

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

om inte herr Hagberg vid sin uppmålnings av läget har förbisett de jämkningar och ändringar, som äro vidtagna i det nu föreliggande avtalet jämfört med det första som presenterades. De berörda länderna ha ju gjort sina erinringar med anledning av det första avtalsförslaget, och härigenom ha överläggningar kommit till stånd, som resulterat i det nu framlagda förslaget till ekonomiska överenskommelser.

När herr Hagberg vidare gör gällande, att en anslutning till detta avtal är detsamma som att vi taga ställning även rent politiskt och när det gäller svenska försvarspolitiska förhållanden, kan detta inte bero på någonting annat än att herr Hagberg — ja, det tror jag nu inte, men det parti herr Hagberg företräder — har en förutfattad mening rörande vad som är bäst för utvecklingen i världen. Men det är förklarligt att vi andra, som inte dela denna uppfattning, ifrån andra utgångspunkter kunna tillstyrka det föreliggande avtalet. Jag hörde kanske fel, men sade inte herr Hagberg, att ett beslut om godkännande av detta avtal kan föra oss närmare kriget, därest fiendligheter skulle utbryta mellan de olika länderna. Men hörde jag rätt skulle jag närmast vilja fråga: Varifrån tar herr Hagberg dessa informationer, att det skulle innebära något sådant? Ty enighet har ju rätt mellan de olika partierna om att vi inte vilja ansluta oss till någon politisk maktgrupp av vare sig det ena eller det andra slaget. Men då enligt min mening ett ekonomiskt samarbete, grundat på de krediter och den eventuella hjälp som genom Marshallplanen kunna lämnas de länder som behöva denna hjälp, är en första förutsättning för att ett bättre tillstånd skall kunna skapas såväl för oss som för alla andra nationer, anser jag att det till yttersta grad är ett svenskt intresse att detta avtal kan komma till stånd.

Herr Hagberg citerade ett uttalande

av några engelska vetenskapsmän och menade tydligen att vad de hade uttalat rörande England även skulle gälla för Sverige. Jag har för min del en helt annan uppfattning om den saken. När det nu gäller en överenskommelse, som har till syfte att skapa drägliga förhållanden för hela mänskligheten, borde det ur svensk synpunkt vara ett verkligt intresse att biträda detta avtal. Vi få ju sedan se huru utvecklingen kommer att te sig, och inträffar det någonting som inte passar oss, kommer självfallet den regering, som företräder det svenska folket, att begära de ändringar och göra de erinringar som ur svensk synpunkt kunna vara nödvändiga.

Jag skall, herr talman, be att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Med anledning av all den polemik som förekommit i diskussionen efter mitt första anförande skall jag be att få säga några ord.

Jag behöver inte upptaga någon ytterligare tid med att karakterisera detta avtal. Det som sagts av avtalets anhängare har icke inneburit ett bestridande av den tolkning av konsekvenserna därav, som jag har givit uttryck för. Jag vill erinra om att utrikesministern i sitt anförande själv konstaterade — jag hann inte taga upp den punkten i min replik på grund av den korta tid som stod till förfogande — att det finns långtgående och dunkla bestämmelser i avtalet. Han sade i det sammanhanget att man tagit länderna som en enhet, vilket skulle vara förklaringen till dessa långtgående och dunkla bestämmelser. Man har gjort detta till ett standardavtal, där man skrivit in detsamma för Sverige som för Grekland eller Kina eller andra genom kriget ruinerade länder eller länder, där amerikanerna föra krig.

Utrikesministern sade emellertid, att

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

det finns en skillnad mellan Sverige och dessa andra länder, bestående däri att Sverige icke begärt några gåvor, vilket skulle ge oss en särställning. Det avtal, som man här skrivit under, har bara formell betydelse, menar utrikesministern; ingenting blir förpliktande för den svenska regeringens ståndpunktstagande.

Jag tror att om man på sådana grunder skall försvara detta avtal, om man med sådana motiveringar rekommenderar svenska riksdagen att godkänna denna uppgörelse, kommer framtiden att bli mycket bitter. Det är — jag upp- repar det ännu en gång — amerikanernas egna intressen som den amerikanska regeringen företräder. Jag tror inte att den företräder dessa intressen dåligt, sett från dess egna nuvarande uppdragsgivares synpunkt. Men detta bör också göra ett litet land som vårt med den ställning det har dubbelt misstänksamt. Det ökar anledningen att med största skepsis betrakta ett sådant avtal. När man här motiverar dessa långtgående och dunkla bestämmelser med att det bara är ett standardavtal, att det är fråga om en mängd olikartade länder och att dessa bestämmelser inte behöva gälla oss, är detta en tröst för ett tigerhjärta.

När herr Wiberg säger att Marshallplanen är en ljuspunkt i det nuvarande Europa, ser han naturligtvis detta ur sin egen högerpolitiska synpunkt. Jag har fortfarande den meningen, att denna Marshallplan icke kommer att betyda en reorganisering av den europeiska industrien. Jag erinrar om vad som uttalats i ett yttrande av Förenta Nationernas europakommission. Det framhölls där, att när denna Marshallplan genomförts — och då utgick kommissionen icke från de 15 miljarder som nu ställas i utsikt utan från 23 miljarder — måste minst lika långtgående åtgärder till för att det europeiska näringslivet skall komma på fötterna igen.

Men, säger man, dessa krediter måste väl, även om de äro otillräckliga, ändå vara ett stöd. Ja, de äro ett stöd, om de verkligen sätts in för att skaffa länderna de medel som de behöva för sitt näringslivs reorganisering. Men om man i stället för maskiner och kol skaffar dessa länder tobak och diverse förnödenhetsvaror, utgörande överskottsvaror från den amerikanska armén, eller — för att uttrycka saken principiellt — i stället för produktionsmedel skaffar konsumtionsvaror, kommer man inte att efter planens genomförande ha lyft dessa länder ur den misär vari de befinna sig.

Påståendet att välståndet skulle vara kommunismens fiende är en mycket modern uppfinning. Härtill skulle jag emellertid vilja säga, att om kommunismen har genomslagskraft, beror detta därpå att det kapitalistiska systemet är fiende till folkens välstånd. Ett system, som under ett kvarts sekel kastat mänskligheten i två världskrig, ett system, där länderna under mellankrigsåren härjats av den ena krisen efter den andra med miljonarméer av arbetslösa — fakta som vi alla känna till — ett sådan system kan icke göra anspråk på att vara företrädare för välståndets idé.

Vad beträffar herr Ohlins yttrande angående västerländsk civilisation vill jag säga, att det finns mycket i den västerländska civilisationen, som vi ha den djupaste aktning för och som vi betrakta oss såsom arvtagare till, men det finns i denna term ett begrepp, som jag vet att herr Ohlin lägger in i densamma, nämligen kapitalistiskt produktionssystem. Detta äro vi fiender till; i den meningen äro vi motståndare till en sådan slags civilisation.

Herr Ohlin säger även, att han finner denna politik vara bra för demokratin. Ja, den saken får väl framtiden döma över. I Grekland har demokratin inte vunnit på en sådan politik, inte i

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

Kina och inte i Turkiet. Inte heller i Italien, där folket ställdes inför svält-hot, om det inte röstade mot folkfronten. Vi ha här exempel, som visa vad demokratin har att vinna av denna politik.

Med anledning av vad herr Ohlin här yttrade angående Ungern, Rumänien, Tito och Jugoslavien, Tjeckoslovakien o. s. v. skulle jag kort och gott vilja säga: Bevisa dessa meningsskiljaktigheter, som ha yppats angående Jugoslaviens politik, bevisa de, att allt detta tal om dessa länders osjälvständighet och rikriktning bara är annat än löst prat? Det är riktigt, att den tjeckoslovakiska regeringen ändrade den ståndpunkt som den ursprungligen intagit till Marshallkonferensen. Under vilka omständigheter detta skedde känner jag inte till, men jag skulle tro att man kan finna principiell motsvarighet härtill även i vårt land. Det är bekant, att innan Marshallplanen och dess konsekvenser voro kända, var man inom regeringen mycket skeptisk, och många inom denna kammare voro — det har omvittnats från de borgerliga partierna — mycket skeptiska. Kanske fanns det de som redan voro klara med sitt ståndpunktstagande. Och kanske det fanns en majoritet inom den tjeckoslovakiska regeringen som såg saken på samma sätt. Men sådant kan ju inte åberopas såsom motivering för det ståndpunktstagande som skall ske när propositionen ligger på bordet.

Herr Ohlin sade att det inte alls är meningen att Sverige skall medverka till amerikansk propaganda. Jag vill då erinra om vad det står i art. VII. Först talas det om att »Sveriges och Förenta staternas regeringar äro medvetna om att det är i deras ömsesidiga intresse att full offentlighet gives åt syften och framsteg, avseende det gemensamma europeiska återuppbyggnadsprogrammet och åt de åtgärder som vidtagas till främjande av detta program». Sedan

heter det, att regeringarna »äro medvetna om att en vid spridning av upplysningar om framstegen i programmet är önskvärd i syfte att utveckla känslan för de gemensamma ansträngningar och den ömsesidiga hjälp som äro väsentliga för att förverkliga programmets syftemål». Sedan står det i tredje stycket: »Sveriges regering kommer att, såväl direkt som i samverkan med Organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete, uppmuntra att sådana upplysningar spridas. Den kommer att göra upplysningarna tillgängliga genom organen för allmän nyhetsförmedling och vidtaga alla genomförbara åtgärder för att trygga att ändamålsenliga anordningar för sådan nyhetsförmedling äro tillfinnandes.» Härtill vill jag erinra om vad jag sade i mitt första anförande. Jag citerade en uppgift i tidningen Arbetet om att Marshallplanens administrator redan inbjudit amerikanska kapitalister, däribland filmproducenter, bokförläggare och tidningsutgivare, till att investera pengar för att sprida den amerikanska propagandan. Och märk väl, det står att det gäller att sprida propaganda i Europa om amerikansk politik och amerikanska institutioner! Nej, herr Ohlin, det går inte att komma ifrån att detta är en mycket tvivelaktig och för en regering som företräder ett självständigt land mycket komprometterande bestämmelse.

Herr Ohlin säger nu, att orsaken till att amerikanerna nu fordrar denna propaganda är att man i Sovjetunionen hemlighöll den amerikanska hjälpen. Jag har sett uppgifter från den ryska regeringen om att den hjälp som Sovjetunionen erhöll från sina allierade i form av vapen o. dyl. icke ens uppgick till en tiondedel av den ryska industriens egen produktion. Och jag har sett en uppgift av dåvarande ministern Beaverbrook i England, vari påvisades att hjälpen till dess — det var efter Stalingrad — var betydligt mindre än

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

det som ryssarna togo från tyskarna vid den tyska arméns kapitulation vid Stalingrad. Men jag tror att denna fråga är i detta sammanhang ganska ovidkommande. Jag tror inte att det har hemlighållits för det ryska folket vad det amerikanska folket gjorde av goda gärningar för att bidra till seger. Vad som ligger bakom denna bestämmelse om att de svenska statsmakterna skola vidtaga åtgärder för att möjliggöra amerikansk propaganda är något helt annat. Man skulle kunna förmoda att kravet är en smula överflödigt med tanke på den utpräglad amerikanska propaganda som bedrivs av folkpartiets press. Men tydligen anses denna ännu inte tillräckligt förnedrande eftersom man skrivit in detta i uppgörelsen.

Så vill jag tacka herr Ohlin för att han talade om att denna propaganda skulle motverka kommunismen. Det kanske finns en del som ha den förhoppningen. Men är det inte ännu mer komprometterande, om denna punkt i överenskommelsen skulle ha ett sådant inrepolitiskt syfte?

Till slut vill jag säga bara ett par ord till herr Pehrsson-Bramstorp. Vi äro naturligtvis eniga, han och jag, om att man måste sträva efter att få bättre förhållanden i Europa. Men jag erinrar åter om vad jag sagt om denna s. k. hjälpaktion och de slutsatser jag dragit. Den kommer inte att hjälpa Europas folk. I detta avtal ha skrivits in bestämmelser, vilka om de utnyttjas av amerikanerna — och man behöver inte betvivla att så kommer att ske — innebära att Sverige icke kan upprätthålla det stöd åt det svenska jordbruket genom olika åtgärder som vi beslutat. Jag tror därför att det för herr Pehrsson-Bramstorp såsom bondeförbundets ledare kommer en dag, då han måste säga sig att vad man hoppats av denna Marshallplan var en illusion.

Herr Pehrsson-Bramstorp framhåller

att mycket viktiga jämkningar blivit genomförda i samband med förhandlingarna med amerikanerna. Dessa jämkningar innebära att vi, när vi skola leverera våra exportvaror till amerikanerna — det gäller framför allt råvaror, men det lär vara en tolkningsfråga och även annat kan inrymmas — skola ha rättighet att själva hålla rimliga lager; vidare skall det inte få hindra oss att driva en kommersiell export och slutligen skall det inte ställas krav på den svenska regeringen, som ligga utanför dess konstitutionella kompetens. Detta är de jämkningar man har åstadkommit. Jag tycker att det närmast är generande, att man i ett avtal skall behöva skriva in någonting sådant. Jag betraktar det som självklart att krav som från en främmande makt skola ställas på den svenska regeringen icke skola inkräkta på dess konstitutionella kompetens. Jag har därför trott att när detta skrivits in i avtalet är det ingen som tagit det annat än såsom en bekräftelse på en självklar sak. Jag kunde aldrig föreställa mig, att detta kunde användas såsom argument för att gå med på de betydelsefulla diskriminerande bestämmelser som detta avtal innehåller.

Till slut vill jag bara säga till herr Pehrsson-Bramstorp, att det inte var en enskild engelsk vetenskapsman, som jag citerade, utan det var den engelska akademiska kongressen, som talade i namn av 18 500 engelska akademiker. Och den förklarade, att Marshallplanen är ett hot mot det vetenskapliga och industriella framåtskridandet och Englands nationella suveränitet. Men, säger man, detta gäller England och inte oss. Ja, det är i så fall den sista trösten, att dessa bestämmelser, som utrikesministern karakteriserade såsom dunkla och långtgående, måhända inte gälla oss utan bara skulle gälla de andra. Det är den sista trösten, och på ett sådant självbedrägeri står man här och re-

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

kommenderar svenska riksdagen att fatta principiellt och praktiskt äventyrliga beslut.

Herr PEHRSSON-BRAMSTORP (kort genmäle): Herr talman! Om jag förstod herr Hagberg rätt, skulle vetenskapsmännen i England, som göra England så stor heder, komma bort genom Marshallplanen. Men jag kan ändå inte tänka mig, att sådana uttalanden kunna ha någon tillämpning på oss.

Vidare påstod herr Hagberg att Marshallplanen skulle motverka jordbrukets intressen. Men i så fall skulle ju Marshallplanen hjälpa kommunisterna, vilket vore en märkvärdig kombination. Jag förmodar att våra beslut i jordbruksfrågorna skola genomföras oavsett denna överenskommelse.

Herr Hagberg erkände i alla fall att om dessa leveranser ske i form av produktionsmedel, som kunna användas i den europeiska produktionen, och inte i form av konsumtionsvaror, så gagnas återuppbyggnadsarbetet. Jag tycker att det är tillfredsställande att herr Hagberg gör detta erkännande. Ty då är det ju bara att se till att det blir produktionsmedel, som levereras, och det kan ju inte vara någon risk att acceptera denna uppgörelse.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Herr Hagberg tackade mig för att jag uttalade, att de upplysningar som skulle lämnas enligt art. VII ha till uppgift att motverka kommunismen. Jag vill svara att de upplysningar det gäller skulle av Sverige självklart lämnas oberoende av några som helst uppgörelser. Men verkan av dessa upplysningar kommer enligt min mening att bli densamma som verkan av all saklig upplysning, nämligen att försvåra den kommunistiska propagandan. Därför förstår jag också att kommunisterna motsätta sig detta.

Beträffande händelserna i Jugoslavien och konflikten mellan Moskva och Tito förklarade herr Hagberg — utan att rodna under solbrännan, såvitt jag kunde se på avstånd — att denna visar vilket fullkomligt oberoende som kännetecknar de östeuropeiska staterna. Men det verkliga förhållandet är ju, att den jugoslaviska regeringen har försökt att föra en politik efter sina egna riktlinjer, t. ex. i fråga om jordbruket, där man inte velat tillgripa så mycket kollektivisering. Då har den jugoslaviska regeringen blivit tillrättavisad av en organisation, där vi väl veta av vem huvudinflytandet utövas. Denna organisation säger till den jugoslaviska regeringen att den måste föra en annan politik än den själv önskar. De svenska kommunisterna instämna då inte med den regering som vill försvara sin rätt att själv bestämma sin politik, utan de svenska kommunisterna instämna med dem, som vilja utifrån ålägga den mindre staten att föra en annan politik. Detta är samma kommunist, som sedan vilja uppträda som försvarare av den svenska självständigheten.

Herr HAGBERG i Luleå (kort genmäle): Herr talman! Den uppgörelse som skett mellan de kommunistiska partierna i Jugoslavien och övriga östeuropeiska länder har mycket litet med denna sak att göra. Att jag över huvud taget tog upp den saken berodde enbart på det resonemang som har förts av herr Ohlin och hans åsiktsfränder angående det beroende och den osjälvständighet som skulle känneteckna de östeuropeiska länderna. Hur svarar nu resultatet av denna diskussion mot det resonemang som förts? Inte alls! Det förhåller sig inte heller på det sättet att kritiken mot det jugoslaviska kommunistpartiet har sin grund i uppfattningen, att det icke för en tillräckligt aggressiv kollektiviseringspolitik. Det är snarare så, att

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

herr Ohlin från sina synpunkter skulle, om han försökte tänka igenom problemet, finna att vad man varnat det jugoslaviska kommunistpartiet för är att det gått för bryskt tillväga mot jordbrukarna och småföretagarna och därigenom, menar man, försvagat socialismens krafter.

Till vad herr Pehrsson-Bramstorp senast sade skulle jag bara vilja framhålla, att det var några engelska vetenskapsmän som kommit bort. Men jag fick ett mycket starkt intryck av att herr Pehrsson-Bramstorp själv kommit bort i debatten, när han gav sin replik till mig.

Herr FAST: Herr talman! Jag skall inte säga många ord.

Jag tror att herr Hagberg, såvitt jag kunde höra av hans sista anförande, beklagade att han tagit upp frågan om Jugoslavien i samband med frågan om kommunisternas internationella oberoende av Moskva och kominform. Jag skulle tänka mig att det nog förhåller sig så, att i åtskilliga kommunisthem, där Titos bild varit en av troféerna, dessa bilder ha blivit utrensade. Och det är nog så även hos de svenska kommunisterna. Men det tjänar inte något till att fortsätta den här debatten. Även i herr Hagbergs sista anförande framgick ganska klart, hur beroende de östeuropeiska länderna äro av Moskva. Om sedan detta beroende innebär att de nödgas föra en mildare eller en strängare politik med hänsyn till marxismen har ju ingenting med frågan om självständigheten att göra.

Jag begärde emellertid ordet för att säga, att jag tror, att hans excellens utrikesministern hade mycket starka skäl för det uttalande som han gjort här i dag i kammaren och även i propositionen om de särskilda hänsyn som skola tagas gentemot svenska intressen. Att i det sammanhanget hänvisats till konsti-

tutionella regler, den svenska rättsuppfattningen och den svenska lagstiftningen tycker jag inte alls verkar stötande. Det förvånar mig att herr Hagberg tycker att det är stötande. Jag erinrar om att i det ryska avtalet förekommer uttrycket »inom ramen för regeringens kompetens». Jag försökte i debatten om ryssavtalet förklara innebörden av detta, och jag minns inte att herr Hagberg då reagerade och ansåg att detta skulle vara någonting i och för sig stötande. Tvärtom förhåller det sig så att utrikesministern — såsom framgår av propositionen — haft mycket goda grunder för sitt ställningstagande, då han här åberopar de särskilda skäl som jag nyss antydde. Ett sådant särskilt skäl är — jag tror det finns anledning att understryka det — att vi i vårt land icke begära någon hjälp utan betrakta avtalet mer ur vanliga handelspolitiska synpunkter.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga att jag inte förstår — då nu kommunisterna iklätt sig nationalismens klädedräkt i så hög grad — vad det kan vara för svenskt intresse att försöka ge allmänheten den uppfattningen att vi nu ha bundit våra händer fullständigt, att vi nu äro sålda till ett västblock och att vi inte kunna föra någon självständig politik. Herr Hagberg var ju tvungen att i sitt anförande retirera en smula och säga att han trodde att regeringen ville föra en neutralitetsvänlig politik. Och riksdagen har ju varit enig om att vi skola sträva efter att hålla oss utanför ett stormaktskrig. Men har man denna uppfattning, förstår jag inte hur man kan finna att det är ett svenskt intresse att försöka göra gällande, att vi nu sålt vår självständighet genom deltagande i denna uppgörelse, som inte är något annat — såsom förut sagts — än en konsekvens av tidigare av riksdagen fattade beslut — jag tänker då på Pariskonventionen.

I detta sammanhang vill jag fram-

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

hålla, att det inte är Marshallländerna som uteslutit de östeuropeiska staterna från deltagande, utan de ha uteslutit sig själva. Vad beträffar skälen härför tror jag att det skulle visa sig, om vi förde en mera ingående diskussion om saken, att det är helt andra skäl som motiverat deras ståndpunktstagande än de som herr Hagberg här anförde.

Jag vill helt instämma med vad herr Skoglund såsom utrikesutskottets vice ordförande här anført om prövningen av detta ärende. Men jag vill bekänna att jag blev nästan överraskad, när jag läste den kommunistiska motionen. Jag blev inte överraskad av att finna alla de argument som man räknat med utan snarare över att inte finna något nytt därutöver. Och inte väckte det någon uppmärksamhet att motionen kom. Och anledningen till det var ju inte att avslagsyrkandet framfördes redan i samband med godkännandet av Pariskonventionen och alltså redan då signalerades. Utan vi måste ju säga oss: Vad hade inträffat för kommunistpartiet om denna motion inte hade kommit? Den tråden kan ju var och en spinna vidare på i sin egen fantasi. Man kan därför inte ta så allvarligt på de argument som framförts i motionen och av herr Hagberg här i dag. Vi som inte känna banden trycka från kominform ha ju haft anledning att se denna sak ur svenska synpunkter och ur synpunkten av vad som är för det europeiska samarbetet angelägnast.

Jag vill, herr talman, innan jag slutar, framhålla, att det är den finansiella synpunkten som för oss därvidlag är avgörande. Vi veta inte i vilken utsträckning vi komma att behöva använda oss av detta avtal. Huvudsaken för oss är att man funnit en väg att börja det ekonomiska saneringsarbetet i Europa. Det är nämligen självklart att det måste vara till utomordentligt gagn för vårt lands ekonomiska liv om vi ha goda förbindelser med dessa europeiska

stater, vilka kunna komma in i bättre ekonomiska förhållanden än nu. Vi kunna få ett handelsutbyte av ett annat slag än det vi för närvarande måste laborera med. Detta är, enligt mitt förmenande, det värdefulla i detta avtal, och det är det som är anledningen till att jag yrkar bifall till utrikesutskottets hemställan.

Herr HAGBERG i Luleå (kort genmäle): Herr talman! En enda sak i herr Fasts resonemang föranleder mig att ge honom en replik, ty den vittnar om en egendomlig politisk inställning. Han frågar vad det skall tjäna till att inge svenska folket den uppfattning, som jag här gjort mig till talesman för beträffande innebörden av denna uppgörelse. Men en talesman för utrikesutskottet har — inte här utan i ett föredrag för några dagar sedan — förklarat, att avtalet innebär att vi komma i en ödesgemenskap med vissa europeiska folk och att vi föras närmare västmakterna. Utrikesministern har talat om »dunkla och långtgående formuleringar». Den socialdemokratiska pressen har, som jag nyss citerade, uttryckt en mycket stark olust, och i första kammaren har till och med en av det socialdemokratiska partiets representanter yrkat avslag på det hela.

Det föreligger alltså mycket klara bevis för att det inte bara är kommunisterna, som ha en annan mening om fördelarna och nackdelarna med detta avtal. Menar då herr Fast, att man inte skall förfäktat sin mening, när man har en sådan och givit skäl för densamma? I så fall tycker jag att socialdemokratien kan ge upp och sluta med att företräda åsikter, som eventuellt kunna komma i konflikt med andra partiers.

Herr FAST (kort genmäle): Herr talman! Med hänvisning till vad jag sade i en debatt för några dagar sedan vill

Överenskommelse ang. ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater.

jag säga, att om en enskild ledamot av utrikesutskottet ger uttryck åt en uppfattning, som eventuellt inte stämmer med vad som är skrivet i utskottsutlåtandet, då får det stå för vederbörandes egen räkning.

Det andra spørsmålet tycker jag herrar Hagberg och Skoglund kunna göra upp sinsemellan.

Herr LAGER: Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord med anledning av debatten som här förts. Herr Fast och herr Pehrsson-Bramstorp menade, att de inte ville tolka detta avtal som en anslutning till västblocket eller vad man nu vill kalla det. Nu är det väl i alla fall på det sättet, att inte bara Sverige skrivit under detta avtal utan också Förenta staterna. Det är inte bara Sveriges meningar som gälla, när detta avtal skall tolkas och innebörden läggas ut; även Förenta staterna ha en del att säga till om och förmodligen betydligt mer än Sverige. Det förhåller sig väl ändå så, att när två parter förhandla har i allmänhet den starkaste av dem övertaget. När därtill avtalstexten är så utformad, att den starkaste parten i de kommande förhandlingarna kan stödja sig på avtalstexten, då förefaller det mig som om den svenska regeringen har små möjligheter att slå ifrån sig ordentligt — enligt herr Skoglund i Doverstorp rekommendation — och vägra att gå med på de krav, som eventuellt kunna ställas upp.

Herr Fast lät antyda, att vi kommunister tagit ståndpunkt till Marshallplanen efter order från Moskva. Skulle man verkligen behöva taga några order från något håll för att gå emot Marshallavtalet! Jag tycker det räcker med att läsa avtalstexten och de fåtaliga kommentarer, som gjorts till den. Man blir sedan ytterligare stärkt i sin uppfattning att detta avtal icke är till gagn för vårt land och det svenska fol-

ket genom att lyssna till diskussionen här i dag och de argument, som framförts från avtalets anhängare. Argumenten ha sannerligen inte övertygat någon om lämpligheten av att vårt land blir anhängare av avtalet; snarare skulle jag tro att en del tidigare anhängare blivit ganska betänksamma.

Till sist vill jag, herr talman, endast säga några ord till hans excellens utrikesministern. Han menade att man inte skall fästa så stort avseende vid Amerikas motiv. Jag undrar om man inte ändå skall ägna motiven stor uppmärksamhet. För min del tycker jag att motiven blevo rätt väl belysta av en författare i en artikel i Svenska Dagbladet häromdagen. Han säger att det finns tre motiv. Ett av dem är den amerikanska nationens vilja att hjälpa Europa. Ett annat är, att Amerika vill skapa en ekonomisk buffert mot en kommande kris. Till slut vill Amerika resa motstånd mot den framträngande bolsjevikiska faran.

Artikelförfattaren i Svenska Dagbladet säger, att motivet att vilja ha en ekonomisk buffert mot en kris är det minst betydelsefulla. Därnäst avfärdar han motivet om hjälpsamheten hos det amerikanska folket. Det främsta motivet bakom hela Marshallplanen, säger han, är det politiska. Herr Ohlins lilla uttalande här helt en passant tyder ju också på, att han värderar de amerikanska motivkomplexen på ungefär samma sätt. Det är här fråga om att bilda ett block, att skapa ett politiskt instrument som kan växa ut i militärt avseende och därmed resa en barriär emot den, som man säger, framträngande bolsjevismen.

Till sist vill jag, herr talman, bara konstatera, att detta nästan ord för ord är samma motivering som Hitler och Mussolini samt de japanska militaristerna på sin tid använde när de motiverade den s. k. antikominternpakten.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på interpellation ang. skador av översvämningar i jordbruksområden, m. m.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Luleå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hagberg i Luleå begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavos 190 ja och 14 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 31, med föranledande av kamrarnas beslut beträffande utskottets utlåtande nr 30 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 230 till riksdagen med förslag till tryckfrihetsförordning m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Punkten A.

Utskottets hemställan bifölls, såvitt angick andra kammaren.

Punkten B.

Lades till handlingarna.

§ 4.

Föredrogs och lades till handlingarna särskilda utskottets memorial nr 2, med föranledande av kammarens beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 244, till riksdagen med förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

§ 5.

Svar på interpellation ang. skador av översvämningar i jordbruksområden, m. m.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet SKÖLD, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Hansson i Skediga till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framställt följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat de stora skador, som de vår och höst återkommande översvämningarna förorsaka vissa jordbruksområden?

Om så är fallet, vill herr statsrådet medverka till åtgärder, varigenom nya områden sättas i stånd att lämna skördar till tryggande av livsmedelsförsörjningen?

Då jag efter överenskommelse med statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet härmed går att besvara dessa frågor, vill jag till en början erinra om de beslut, som 1945 års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag fattat angående bl. a. principerna för torrlägningsverksamhetens understödjande med statsmedel samt torrlägningsverksamhetens organisation. Genom dessa beslut torde avsevärt bättre förutsättningar i såväl finansiellt som organisatoriskt avseende ha skapats för ett planmässigt bedrivande av torrlägningsverksamheten.

Jag torde i detta sammanhang också

Svar på interpellation ang. skador av översvämningar i jordbruksområden, m. m.

få påpeka det ytterligare stöd för torrlägningsverksamheten, som de av 1947 års riksdag antagna förslagen angående den statliga verksamheten för jordbrukets rationalisering innebära. Rationaliseringsverksamheten har överhuvud taget till syfte att genom olika åtgärder höja jordbruksnäringens effektivitet och att på bästa sätt trygga den inhemska produktionen av livsmedel. Den beslutade samordningen av rationaliseringsverksamheten och torrlägningsverksamheten hos lantbruksnämnderna torde också enligt min mening av skäl, som närmare utvecklats i propositionen angående den framtida jordbrukspolitiken, skapa garantier för att torrlägningsföretagens lämplighet bedömes efter enahanda måttstock som andra förbättringsåtgärder och att torrlägningsverksamheten på ett riktigt sätt inpassas i hela rationaliseringsarbetet.

Den omfattning, varmed torrlägningsarbetet för närvarande bedrivs, får emellertid bedömas med hänsynstagande till att de förut nämnda reformerna ännu icke hunnit göra sina verkningar gällande och att för närvarande företag av ifrågavarande slag icke kunna undgå att påverkas av det rådande krisläget.

Vad slutligen angår det exempel på behovet av torrlägningsåtgärder, som interpellanten anför, nämligen markerna utefter Tämnrån och Fyrisån och andra vattendrag i Uppland, får jag meddela följande. Frågan om bidrag till en reglering av Tämnrån ligger för närvarande under Kungl. Maj:ts prövning och beträffande Fyrisåns reglering pågår utredning, som torde bli färdig under den närmaste framtiden.

Herr andre vice talmannen övertog sin ledningen av förhandlingarna.

Vidare anförde

Herr HANSSON i Skediga: Herr talmann! Jag ber att till statsrådet och che-

fen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för svaret.

Statsrådets förhoppning på lantbruksnämnderna och deras insats på jordbrukets torrläggning vill jag gärna dela. Som det nu är och fortgått kan det inte få fortsätta. Den enskilde jordbrukaren gör stora förluster årligen, då han nödgas bruka jord, som ligger försumpad av vatten och år efter år blivit allt sämre. Produktionsförhållandena försämras sålunda till skada för det allmänna.

Vattendrag, som ha att upptaga vatten från rätt så stora områden, ha nu genom att torrläggningar utförts fått ett ökat tillflöde. Detta gör att huvudvattendragen numera genom avdikningar få sin tillrinning av vatten på kortare tidrymd. Därigenom förorsakas i de lägst liggande markerna översvämningar, och marken blir sur och svårbrukad. Detta skulle kunna förekommas, om dessa större vattendrag legat under mera effektiv kontroll från det allmännas sida. Ett uttalande i denna riktning har gjorts av en person, som många år ägnat sig åt torrlägningsarbetet. Jag har i en motion 1947 begärt utredning i denna fråga.

Erfarenheten visar att genom vegetation och inslamning i vattendragen uppstår ett synnerligen stort motstånd för avrinningen. Därigenom översvämmas ängar och åkerjordområden i stor utsträckning vid regnperioder och särskilt då vårflödet är rikligt. Det är därför synnerligen nödvändigt, att huvudvattendragen stå under mera effektiv kontroll, så att inte det låt-gå-system, som nu tillämpas, får fortsätta längre. Jag hoppas att statsrådet vill ägna sin uppmärksamhet åt denna viktiga fråga.

Jag ber att i detta sammanhang få föredraga ett brev till mig, som visar vilka bekymmersamma förhållanden som kunna uppstå för jordbrukare i trakter, vilka äro beroende av huvudvattendragens avrinningsmöjligheter. —

Svar på interpellation ang. skador av översvämningar i jordbruksområden, m. m.

I det brevet framhålles bl. a. följande: »Jag skall nu tala om hur vi har det med vattnet mellan Lövsta Bruk och Forsmark. Det är så att Korsnäsbolaget har beslutat att tömma sjöarna ovanför Lövsta Bruk, de s. k. Flororna. Nu har vi gjort flera framställningar till Forsmark att dom skulle släppa undan vattnet, men dom svarar att vi har våra gamla märken som vi håller, så vi släpper inte mera. Så har vi vänt oss till Korsnäs och vill att dom skall stänga slutorna, men dom svarar att dom skall torrlägga och så skog. Så nu är det vi som bor mellan Lövsta Bruk och Forsmark som skall lida. Vi skall se våra egna marker ligga under vatten. Vi har ju lagt in om torrläggning, vi skickade in ansökan till Torrläggningsnämnden i Uppsala län hösten 1946, men vi har inte hört någonting av det. Undersökningen är ju färdig och enligt den skall ju 1 900 hektar vara skadat av vatten mellan Lövsta Bruk och Forsmark. Nu vill vi att torrläggningen kommer igång fortast möjligt, så att vi får bort vattnet från våra ägor.»

Det är alldeles för stora värden som årligen förloras på att torrläggningar i huvudvattendrag eftersätts. Förlusterna drabbar först den enskilde och i sin helhet samhället. Statsrådet Sträng har tagit del av norra Upplands jordbrukares försumpade åkermarker. Detsamma ha även herrar Andersson i Löbbo och Andersson i Tungelsta gjort. De känna därför till vad jag talar om.

Det hade ur rättvisesynpunkt varit rimligt att vederbörande jordbrukare hade erhållit skadeersättning. Den enskilde brukaren får här lida utan eget förvållande. Det skulle kunna dragas fram exempel på detaljer, som jag dock tidigare framhållit här i kammaren.

Vad Fyrisån och Tämnrån beträffar så säger herr statsrådet att utredningen snart är färdig. Den visan ha de hundratals jordbrukarna hört förut vid flera tillfällen, så den kunna de förut. Men om det verkligen är sant, att utred-

ningen snart är färdig, så vore det san- nerligen ingen dag för tidigt.

Det har inte varit lätt för jordbrukarna i dessa trakter att arbeta under de förhållanden som varit. En jordbrukare exempelvis sådde strax före midsommar. Därvid sjönk hästen ned i den vattendränkta jorden till halva smalbenet. Sådana exempel visa vad det blir för resultat under rådande förhållanden.

Jag vill här läsa upp ett intyg från ordföranden i hälsovårdsnämnden i Örbyhus, leg. läkaren Ivar Jonasson. Detta intyg visar att saken inte bara berör vederbörande jordbrukare utan hela ortsbefolkningen. Läkaren skriver följande:

»Först en bakgrund till de rådande hygieniska missförhållandena:

1. Varje höst och vår svämmas den genom samhället flytande Tegelsmoraån (en av Fyrisåns källflöden) över och genomdränker stor areal åker och äng. Sommartid är samma å nästan uttorkad, endast stinkande gyttjepölar med moln av flugor och mygg visa var ån brukar gå fram.
2. Samhället, som ännu saknar vatten och avlopp, har växt snabbt och fortsätter att göra så. I proportion till den ökade husbebyggelsen står ock antalet W. C. Tegelsmoraån, som mottager samhällets avlopp, kan numera betraktas som en smittokälla av första klassen.

Följder: Genom de årliga översvämningarna rinner grovt förorenat ytvatten ner i samhällets brunnar, förorenar dricks- och hushållsvattnet och ger så de vattenburna sjukdomarna stor spridning. Sommartiden ge flugor och mygg och andra insekter de mest gynnsamma betingelser att i stillastående och illaluktande pölar lägga sina ägg.

De sjukdomar, som vi genom dessa hygieniska missförhållanden ha att räkna med, äro:

Rödsoten, vilken kan räknas som en-

Svar på interpellation ang. övervakningen av karteller inom näringslivet.

demisk sjukdom i dessa trakter sedan årtionden.

Gulsoten, som förut förekommit sporadiskt, har sista tre åren angripit större delen av befolkningen i dessa trakter.

Barnförlamningen blossade vid den svåra regn- och översvämningsperioden hösten 1945 upp och 12 fall kunde inom Örbyhus och angränsande bebyggelse inräknas, en ovanligt hög procentsiffra när man betänker att samhället bebos av ca 1 200 människor. Med anledning av alla dessa fall av barnförlamning undersöktes vattnet i samhällets och angränsande bebyggelses brunnar. Resultat: 3 % av brunnarna kunde ur bakteriologisk synpunkt godkännas. Länsstyrelsen i Uppsala påbjöd i december 1945 vid vite att vattnet från de underkända brunnarna endast finge användas kokt till dricks- och hushållsvatten. Förbudet kvarstår.

Sommarsjukan (olika former av paratyfus) förorsakar genom sin stora och snabba spridning årligen stora förluster i form av förlorade arbetstimmar och avbräck i produktionen i samhällets industrier.

Med detta har endast givits en summarisk översikt av de hygieniska vådorna i Örbyhus samhälle.

Till sist vill jag blott säga, att det är min tro att det i längden skulle betyda minskade utgifter för detta lands dyrbara sjukvård, om man med större energi gick in för att sanera de skiftande smittokällor, vilka så rikligt äro tillfinnandes på landsbygden.

Städerna ha alltid fått sin hygien väl ordnad, nu är det mer än hög tid att landsbygdens tåliga folk får sina minimikrav tillfredsställda.»

Det är ett hela bygdens intresse att någonting göres åt detta. Det borde verkligen kunna bli något annat resultat än långa utredningar. Numera står maskinell hjälp till förfogande för torrläggning. Då kraftverk därjämte leverera kraft till kvarnar m. m., borde de stora uppdämningarna inte heller be-

hövas. Man vill därför fråga sig, om det ur nutidssynpunkt är riktigt att arbetssamma och sparsamma småbrukare skola brottas med bekymren att odla på marker, som det ena året efter det andra lida av försumpning. Det är enligt min mening en misshushållning med värden och arbetskraft. Nu när det talas så mycket om rationalisering borde man kunna vänta bättre. Ett samhälle norr om Örbyhus får vädja till Strömsberg om att man där skall öppna på dammen någon meter, så att vederbörande på en del platser skola kunna lägga ned avloppsrör, eftersom nära nog hela samhället står under vatten. En sänkning av dammen med 1,10 meter vore tillräcklig. Förlusten härav kunde man få igen nedanför dammen.

Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka för det svar jag erhållit. Jag hoppas att den årliga goda vilja, som jag tyckte mig kunna utläsa därur, skall innebära mera än de allmänna uttalandena om rationaliseringen. Jag slutar med att vädja till statsrådet att göra vad som kan göras för att hjälpa dessa människor, som ha det så besvärligt, och hela denna bygd, som lider så mycket av vattenskadorna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Svar på interpellation ang. övervakningen av karteller inom näringslivet.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet GJÖRES, som yttrade: Herr talman! Med kammarens medgivande har herr Hedlund i Rådombeslut till mig riktat följande interpellation:

Är statsrådet i tillfälle att meddela

1. huruvida den nu gällande lagstiftningen om övervakning av karteller inom näringslivet kan anses ha länt

Svar på interpellation ang. övervakningen av karteller inom näringslivet.

till goda resultat för det svenska folkhushållet?

2. huruvida redan nu kan bedömas om lagstiftningen är tillräckligt effektiv?

De ämnen som här berörts äro av stor betydelse. Såsom interpellanten riktigt framhållit, förekomma konkurrensbegränsande regleringar i vid utsträckning inom näringslivet. Jag vill också hålla med interpellanten därom att det är ägnat att stärka förutsättningarna för det fria näringslivet om man undanröjer ur samhällelig synpunkt skadliga konkurrensbegränsningar, t. ex. sådana som konservera ekonomiska produktions- och distributionsmetoder, otillbörligt begränsa produktionen eller hålla priserna uppe på en konstlat hög nivå.

På interpellantens fråga om lagstiftningen i fråga länt till goda resultat för det svenska folkhushållet vill jag svara jakande. Det finns många exempel på att kartellavtal upphävt eller i väsentliga avseenden modifierats i samband med den registrering som 1946 års lag om övervakning av konkurrensbegränsning bl. a. avser. Härtill komma åtskilliga avtal, som upphävt eller förändrats redan i samband med övervakningslagens tillkomst. Man torde kunna utgå ifrån att kartellerna i sådana fall avlysts eller modifierats just på grund av den offentlighet som lagstiftningen åsyftar. Offentlighetsprincipen torde även ha en förebyggande verkan, ehuru denna självfallet är svårämbar. Det omfattande kartläggningsarbete, som påbörjats av övervakningsmyndigheten på området, kommerskollegium med dess monopolutredningsbyrå, kommer slutligen att göra det möjligt att bättre än förut bedöma behovet och utformningen av sådana rationaliseringsåtgärder från statsmakternas sida, vilka kunna bli erforderliga inom näringslivet. Jag erinrar om att några redan igångsatta utredningar bl. a. ha till uppgift att utarbeta förslag till sådana åtgärder. Härvid tänker jag i första

hand på byggmaterialutredningen, elbranschkommittén och nyetablerings-sakkunniga, vilka samtliga enligt sina direktiv skola samarbeta med monopolutredningsbyrån.

Belysande för det gagn, som monopolutredningsbyråns arbete medfört, är att i några fall kommunala organ av byråns publiceringsverksamhet stimulerats att överväga åtgärder mot lokala kartellbildningar inom el- och rörinstallationsbranscherna. Byråns material har vidare utnyttjats av offentliga organ, t. ex. av statens byggnadslånebyrå, som använt byråns prisuppgifter för kontroll av byggnadskostnader för planerade byggen. Företagare ha i betydande utsträckning rådfrågat uppgiftssamlingarna i byrån, vilka på detta sätt kunna ha främjat planering av en mera effektiv konkurrens. Särskilt värdefullt är, att den stora allmänheten genom byråns publiceringsarbete börjat få mera konkreta föreställningar om kartellbildningarnas betydelse.

I sin *andra* fråga efterlyser interpellanten ett besked huruvida den nuvarande lagstiftningen enligt min uppfattning är tillräckligt effektiv. Till detta vill jag svara, att det innan ännu två år förflutit från lagens ikraftträdande här är svårt att uttala något generellt omdöme. Jag vill emellertid upplysa, att man vid vissa pågående utredningar kommit att dryfta uppslag till lagstiftningens komplettering. Härvidlag vill jag ånyo erinra om nyetableringssakkunniga, vilka ha till uppgift att undersöka behovet att undanröja eller modifiera enskild nyetableringskontroll eller enskilda leveransspärrar o. d. När denna utredning, såsom jag hoppas före årets slut, framlägger resultatet av sitt arbete, blir det möjligt att bedöma vilka kompletteringar som kunna visa sig erforderliga inom det viktiga område, som de sakkunniga haft att undersöka. Bland dem som sysslat med hithörande frågor har man vidare ifrågasatt, huruvida man ej i vidare ut-

Svar på interpellation ang. övervakningen av karteller inom näringslivet.

sträckning än som nu är möjligt borde undanröja eller begränsa möjligheterna för en kartell att införa allmän domstol tvinga kartellmedlemmar att efterfölja sådana konkurrensbegränsande bestämmelser, som äro skadliga ur allmän synpunkt. Även andra kompletteringar kunna med tiden visa sig erforderliga.

Enligt den plan, som ligger till grund för nuvarande ordning för monopolövervakningen, skall monopolutredningsbyrån i huvudsak begränsa sig till att verkställa en successiv kartläggning av området. Denna kartläggning kan antagas dels direkt få en sanerande verkan, dels giva statsmakterna material med vars hjälp man i olika fall kan överväga den lämpligaste metoden för ett samhälleligt ingripande. Hittills gjorda erfarenheter synas mig tala för att efter hand mycket betydande resultat skola kunna nås på denna väg. En förutsättning är dock att byrån erhåller en för sina stora arbetsuppgifter tillräcklig personalutrustning; att så sker är ur vissa synpunkter viktigare än att lagstiftningen eventuellt utvidgas. Dess värre kan det icke bestridas att monopolutredningsbyrån för närvarande är kvantitativt otillräcklig för sina omfattande arbetsuppgifter. Anledningen härtill är bl. a. den, att det ur rekryteringssynpunkt ansetts olämpligt att på en gång anställa hela den utredningspersonal som erfordras. I stället tänkte man sig att byråns ursprungliga personalkader skulle successivt ökas med några befattningshavare per år. Vid föregående riksdag fattades också beslut om en dylik mindre utvidgning. I år har man av statsfinansiella skäl nödgats avstå från en fortsatt utökning, något som jag beklagar. Det är angeläget, att den successiva utbyggnaden av byrån fortsätter, så snart finansiella möjligheter föreligga.

En sådan förstärkning är särskilt önskvärd ur den synpunkten, att byrån härigenom skulle få tillfälle ägna sig ej blott åt registrering av kartell-

avtal utan även åt sådana mera djupgående undersökningar av konkurrensbegränsning inom speciella områden, varpå lagstiftningen också tager sikte. Hittills har byrån endast i ett fall — nämligen i fråga om lantbruksmaskinbranschen — kunnat igångsätta någon sådan mera omfattande särskild undersökning. Dylika arbetskrävande specialundersökningar erfordras emellertid säkerligen i betydande utsträckning. Det är också önskvärdt, att byrån erhåller möjlighet att verkställa systematiskt prisanalytiskt arbete av den art, som förutsetts i förarbetena till lagen.

Sammanfattningsvis vill jag uttala, att erfarenheterna av lagstiftningen om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet varit gynnsamma och att övervakningsmyndigheten, särskilt i betraktande av sina begränsade personalresurser, utfört ett gott arbete. Jag är beredd att pröva alla uppslag till lagstiftningens komplettering, men även oberoende av en eventuell utvidgning framstår det som ett viktigt intresse att stärka övervakningsmyndighetens kapacitet.

Härefter anförde:

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret på interpellationen. Jag vill omedelbart säga att jag finner svaret mycket tillfredsställande såväl i fråga om de sakuppgifter, som lämnats, som i fråga om den allmänna inställningen till problemet. Därför skall jag fatta mig tämligen kort.

Det är med glädje jag ser, att handelsministern kan upplysa om att denna lagstiftning redan lett till goda resultat så till vida, att vissa skadliga kartellavtal hävts eller i väsentliga avseenden blivit förändrade. Vad som närmast föranledde mig att framställa denna fråga var upplysningar i pressen om ett kartellavtal inom rörbranschen, där man

Svar på interpellation ang. övervakningen av karteller inom näringslivet.

i blyxtbelysning kunde se hur dessa kartellavtal verkade i praktiken. Det gick till på det sättet att man delade upp marknaden i kvoter, och det företag som stod närmast i tur att få arbetet fick prissräkna utan att behöva besväras av någon konkurrens från andra företagare inom branschen.

Det är också glädjande, att man i en del fall genom kommunala organ har stimulerats till att överväga åtgärder emot lokala kartellbildningar inom vissa branscher.

Jag är fullt på det klara med att två år är en alltför kort tid för att kunna ge ett slutgiltigt och generellt omdöme om denna lag är lämpligt utformad eller inte. Av interpellationssvaret framgår emellertid, att man övervägt vissa kompletteringar och att man, så vitt jag förstår, är på det klara med att lagen inte i alla avseenden är tillfyllest. En del ändringar skulle därför behöva vidtagas.

Jag har bl. a. frågat mig, huruvida det inte är förenat med vissa svårigheter för övervakningsorganet att uppspåra sådana här kartellavtal. Det föreligger ju ingen som helst anmälnings-skyldighet. Det är möjligt att det skulle vara förenat med vissa svårigheter att föreskriva en sådan. Jag har emellertid sagt mig det, att om svårigheterna att få kännedom om dylika kartellavtal äro mycket stora, så får man kanske taga under övervägande en anmälningsplikt beträffande kartellöverenskommelser.

Vad sedan angår åtgärder för att förhindra de ogynnsamma verkningarna av sådana här kartellavtal ser jag, att man överväger ett stadgande om, att kartellavtal av denna beskaffenhet skall sakna bindande verkan mellan dem som ingått avtalet. Jag föreställer mig att detta är en väg, som kunde vara tämligen effektiv, men att den också i tillämpningen är förenad med vissa vanskligheter.

Det spørsmål som här tagits upp är

ju ett synnerligen viktigt sådant; det gäller ju en ganska betänklig avart inom svenskt näringsliv. Vi böra försöka se till, att den tävlan mellan enskilda företag, som vi så ofta tala om i den allmänna debatten, också verkligen kommer till nytta när det gäller produktions omfattning, priser o. s. v. Det är därför med stor tillfredsställelse jag ser, att handelsministern tagit så allvarligt på detta problem, och jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Herr BRANDT: Herr talman! Jag skall endast säga ett par ord. Jag vill erinra om att herr Severin i Gävle och under-tecknad i början av riksdagen motionerade i denna fråga. Vi hemställde om att man skulle vidtaga en personalförstärkning vid denna byrå.

Nu tycker jag mig höra av handelsministern, att det här inte så mycket är en fråga om lagändring utan i stället om en förstärkning av byråns personal i syfte att få till stånd ett effektivt arbete. Detta var just vad vi önskade i vår motion, och jag noterar med tillfredsställelse att handelsministern har samma uppfattning. Han utlovade här, att så snart de ekonomiska möjligheterna medgäve det, skulle denna förstärkning företagas. Jag hoppas livligt att detta skall kunna bli möjligt redan nästa år. Jag vill minnas att man vid årsskiftet registrerat ungefär 200 kartellavtal, men detta är endast en bråkdel av alla dem som finnas. Man kan väl nästan räkna med att det kommer att dröja ett par decennier innan byrån kartlagt och registrerat de kartellavtal som för närvarande existera, om man skall arbeta i den hittillsvarande takt. Med hänsyn härtill är det alltså ytterst önskvärt, att man så snart som möjligt ökar personalen, så att lagstiftningen blir effektiv.

Med detta har jag alltså velat understryka, att åtminstone vi för vår del

Svar på interpellation ang. upphandlingen av kontorsmateriel m. m. för statens verk och inrättningar.

haft uppmärksamheten riktad på saken, och att vi äro ytterst intresserade av att punkt 24 i socialdemokraternas efterkrigsprogram, som nästan var den första punkt som genomfördes, skall bli verkligt effektiv. Jag noterar alltså med tacksamhet att handelsministern har samma uppfattning som vi, och att det kommer att vidtagas åtgärder så snart de finansiella möjligheterna medge det.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.**Svar på interpellation ang. upphandlingen av kontorsmateriel m. m. för statens verk och inrättningar.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet WIGFORSS, som yttrade: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Hjalmarson till mig riktat följande frågor:

1. Anser herr statsrådet att det allmänt är önskvärt att bibehålla tvånget för statens verk och inrättningar att anlita de centrala upphandlingsverken för inköp av kontorsförnödenheter och annan kontorsmateriel?

2. Vilka åtgärder ämnar herr statsrådet vidtaga för att åstadkomma ett smidigare och mindre arbetskrävande sätt för kontakt mellan centralupphandlingsverken, deras kunder och leverantörer samt för att möjliggöra ett bättre beaktande av kundernas önskemål?

Jag torde till en början få erinra om att frågan om en centralisering av statens upphandlingsväsende vid åtskilliga tillfällen varit föremål för statsmakternas intresse. Bland annat ha riksdagens revisorer flera gånger berört frågan. 1938 års revisorer ansågo angeläget, att åtgärder utan dröjsmål vidtoges

för att åstadkomma en centraliserad upphandling av förbrukningsartiklar och kontorsmaskiner. Detta föranledde 1939 års riksdag att anhålla om utredning och förslag av Kungl. Maj:t rörande vilka varuslag, som lämpligen borde omfattas av en utökad centralupphandling.

Nu gällande kungörelse om upphandling av kontorsmateriel genom generalpoststyrelsen föranleddes närmast av ett förslag i ämnet av sakrevisionen. Denna hade genom stickprovsvis gjorda undersökningar av de priser olika myndigheter erlade för mera allmänt förekommande kontorsartiklar funnit, att betydande fördelar i olika hänseenden skulle stå att vinna med en utvidgad centralupphandling. Innan sakrevisionen framlade sitt förslag, hade den inhämtat yttranden från 34 myndigheter, vilka ansetts utgöra ett representativt urval med hänsyn till statsförvaltningens olika verksamhetsområden. Av de hörda myndigheterna hade 30 tillstyrkt förslaget.

Vid utfärdandet av bestämmelserna om centralupphandling genom generalpoststyrelsen förutsattes, att sakrevisionen skulle kontinuerligt granska upphandlingsverksamheten och om så erfordrades framlägga förslag till förenklningar. Så har även skett. Sakrevisionen har låtit verkställa granskning av den under budgetåret 1946/47 bedrivna upphandlingen av kontorsmateriel inom generalpoststyrelsen. Därvid har jämväl till behandling upptagits viss kritik, som av olika myndigheter riktats mot centralupphandlingen. Enligt sakrevisionen ha postverkets utgifter för centralupphandlingen täckts av inflytande inkomster och samtidigt icke obetydliga besparingar tillförts statsverket. Granskningen har föranlett sakrevisionen att till generalpoststyrelsen framlägga förslag till rationalisering av vissa verksamhetsgrenar, till förenkling

Svar på interpellation ang. upphandlingen av kontorsmateriel m. m. för statens verk och inrättningar.

av upphandlingsrutinen beträffande vissa artikelslag samt om rätt för myndigheterna att i särskilda fall verkställa upphandling vid sidan av centralupphandlingen. Enligt uppgift från generalpoststyrelsen kommer sakrevisionens förslag att behandlas av styrelsen inom den närmaste tiden. Innan så skett torde anledning saknas att vidtaga någon ändring av gällande bestämmelser.

Enligt en kungörelse den 15 mars 1946 har uppdragits åt krigsmaterielverket att för statsverkets behov tills vidare upphandla kontorsinventarier, huvudsakligen kontorsmöbler och armatur. Även dessa bestämmelser ha tillkommit efter förslag av sakrevisionen. Förslaget föranleddes närmast av nödvändigheten av att centralt reglera omhändertagandet och distributionen av det överskott av kontorsinventarier som beräknades uppkomma vid avvecklingen av den statliga krisorganisationen. Enligt en av sakrevisionen i november 1945 uppgjord förteckning över krisorganens samlade innehav av kontorsmöbler m. m. uppgick nyanskaffningsvärdet till 2,5 miljoner kronor. Även försvarsväsendets förvaltningsmyndigheter beräknades ha ett ansevärt antal övertaliga kontorsinventarier. Enligt sakrevisionen vore det i princip mest rationellt, att så länge det såsom övertaligt beräknade inventariebeståndet vore oplacerat, en och samma myndighet centralt omhänderhade såväl befattningen med de övertaliga inventarierna som all nyanskaffning. Därigenom kunde en effektiv överblick över tillgång och efterfrågan ernås och erforderlig samordning av myndigheternas intressen åstadkommas. Med hänsyn till att krigsmaterielverket redan för försvarsväsendets behov centralt upphandlade kontorsinventarier och förfogade över särskilt utbildad personal härför, vilken icke skulle behöva förstärkas, förordade sakrevisionen att uppdraget an-

förtroddes krigsmaterielverket. Enligt kungörelsen må krigsmaterielverket i den omfattning, som förhållandena i varje särskilt fall påkalla, träffa överenskommelse med myndighet om att myndigheten själv skall upphandla kontorsinventarier. Enligt vad jag erfarit har så skett i icke obetydlig utsträckning.

Krigsmaterielverket har i skrivelse den 9 mars 1948 hemställt att Kungl. Maj:t ville bemyndiga verket att i huvudsaklig överensstämmelse med ett vid skrivelsen fogat förslag utfärda statliga kontorsmöbelnormer. Förslaget innebär fastställande av en serie möbelyper, till vilken den statliga upphandlingen i huvudsak skulle begränsas. De föreslagna normerna innebära emellertid icke ett fastställande i detalj av de olika i serien ingående möbelyperna, utan lämna utrymme för variationer i utformning och utförande. Därigenom skulle upphandling för statsverket kunna ske av de i de olika kontorsmöbelltillverkarnas standardserier ingående möbelyperna. Enligt verkets mening kunde därvid påräknas förmånligare priser och kortare leveranstider än vid specialtillverkning för statsverkets räkning. Krigsmaterielverkets förslag, som f. n. är under remissbehandling, synes vidare öppna möjlighet för en väsentlig förenkling av det vid verket tillämpade upphandlingsförfarandet i den av interpellanten antydda riktningen. Krigsmaterielverket har också anmält sin avsikt att, så snart beslut fattats om genomförande av föreliggande förslag, återkomma till frågan om förenkling av upphandlingsförfarandet.

Slutligen vill jag erinra om att statsutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande angående utgifterna under fjärde huvudtiteln bland annat förutsatt, att frågan om krigsmaterielverkets befattning med anskaffningen av kontorsmöbler och kontorsförnödenheter

Svar på interpellation ang. upphandlingen av kontorsmateriel m. m. för statens verk och inrättningar.

tages under förnyat övervägande av Kungl. Maj:t.

Vidare anförde

Herr HJALMARSON: Herr talman! Till statsrådet och chefen för finansdepartementet ber jag att få framföra mitt tack för interpellationssvaret och för det intresse finansministern velat ägna denna angelägenhet trots den relativt sena tidpunkt vid vilken interpellationen framställdes. I svaret hänvisar finansministern främst till undersökningar som pågå i syfte att förbättra och förenkla den statliga upphandlingsverksamheten. Till resultatet av dessa undersökningar har man dock ännu icke hunnit att taga definitiv ställning. Det kanske likväl må tillåtas mig att framföra några synpunkter på frågan.

För egen del måste jag bekänna, att jag ställer mig mycket tveksam till hela idén om central upphandling för statens räkning. För att en centraliserad upphandling i längden skall kunna bli ekonomiskt lönande synes det mig att två villkor måste uppfyllas. Det ena är, att beställningarna skola ge upphov till produktion i stora serier, det andra att de framställda varorna skola levereras till en eller några få platser. Såvitt jag kan förstå är det endast mera sällan som dessa villkor bli uppfyllda vid de centrala statliga inköpen. Man frågar sig därför, om icke en decentralisering av den statliga upphandlingen faktiskt vore att föredraga, under förutsättning att effektiv konkurrens råder mellan de olika leverantörer som kunna komma i fråga. De fördelar, som mera decentraliserade inköp erbjuda beträffande bättre tillgodoseende av lokala önskemål, mindre omständlighet i själva upphandlingsförfarandet o. s. v., behöver jag inte här närmare beröra.

När man likväl ansett sig kunna redovisa icke obetydliga besparingar tack

vare centraliseringen av inköpen, undrar jag, om man tagit tillräcklig hänsyn till den tidsutdräkt som centraliseringen medför och till merkostnaden för den byråkratiska apparat icke bara i toppen utan även ute å de olika statliga institutionerna som centraliseringen nödvändigtvis måste ge upphov till. Jag skall i detta sammanhang inte tala om den vantrivsel som den centrala upphandlingen förorsakat på många håll inom de statliga verken, ett förhållande vars ekonomiska betydelse ju inte går att mäta.

Vad jag här sagt, skulle kunna bevisas av en mängd fall ur praktiken. Jag skall nöja mig med att dra fram ett par, två från krigsmaterielverkets område och ett från postens gebit.

Ett av statens ämbetsverk behövde för vissa brådskande arbeten 110 skrivbordslampor. Krigsmaterielverket gav besked om att de kunde anskaffas till ett pris av 18 kronor per styck plus frakt Malmö—Stockholm. Två månader senare levererades en ringa del, resten dröjde ytterligare fyra månader. Men verket kunde inte vänta så länge utan lyckades utverka tillstånd att självt inköpa 25 lampor på den fria marknaden. Det var en mycket lätt sak. Vederbörande tjänsteman köpte dem i ett varuhus i Stockholm för 16:50 per styck utan fraktkostnad och med omedelbar leverans.

Ett annat exempel. Som leverantör av dupliceringspapper hade krigsmaterielverket antagit en firma, som sålde papperet för 7:47 per 1 000 styck fritt leverantörens hemort. Ett regemente på annan ort beställde 200 000 stycken men materielverkets leverantör var för tillfället överansträngd. Regimentet fick tillstånd att för ett kvartals behov uppköpa papperet var som helst. En firma på regimentets ort levererade samma papper för 6:60 per 1 000 styck. Men därpå blev krigsmaterielverket åter leveransfärdigt och sände 50 000 stycken

Svar på interpellation ang. upphandlingen av kontorsmateriel m. m. för statens verk och inrättningar.

papper, fakturerade till det högre priset och med tillägg av 20:80 i fraktkostnad. För hela leveransen uppstod sålunda en prisskillnad på 174 kronor plus en fraktkostnad på 83:20. Ett stort antal liknande exempel skulle kunna framdragas från krigsmaterielverkets arbetsområde.

Så vill jag anföra ett exempel från postverket. En tjänsteman, som satts att organisera en alldeles ny statlig verksamhet, behövde för ändamålet 100 000 ledkort av tidigare inom statsförvaltningen inte använt slag. Det var en specialleverans, och han vände sig personligen till tänkbara leverantörer för att undersöka möjligheterna. Han infordrade offerter och stannade slutligen vid den enda tänkbara av dem, lämnad av en känd leverantör av kontorsförnödenheter. Så gick han till posten, framlade saken och gjorde sitt förslag. Men posten var inte tillfreds utan gick själv samma rond, infordrade nya anbud och stannade — begripligt nog — för samme leverantör som tjänstemannen. Korten beställdes och levererades direkt till de egentliga »kunderna». Posten hade ingenting att göra med dem. Men så kom räkningen, och på den hade posten gjort ett litet tillägg: 5 % förmedlingsprovision. Vederbörande tjänsteman frågade förbluffad, vad det där nu skulle tjäna till, och fick svaret: Ja vi göra så många förluster på allehanda småbeställningar, så vi måste ta igen det på sådant här.

Att finansministern själv är intresserad av att medverka till en väsentlig förändring av den statliga upphandlingsrutinen har jag tyckt mig kunna utläsa av interpellationssvaret. Jag vill också understryka, att det är på hög tid att så sker. I interpellationen sökte jag exemplifiera saken genom att hänvisa till krigsmaterielverkets praxis beträffande de så kallade inköpsorderkopiorna. Detta är bara en detalj. Man måste för visso ha ett väl utvecklat spårsinne för

att kunna tränga igenom hela den fantastiska papperslabyrint som krigsmaterielverket byggt upp med alla dess anvisningsedlar, anbudsuppmaningar, planeringsorder, inköpsorder, försändningsinstruktioner, mottagningsbevis o. s. v.

Tag bara en sådan sak som själva inköpsordern! Jag har en sådan med mig här i kammaren. Den är helt vanlig i sitt slag och härrör från förra hösten. Den gäller leverans av en viss sorts pappersremсор, några tusen stycken, som skola sändas till 14 olika militära avnämare, angivna på en bifogad adresslista, upptagande sammanlagt 226 adresser. Inköpshandlingen innehåller 28 blad. I densamma anges, att två fakturor skola översändas till var och en av de 14 mottagarna, således totalt 28 fakturor. Frakten skall förskottas av leverantören och debiteras respektive mottagare. Varje försändelse skall åtföljas av en packnota. I både denna och fakturan skall anteckning ske om krigsmaterielverkets inköpsnummer. De vidlyftiga transaktioner som ytterligare skola följa på denna order — för att inte tala om dem som ha föregått densamma — hinner jag inte ingå på. Jag kanske bör tillägga, att ordern slutar på ett belopp av 44 kronor 10 öre.

Det brukar ibland sägas, att administrativ överorganisation kan förekomma även i enskilda företag, och det är nog sant. Men jag är övertygad om att maken till den papperskvarn som krigsmaterielverkets upphandlingsteknik representerar icke står att uppdriva någonstans inom den privata sektorn.

När man diskuterar för- och nackdelarna med den centrala upphandlingen eller eventuella omläggningar i densamma, måste man utgå från att sunt förnuft och klokt omdöme i affärsangelägenheter icke äro förbehållna de centrala instanserna. Den omständighet som så lätt vidlåder all statlig verksamhet sammanhänger bl. a. med de starka

Svar på interpellation ang. upphandlingen av kontorsmateriel m. m. för statens verk och inrättningar.

kontrollkraven. Men kontrollen får inte drivas över vettiga gränser.

Det skulle sättas upp ett mindre statligt kontor i en landsortsstad rätt långt från Stockholm. Den tjänsteman, som skulle förestå kontoret, inköpte med stöd av erhållen instruktion diverse förnödenheter för detsamma. Han inköpte också kam och hårborste, bonvax för golvet och en omålad köksmöbel, bestående av ett enkelt bord och fyra stolar, för att personalen inte skulle behöva intaga sin lunchkost vid skrivborden. Dessa artiklar kostade tillsammans mellan 50 och 60 kronor, men tyvärr funnos de inte upptagna i instruktionen. Tjänstemannen avfordrades förklaring, vartill inköpen skulle användas, med påpekande av att han överskridit sina befogenheter. Han insände en utförlig förklaring, i vilken han även påvisade, att inköpen knappast hade kunnat verkställas billigare i annan ordning. Men härmed lät man sig ingalunda nöja. En byråchef skickades till platsen för att kontrollera, att inköpen verkligen voro av behovet påkallade och att de kommit till riktig användning. Självfallet var kostnaden för inspektionsbesöket vida större än hela köpesumman. Jag tror inte att en kontroll av detta slag befordrar en god anda inom statsförvaltningen.

Så vill jag till sist beröra ytterligare en sak, som redan nu är betydelsefull men som får än större vikt i samma mån man tillerkänner de olika statliga institutionerna större rörelsefrihet vid inköp för egen räkning. Inom handelns organisationer i vårt land har sedan länge bedrivits ett omfattande forskningsarbete i syfte att undersöka möjligheterna att förbilliga varudistributionen till fromma för såväl kunder som leverantörer. Ett resultat till vilket man redan för ganska lång tid sedan kommit vid dessa undersökningar är, att kreditförsäljningar under vissa belopp i regel äro direkt förlustbringande. Gränsen för

nämnda belopp varierar något inom olika branscher men ligger ofta vid 30 à 50 kronor. Även för kunderna, och åtminstone i den mån dessa utgöras av offentliga institutioner eller av enskilda affärsföretag, äro kreditköp på små belopp onödigt kostnadskrävande. Detta är anledningen till att man inom handeln arbetat på att få bort de smärre förlustbringande kreditförsäljningarna. Men här har man egendomligt nog hos en mycket stor köpare mött en markant brist på förståelse. Det är hos svenska staten. Här synes nämligen, trots upprepade påstötningar från de enskilda affärsföretagens sida, inköpsarbetet bedrivas i nära nog hundra procentig ovetenskap om näringslivets av i dag berättigade önskemål med hänsyn till kostnader, brist på arbetskraft och önskvärd pappersbesparing — för att nu inte tala om det kostnadskrävande pappersmaskineri som de små kreditköpen förorsaka de statliga institutionerna själva.

En företagare skriver härom i ett brev till mig, som jag fick sedan denna interpellation framstälts, följande: »Ett enda exempel kan åskådliggöra detta. För inte så länge sedan erhöll vi en rekvisition från en statlig myndighet i Stockholm på ett häftplåster, som i utförsäljning över disk kostar 45 öre. Rekvisitionen, som säkert utfärdats i flera exemplar för intern kontroll, var undertecknad av vederbörande förvaltnings högste chef och kontrasignerad av den för ordern ansvarige tjänstemannen. På rekvisitionen skall offras porto, en orderrutinbehandling, som kostar flera kronor, innebärande utskrivning av faktura, porto för och bokföring av faktura och senare remissa etc. Att även kunden förorsakas stora olägenheter och kostnader är uppenbart. När varan expedierats, skall kunden kollationera följesedeln mot rekvisitionskopian; senare skall fakturan bokföras och kontrolleras — säkert av flera olika instanser — likvid skall sändas, vilket är por-

Svar på interpellation ang. grunderna för dyrortsgrupperingen.

tokrävande (exempel finnes på att en förvaltning översänt postväxel på cirka 7 kronor i rekommenderat brev), och remissan skall även bokföras. Detta enda exempel på vad som dagligen och stundligen förekommer på tusentals håll i hela vårt land, som därmed torde förorsakas stora förluster, torde vara tillräckligt för att belysa det berättigade i vår och näringslivets i övrigt önskan att i dagens ekonomiska läge till kontantköp i största möjliga utsträckning överföra oekonomiska kreditköp.»

Detta brev gav mig anledning att något närmare undersöka saken. Jag vände mig till en firma, som inom sin bransch är en av de största leverantörerna av förnödenheter till olika statliga institutioner. Inom denna bransch ligger gränsen för oekonomiska kreditköp vid 50 kronor. Jag inhämtade därvid följande.

Firman i fråga hade under 1947 levererat skilda artiklar till 33 statliga institutioner, flertalet i Stockholm. Antalet fakturor var 1 162, medelvärdet per faktura 30 kronor och 73 öre. I varje faktura äro vanligen flera expeditioner inräknade, varjämte medelvärdet per faktura, genom att det aritmetiska mediet tagits, avsevärt höjts av ett fåtal större fakturor. Beställningsstrukturen är sålunda sämre än vad de angivna siffrorna visa. Av särskilt intresse för finansministern bör kanske vara, att medelvärdet per faktura är för skatteverket i Stockholm 23:67, för postverket 14:27 och för priskontrollnämnden 29:29.

Att detta förhållande fått fortgå ter sig även anmärkningsvärt mot bakgrunden av vad som anföres i arbetarrörelsens efterkrigsprogram om önskvärdheten av varudistributionens rationalisering. När socialdemokratien krävt en statlig utredning härom, har man inom handeln ifrågasatt, om det inte vore lämpligt att i första hand avvakta resultaten av de pågående utredningarna inom dess egna utredningsorgan. Stats-

rådet Kock har emellertid svarat, att en statlig utredning skall igångsättas alldeles oberoende härav, så snart möjligheter därtill förefinnas. Enligt vad jag övertygat mig om har detta beslut icke föregåtts av någon kontakt vare sig med grosshandeln eller med detaljhandelns utredningsinstitut. Nog måste väl ändå finansministern hålla med mig om att det är ett ganska rimligt önskemål, att statens högsta representanter, innan de framträda med anspråk på att lära affärsföretagarna att rationalisera sin verksamhet, taga del av de erfarenheter man fått inom det privata näringslivet och söka omsätta åtminstone de mera grundläggande av dessa erfarenheter inom statens egen verksamhet. Till dessa grundläggande erfarenheter räknar jag obetingat den här berörda frågan om kreditköpen, och jag hoppas, herr talman, att denna icke oväsentliga fråga kommer att beaktas vid de fortsatta övervägandena rörande den statliga upphandlingen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8.

Svar på interpellation ang. grunderna för dyrortsgrupperingen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet WIGFORSS, erhöi på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med andra kommarens tillstånd har herr Hægglom till mig riktat följande interpellation:

Är herr statsrådet villig att redogöra för de grunder, som tillämpats vid prövningen av frågor angående inplacering av orter och kommuner i dyrortsgrupperna efter skälighet samt efter besvär av vederbörande ort eller kommun?

Är herr statsrådet villig att på grundval av de erfarenheter, som otvivelaktigt torde ha vunnits vid detta arbete, lägga fram förslag om ett snabbt av-

Svar på interpellation ang. grunderna för dyrortsgrupperingen.

skaffande av nuvarande lägsta ortsgrupp?

Vad den första frågan angår må framhållas, att socialstyrelsen i sitt förslag till ortsgrupping hade att inplacera orterna inom de av Kungl. Maj:t fastställda gruppgränserna med ledning av för varje ort uträknat pristal. Därjämte ägde styrelsen emellertid företaga viss skälighetsprövning i syfte att åstadkomma något så när likartade gruppområden och att borttaga verkningar av slumpartade olikheter i prismaterialet. Efter sådan skälighetsprövning hade styrelsen i sitt förslag flyttat upp omkring 160 orter och flyttat ned 40. I främsta rummet hade skälighetsprövningen medfört jämkningar mellan grupperna 1 och 2 för orter, vilkas pristal låg nära gruppgränsen.

Under förra sommaren och hösten inkommo från mer än 380 kommuner besvär och andra framställningar i anledning av socialstyrelsens förslag, nästan genomgående med yrkande om uppflyttning. Dessa ärenden prövades i detalj — efter hörande av socialstyrelsen — av dyrortsnämnden, vilken tillstyrkte uppflyttning i omkring 25 fall.

Vid den detaljprövning, som därefter ägde rum inom finansdepartementet, gick jag noggrant igenom ort för ort och fann mig kunna tillstyrka samtliga de av dyrortsnämnden förordade uppflyttningarna och dessutom uppflyttning för omkring 70 orter, bland andra 25, som av Kungl. Maj:t nedflyttats vid den provisoriska grupperingen sommaren 1947.

Vid besvärspövningen eftersträvade jag liksom socialstyrelsen gjort — att få till stånd så enhetliga gruppområden som möjligt samt att borttaga verkningarna av framkomna brister eller felaktigheter i prismaterialet. Större enhetliga gruppområden äro ju ett självklart intresse här, eftersom klagomålen främst vållas av jämförelse med andra närliggande orter. Särskilt innefattade de sydligaste landskapen och vissa de-

lar av Småland och Västergötland avsevärda svårigheter i detta hänseende, och det kunde givetvis ha varit frestande att gå ännu längre i utjämnande riktning än vad vi vågade. Men detta hade måst leda till antingen nedflyttning av orter, vilkas pristal klart angav samhörigheten med den grupp dit de förts — och varje skälighetsprövning nedåt uppfattas gärna såsom en rättskränkning — eller också uppflyttning av orter, vilkas tal väsentligt skilde sig från dem i närmast högre grupp. Enligt min mening var det nödvändigt att i möjligaste mån hålla skälighetsprövningen inom pristal, som låg relativt nära gruppgränserna.

Det är emellertid klart, att någon fullständig, allmänt erkänd rättvisa inte kan åstadkommas, hur grundlig och omsorgsfull än prövningen göres. Resultaten te sig alltid ur vissa synpunkter som missvisande eller rent av orättvisa. Även där brister i prismaterialet inte kunna påvisas, kan en placering stundom förefalla egendomlig. Fall ha inträffat, då en kommun kommit att tillhöra högre ortsgrupp än grannkommunerna, trots att priserna där å livsmedel, bränsle och andra förnödenheter varit lika eller t. o. m. lägre än i grannkommunerna. Ofta har förklaringen då varit högre avståndskostnader eller skatter, som höjt totalkostnaden så, att kommunen klart kommit upp i den högre ortsgruppen.

Interpellanten har såsom en anmärkningsvärd olikhet vid skälighetsprövningen framhållit, att Svalövs municipalsamhälle fått stanna i grupp 1, oaktat endast 18 kronor fattades för inplacering i grupp 2, medan Motala kraftverk, där pristalet låg 236 kronor under gränsen till ortsgrupp 3, likväl flyttades upp. I det senare fallet var det emellertid icke alls fråga om skälighetsprövning, utan om konsekvenserna av en administrativ förändring. Motala kraftverk införlivades nämligen fr. o. m. den 1 januari i år med Motala

Svar på interpellation ang. grunderna för dyrortsgrupperingen.

stad och fick därför självklart stadens placering.

Med det sagda tror jag mig ha besvarat interpellantens första fråga. Den andra frågan avsåg, huruvida jag med hänsyn till att blott 538 landskommuner äro placerade i grupp 1 vore villig att på grundval av gjorda erfarenheter lägga fram förslag om avskaffande av den nuvarande lägsta ortsgruppen. Jag vill då erinra om att årets riksdag redan tagit ställning till denna fråga i och med att riksdagen avslöt två motioner (I: 158 och II: 249) om utredning rörande dyrortssystemets avskaffande och, i avvaktan härpå, minskning av ortsgruppernas antal från fem till fyra. Jag delar riksdagsmajoritetens uppfattning, att det inte finns anledning att ånyo upptaga dyrortssystemets grunder till utredning och diskussion så kort tid efter statsmakternas principbeslut i ärendet och praktiskt taget omedelbart efter genomförandet av den nya grupperingen. I sitt av riksdagen godkända utlåtande i nyssnämnda ärende (nr 220) har statsutskottet tillika uttalat, att det vore önskvärt med en förnyad översyn och skälighetsprövning beträffande särskilt de förutvarande B-orter, som hänförts till grupp 1, en placering, som å dessa orter närmast uppfattats som en nedflyttning. Resultatet av denna förnyade översyn, som måste innefatta noggranna överbäganden om konsekvenserna i olika hänseenden av ev. uppflyttningar, är jag ännu icke beredd att framlägga för riksdagen.

Avslutningsvis vill jag endast stryka under de allmänna verkningarna av den nya lönegrupperingen. Orternas pristäta ha ju, som bekant, kommit varandra närmare både till följd av att en betydande prisutjämning inträtt sedan förra grupperingen 1935 och på grund av ändringar i mätningssystemet, främst medräknandet av avståndskostnaderna och en säkrare beräkning av bostadsposten. Landsbygdens orter, av vilka

flertalet tidigare tillhörde den stora A-gruppen, ha numera till större delen hänförts till grupp 2, som närmast torde motsvara C- och D-grupperna. Man torde kunna säga, att den nya grupperingen så till vida varit alla tidigare grupperingar olik, att praktiskt taget inga orter kommit i ett sämre läge; på de allra flesta orter ha de statsanställda tvärtom fått betydande lönehöjningar utöver vad den allmänna löneregleringen gav.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Härpå anförde

Herr HÆGGBLUM: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för det besvär han gjort sig med att nu i riksdagens sista timme besvara min interpellation.

När jag för tre månader sedan väckte interpellationen, hade det i flera tidningar påtalats rätt uppseendeväckande fall av olika dyrortsgradering av närliggande orter — inte minst tidningen Arbetet i Malmö hade spårat upp egenartade förhållanden nere i Skåne. Dessutom hade byråchefen i socialstyrelsen Erland von Hofsten i en artikel i »Meddelanden från departement och nämnder», som ju tillställes oss riksdagsmän, dragit den slutsatsen, att det för Götaland vore riktigast med endast tre dyrortsgrupper, och då jag tyckte, att detta var en klok lösning, ville jag genom min interpellation påkalla finansministerns stöd därför. Men när nu riksdagen sedermera har avvisat det från bondeförbundshåll väckta förslaget i samma riktning, har statsrådet självklart fullt fog för att intaga den ståndpunkt som han gjort i interpellationssvaret.

På den första frågan i min interpellation, som avsåg de principer vilka tillämpats, har jag ju fått ett uttömmande svar. Det är klart, att den princip, som redovisas, när det säges att av-

Svar på interpellation ang. grunderna för dyrortsgrupperingen.

sikten varit att söka få så stora sammanhängande områden som möjligt med samma dyrortsgruppering, är en acceptabel princip, men när vi gå till de enskilda fallen, verkar det dock som om man ville väl, men inte orkade genomföra det. Som ett positivt resultat av det svar, som statsrådet här lämnat, räknar jag framför allt det erkännande, som i svaret ges, när det heter, att allmänt erkänd rättvisa är omöjlig att åstadkomma och att resultaten ur vissa synpunkter alltid te sig missvisande eller rent av orättvisa. Statsrådet har därvid inte undantagit Kungl. Maj:ts kansli på något sätt, och skulle man börja exemplifiera, skulle man nog kunna anföra ett och annat även i det avseendet, men det finns ju inte i nuvarande situation någon anledning att göra det.

Att inte statsrådet redan nu den 20 juli är beredd att redovisa den omarbetning, som riksdagen begärt, förstår jag fuller väl, men jag hoppas dock att detta inte betyder ett uppskov på alltför lång tid.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet, nr 449, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

angående godkännande av överenskommelse angående ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater; samt

från konstitutionsutskottet:

nr 443, i anledning av inom riksdagen väckt motion, föranledd av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tryckfrihetsförordning; och

nr 444, i anledning av ett av riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaget förslag till tryckfrihetsförordning jämte i ämnet väckt motion.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att Riksdagsman Edvin Jacobsson från Igelsbo i Vendels s:n p. gr. av gallstensanfall är sjukskriven tills vidare.

Örbyhus 18 juli 1948.

Ivar Jonasson

Leg. läk.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.33 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Måndagen den 26 juli.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 17, den 19 och den 20 innevarande juli.

§ 2.

Justerades protokollet för denna dag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.02 em.

In fidem

Gunnar Britth.